AIDAI

NR. 3, 1950

TURINYS

Psl.

Antanas Maceina — Krikščionybės ateitis 97
Jurgis Baltrušaitis — Laiškas ir Susimąstymai žiemą (eil.), vertė Faustas Kirša 108
Bernardas Brazdžionis — Plakatas ir Paletė (eil.) 109
Zenonas Ivinskis — Vatikano archyvas — aroudas lietuvių kultūros istorijai 110
T. J. Beleckas, S. J. — Prie Kryžiaus 114
Jonas Grinius — Meno reikšmė tautai 116
Vladas Šlaitas — Amžinieji liudininkai, Mėnesienoje, Minkštas lietus (eil.) 118
Nelė Mazalaitė-Kruminienė — Karoliai 119
K. Pakštas — Keletas samprotavimų apie Lietuvos ribas 123
V. Butėnas — Lietuviškas Kryžius Vokietijoje (eil.) 129
Dr. J. Navickas — Moralinės jėgos 130
J. Kmitas — Ir čia esama tragedijos 136

KŪRYBOS PASAULYJE

LITERATŪRA

Pr. B. — Mickevičius, Budrys ir Bakuninas 138
B. S. — George Orwell 139

KNYGOS IR ŽURNALAI

Aug. Raginis — Žmogiškosios psalmės 140

MOKSLAS

R. Oppenheimer — Atominės energijos išlaisvintojas 141
T. Dr. Kl. Žalalis, O.F.M. — Seniausia šventraščio kopija 142

POLITIKA

A. K. — Kodėl Amerika prarado Kiniją 142

ILIUSTRACIJOS

Telesforas Valius — Bodeno ežeras (viršelių 1 pusl.)
Georges Rouault — Paliktasai Kristus 102
R. Veselauskas — Notre Dame varpininkas 107
Vatikano biblioteka 113
Paulius Augius — Žemaitija 121
V. Kiparskio žemėlapis 125
Adolfas Valeška — Auksinės žuvelės 133
T. Valius — viršelių ir skyrių vinjetės

MARCH, 1950

AIDAI - ECHOS, cultural magazine published monthly, except July and August, by the Franciscan Fathers, Kennebunk Port, Maine. Subscription $5.00 yearly in U. S. A.; single copy 50c.; Canada $5.50, single copy 55c.; Foreign, $6.00

Entered as second class matter at the Post Office at Kennebunk Port, Maine February 7, 1950, under the Act of March 3, 1879

AIDAI
MĖNESINIS KULTŪROS ŽURNALAS
1950 METAI KOVO MĖNUO Nr. 3(29)

KRIKŠČIONYBĖS ATEITIS

ANTANAS MACEINA

1. DABARTINĖ NUOTAIKA

Kalbėti apie krikščionybės ateitį reiškia kalbėti apie dabarties *nuotaiką* krikščionybės atžvilgiu, apie tas kartais net nežymias užuomazgas, iš kurių, tarsi iš kokių želmenų, išauga visas būsimasis gyvenimas. Ateitis juk nėra kažkas visai nauja, kažkas visai kita. Ateitis visados atsiremia į dabartį, ją paneigdama arba sustiprindama, ją pratęsdama arba pasukdama nauja linkme, tačiau niekados nuo jos neatitrūkdama. Žmogiškosios laisvės veiksnys istorijoje padaro ją nepriežastingą gamtos prasme. Bet jis nepaneigia jos nuoseklumo ir dėsningumo, kaip laisva valia nepaneigia atskiro žmogaus likimo. Ir bendruomenės ir asmens gyvenimas nėra priežastingas, bet prasmingas ir dėsningai nuoseklus. Todėl ir visa žmogiškoji ateitis rymo ant dabarties. Istorija atrodo sujaukta tik paviršutiniškai akiai. Savo gelmėse tačiau ji slepia tam tikrą planą, nuaustą ne tik mūsų norų, bet ir Dieviškosios Apvaizdos sprendimu. *Adesse festinant tempora* — amžiai skuba nubrėžtu keliu į savo tikslą.

Norint tad praskleisti būsimąsias krikščionybės perspektyvas ir žvilgterėti į jos *ateitį*, reikia visų pirma susivokti religinėje *dabartyje;* reikia atkreipti dėmesio į tą bendrą religinę nuotaiką, kuri dabar vyrauja pasaulyje ir kuri todėl turės lemiančios reikšmės artimiausiai ateičiai. Dabartinė religinė žmonių nuotaika yra pagrindas, ant kurio susikurs būsimasis religinis pasaulio statinys. Ne atskiri asmens čia turės lemiančios reikšmės, ne jų žodžiai ar darbai, bet *bendruomeninis* religijos pergyvenimas ir vidinis jos vertinimas. Nuo bendro visuomenės nusistatymo religijos atžvilgiu, nuo vienokio ar kitokio religinių vertybių supratimo bei priėmimo priklausys tiek religijos dvasia, tiek ir viršinė jos institucijų sąranga.

Tačiau suvokti dabartinės visuomenės religinę nuotaiką nėra lengva. Ne todėl, kad ji nebūtų ryški. Religijos pergyvenimas šiais laikais visų yra pastebimas. Jeigu devynioliktajame šimtmetyje krikščionybė Europoje ir apskritai visame pasaulyje atrodė gyvenanti sunkią krizę, jeigu dar net po pirmojo pasaulinio karo R. Euckenas galėjo klausti "Ar mes dar galime būti krikščionys?"[1], tai šiuo metu religijos vieta pasaulyje yra išryškėjusi labai aiškiai, gal aiškiau, negu kada nors anksčiau. Tačiau šis ryškumas yra apgaulingas. Gal niekados krikščionys negyveno tokiomis didelėmis ir tokiomis pavojingomis iliuzijomis kaip dabar. Religinio pergyvenimo ryškumas nukreipia nevieno dėmesį į paviršių, tuo tarpu gelmės kaip tik pasilieka nepastebėtos. Čia tad ir glūdi tasai sunkumas, kuris mums kliudo tinkamai susivokti krikščionybės dabartyje.

Praėjusiųjų karų nelaimės bei vargai paskatino nevieną glaustis labiau prie Dievo, negu jis tai darydavo taikos metu. Viršinės kultūros laimėjimų žlugimas ir net pačios gyvybės netikrumas pažadino nevieną pamąstyti ir apie tai, kas nežlunga ir kas šiai žemei nepriklauso. Todėl psichologinis atsigrįžimas į Dievą šiuo metu randa gerą dirvą, ir religiniam pergyvenimui nuotaika yra palanki. Tai rodo ir naujų sektų masinis kūrimasis bei senų atsigavimas. Iš kitos pusės, katalikų laimėjimai kai kurių kraštų politinėse rungtynėse (Austrija, Vokietija, Italija, Prancūzija, Belgija, Olandija, Ispanija), atsakingų valstybės vyrų nuolatinės kalbos apie reikalą grįžti prie krikščioniškųjų principų, kad būtų išgelbėta šimtametė pasaulio civilizacija; nepa-

prastai stiprus ir gerbiamas Bažnyčios autoritetas — visa tai kelia daugeliui mintį, kad religija vėl grįžta į gyvenimą, iš kurio ją praėjusių dviejų šimtmečių laicizmas buvo išstūmęs; kad žmonių sąmonėje ji išganingai stiprėja; kad mes artinamės į aną Apokalipsės pranašautą tarpsnį, kada senasis žaltys bus surištas tūkstančiui metų (Apr. 20, 2). Šio optimizmo vedami, kai kurie į klausimą, kokia yra dabartinės visuomenės religinė nuotaika, atsako labai pozityviai, net džiaugsmingai didelėmis viltimis žiūrėdami ir į pačią krikščionybės ateitį. Sunkios kovos, vestos devynioliktajame šimtmetyje ir dvidešimtojo pradžioje, atrodo esančios laimėtos. Religijos laisvė, už kurią buvo įtemptai grumtasi, atrodo pasidariusi savaime suprantamas dalykas, net konstitucinis moderninių valstybių pradas. Džiugi ateitis atrodo esanti krikščionybei užtikrinta.

Bet pro visą šį optimizmą, kartais net entuziazmą, prasiveržia ir kitokių balsų. H. Kraemeris įspėja, kad "kiekvienas rimtas krikščionis turi pažiūrėti į akis anam, baimę keliančiam faktui, jog moderniniame gyvenime religija pasidarė bereikšmė, kadangi Dievas yra nepripažįstamas. Mes nesakome, patikslina Kraemeris, kad modernusis žmogus iš prigimties būtų mažiau religingas, negu kitų amžių žmogus. Žmogus pačia savo prigimtimi yra religinė būtybė, kaip dvasinė ir dorinė. Tai tinka ir šiandien. Ir šiandien žmogus stengiasi patenkinti religinį savo instinktą. Jis taip darys visados. Tačiau religija šiandien yra ištremta iš žmogaus asmeninio ir bendruomeninio gyvenimo centro... Moderniniame gyvenime religija yra nereikšmybė, pagražinimas arba neapykantos objektas, bet retai kada centrinis dalykas (19 p.)... Iš didelių masių gyvenimo religija yra dingusi. Dievas ir Jo tikrovė yra nustumti į šalį. Dievas yra arba išnykęs arba paliktas atsargoje atsakyti į paties žmogaus neatsakomus klausimus arba virtęs paskutine priebėga vargų ir negalių metu."[2] Nuosekliai tad Kraemeris ir tvirtina, kad "krikščioniškoji Bažnyčia tiek Rytuose, tiek Vakaruose gyvena stabmeldiškajame pasaulyje" ir kad todėl ji "į visą pasaulį turėtų žiūrėti kaip į savo misijų lauką ne perkelta, bet tikroja šio žodžio prasme."[3] Tą pačią nuotaiką skleidžia ir M. Dupouey, sakydamas, kad "šiandien pasaulis yra stabmeldiškas... Pasaulis yra stabmeldiškas, ir žmonės tapo stabmeldiški, nes pamiršo paprasčiausias dvasinių ir dieviškųjų dalykų sąvokas, pamiršo Dievą, pakeisdami Jį netikrais dievais arba savęs pačių garbinimu."[4] Šių religinio gyvenimo stebėtojų pažiūra, dabartinė visuomenės nuotaika krikšnybės atžvilgiu nėra pozityvi ir dar mažiau džiaugsminga. Priešingai, Dupouey net drįsta teigti, kad "rytoj mes būsime nelaisvėje ir būsime persekiojami."[5]

Šalia šių privatinių nuomonių, nerodančių entuziazmo dėl dabartinės religinės nuotaikos, esama ir oficialių Bažnyčios pasisakymų, kurie taip pat pripažįsta stabmeldėjimo vyksmą šiandieninėje visuomenėje ir dideliu susirūpinimu žiūri į krikščionybės ateitį. Praėjusiais metais miręs Paryžiaus kardinolas Suhard savo ganytojiniame laiške, skirtame 1947 m. gavėniai, kalbėdamas apie apaštalavimo metodus, pastebi, kad šiandien jie turi skirtis nuo tų metodų, kurie buvo vartojami anais laikais, kada krikščionija buvo vieninga. "Iš tikro, — sako kardinolas, — viduriniais amžiais ir dar ligi 19 šimtmečio krikščionybė buvo apribota tam tikra žemės rutulio dalimi, ir misijinis apaštalavimas buvo geografinė sąvoka. Misijonieriai išeidavo iš krikščionijos, kad netikinčioms tautoms skelbtų tikėjimą. Stabmeldybė buvo *šalia* krikščioniškosios bendruomenės. O šiandien abi šios karalystės stovi ne prieš viena kitą iš lauko, bet *iš vidaus*. Jos yra sukabintos viena su kita tarsi krumpliaračiu. Stabmeldiškoji bendruomenė braunasi visur į kasdieninį krikščionių gyvenimą. Griežtai atskira krikščioniškoji bendruomenė, kuri būtų apsaugota nuo stabmeldiškųjų įtakų, yra nebeįmanoma. Ne tiktai Prancūzija yra virtusi 'misijų kraštu'. Šis dalykas, kuris pas mus pastebimas labai aiškiai, glūdi visur ir, atrodo, vis labiau išeis aikštėn."[6] Šiuo faktu pasiremdamas, kardinolas kelia savo laiške visą eilę reformų, kurias reikia įvykdyti katalikų gyvenime ir veikime, nes "mūsų katalikiškoji bendruomenė, nenuilstamai siuntusi savo sūnus ir dukteris į tolimus kraštus, per ilgai buvo pamiršusi misijonoriauti čia pat."[7] Ji pasitenkino defensyviniu nusistatymu, "kuris pasibaisėtinu tingumu reiškiasi ir mūsų dienomis" (ibd.). Šiuo tingumu, pasak kardinolo, reikia kuo greičiausiai nusikratyti, nes mūsų laukia "pakartotinas pasaulio atvertimas į krikščionybę."[8]

Kaip tad nusistatyti šių nevienodų pažiūrų atžvilgiu? Kokia iš tikro yra dabartinė visuomenės nuotaika krikščionybės atžvilgiu? Prieš keletą metų buvo galima manyti, kad pasaulyje liovėsi vieša kova prieš religiją. Organizuotas ateistinis sąjūdis, prasidėjęs Vakaruose ir išsivystęs ligi galo Rusijoje, atrodė netenkąs jėgų ir pradedąs silpnėti. Kova prieš "visa, kas yra dieviška" (2 Tesal. 2, 4), dėl kurios taip karčiai skundėsi pop. Pijus XI enciklikoje apie ateistinį komunizmą,[9] atrodė einanti prie galo. Pirmaisiais pokariniais metais net pačioje Rusijoje religijai buvo leista apylaisviai tvarkytis. Ortodoksinė bažnyčia pradėjo kurti parapijas ir vyskupijas, leisti liturgines knygas, įsigyti kultui reikalingų reikmenų.[10] Be abejo, visa tai buvo daroma politiniais sumetimais. Tačiau pasaulyje ši iliuzinė laisvė sudarė įspūdžio, kad kova su religija iš tikro liaujasi, kad karingasis ateizmas nyksta ir kad krikščionybė žengia į šviesų savo istorijos tarpsnį. Tačiau šiandien visas šis lūkestis atrodo nepasiteisinęs. Išnykus politiniams motyvams, bolševizmas sunkia savo letena vėl prislėgė Bažnyčią, ypatingai jo užimtuose kraštuose. Katalikų persekiojimai Pabaltyje, Lenkijoje, Vengrijoje, Rumunijoje, Bulgarijoje, Jugoslavijoje, Albanijoje neleidžia šiandien kalbėti apie viršinės kovos su religija nykimą ar net silpnėjimą. Bet jeigu viršinė kova su religija ir išnyktų, ar

tai jau duotų mums teisės džiūgauti dėl krikščionybės laimėjimų? Ar kardinolo Suhard ir daugybės kitų gąstavimai, kad pasaulis stabmeldėja ir kad kadaise buvusios krikščioniškos šalys virsta misijų kraštais, jau netektų pagrindo? *Kovos su religija nykimas dar anaiptol nereiškia, kad pati religija stiprėtų ir kad jos įtaka gyvenimui darytųsi gilesnė.* Juk yra labai galimas daiktas, kad kova su religija silpsta kaip tik todėl, kad silpsta ir žmogaus susidomėjimas religiniu gyvenimu. Žmogus gali su religija nekovoti ne tik todėl, kad ją pripažįsta bei vertina, bet ir todėl, kad ja nesidomi ir jai jokios ypatingesnės reikšmės neskiria. Atrodo, kad viršinės kovos išnykimas Vakaruose kaip tik ir yra atremtas į šitą nesidomėjimą.

Kaip tad išspręsti šį klausimą? Kur rasti *matą*, kuris parodytų, kaip dabartinis žmogus religiją pergyvena ir kokios vertės turi šitas jo pergyvenimas?

Šiam klausimui išspręsti nemaža šviesos meta Vl. Solovjovas savo pasakojimu apie antikristą. Savoje legendoje Solovjovas vaizduoja antikristą kaip nepaprastai gabų, tiesiog genijalų žmogų, kuris, vos trisdešimt trejus metus amžiaus sukakęs, "plačiai pragarsėjo, kaip didelis išminčius, rašytojas ir visuomenės veikėjas". Dievo jis neneigė. Jis nebuvo ateistas. Priešingai, "jausdamas turįs savyje nepaprastai didelę sielos galią, jis visuomet buvo įsitikinęs spiritualistas, ir aiškus jo protas visuomet jam nurodydavo esmę to, į ką reikia tikėti, būtent: į gėrį, į Dievą, į Mesiją". Šitas tad žmogus po savotiško vieną kartą įvykusio pergyvenimo pradėjo rašyti "antgamtiniu greičiu ir lengvumu" veikalą, pavadintą "Atviras kelias į pasaulio taiką ir gerovę", kuriame jis parodė visą savo genijaus jėgą. Jame buvo sujungta "kilni pagarba senovės padavimams ir simboliams su plačiu bei drąsiu radikalizmu; neribota minties laisvė su giliausiu viso ko mistiniu supratimu; besąlyginis individualizmas su karštu atsidėjimu bendrajai gerovei". Visa čia buvo taip nepaprastai suderinta ir sujungta, kad kiekvienas šitoje knygoje rado savo paties pažiūras ir įsitikinimus; kiekvienas sutiko su jos mintimis. Todėl šis veikalas, priešingai ankstyvesniems antikristo raštams, nepatyrė jokios kritikos ir jokio prieštaravimo. Visi juo stebėjosi ir gėrėjosi.

Vieno vienintelio dalyko jame trūko: KRISTAUS vardo. Jautresnieji tai pastebėjo, ir nors jie nieko negalėjo prikišti knygos mintims, tačiau Kristaus vardo nebuvimas kėlė kažkokį keistą nujautimą ir net baimę. Ir nebe pagrindo. Vėliau, kai šio veikalo autorius buvo išrinktas pasaulio prezidentu, jis panorėjo sujungti vienybėn tris krikščioniškąsias konfesijas: katalikus, protestantus ir ortodoksus, ir šiam reikalui sušaukė visuotinį susirinkimą Jeruzalėje. Čia jis, norėdamas palengvinti bažnyčių susijungimą, katalikams grąžino ištremtus popiežius į Romą, suteikdamas jiems visas teises ir privilegijas, kurias jis turėjo nuo Konstantino Didžiojo laikų. Ortodoksams jis įsteigė pasaulinį muziejų "rinkti, studijuoti ir išlaikyti bažnytinio palikimo įžymybes, pirmoje eilėje Rytų Bažnyčios". Protestantams įkūrė pasaulinį institutą "laisvam Šventraščio ir su juo susijusių pagalbinių mokslų tyrimui". Už visas šitas "geradarybes" pasaulio prezidentas nereikalavo nieko kito, kaip tik pripažinti jį religijos globėju ir šio pripažinimo ženklan ateiti pas jį į estradą, iš kurios jis kalbėjo į susirinkusiuosius. Tačiau nevisi į estradą nuėjo. Tiek iš katalikų, tiek iš ortodoksų, tiek iš protestantų pasiliko maži būreliai sėdėti su savo vadais: popiežium Petru II, patriarchu Jonu ir profesoriumi Paulium. Tada pasaulio prezidentas kreipėsi į pasilikusiuosius: "Ką galiu jums dar padaryti, keisti žmonės? Ko jūs norite iš manęs?... Kas krikščionybėje jums yra brangiausia?" Tada pakilo patriarchas Jonas ir prabilo: "Didysis valdove! Mums brangiausia krikščionybėje yra pats Kristus. Jis yra vienintelis, ir visa iš Jo kyla... Į tavo klausimą, ką galėtum mums dar padaryti, duodame tokį atsakymą: išpažink čia prieš mus Vardą Jėzaus Kristaus, Dievo Sūnaus, įsikūnijusio, mirusio, prisikėlusio ir vėl ateisiančio. Išpažink Jį, ir mes su meile žiūrėsime į tave, kaip garbingą antrojo Jo atėjimo pirmataką". Deja, pasaulio prezidentas tokio išpažinimo nepadarė. Užuot išpažinęs Kristų visų akivaizdoje, jis užmušė visus tris tikinčiųjų vadus ir, nusimetęs kaukę, apreiškė antikristinį savo veidą.

Šiuo pasakojimu Solovjovas nori pasakyti, kad *krikščioniškajame pasaulio istorijos tarpsnyje religinės sąmonės matas yra Kristus.* Ne krikščioniškosios dorovės pripažinimas, ne krikščioniškųjų socialinių principų vertinimas, ne viršinis religijos rėmimas ar jai laisvės davimas sudaro religinės žmonių nuotaikos pozityvumą, bet istorinės dievažmogiškosios Kristaus asmenybės teigimas ir išpažinimas. Galima krikščionybei duoti ne tik laisvę, bet dar net padėti jos kultūrinėms institucijoms ir sykiu vykdyti antikristinę idėją. Šiuo atžvilgiu Solovjovas kartoja tik tai, ką yra pasakęs pats Kristus, ką vėliau primygtinai teigė šv. Povilas. Pranašaudamas Jeruzalės žlugimą, Kristus pastebėjo, kad "kils netikrų kristų ir netikrų pranašų; jie darys didelių ženklų ir stebuklų, kad būtų suklaidinti, jei tai galima, net išrinktieji" (Mat. 24, 24). Todėl Kristus ir įspėjo: "Jeigu kas sakytų jums: štai čia Kristus arba ten, netikėkite (ibd.)... Jei tad sakytų jums: štai jis tyruose, neišeikite; štai namų gilumoje, netikėkite" (ibd. 26). Kristus yra vienkartinis ir vienintelis, nes Jis yra istorinis. Jis negali būti pakartotas. Jo žodis yra vieną sykį pasakytas. Jo Evangelija vieną sykį paskelbta. Kas Jo nepripažįsta, tas stovi šalia Tiesos, nors pripažintų visa kita ir kalbėtų ta pačia kalba. Krikščionybė yra kilusi ne iš bendrosios žmogaus prigimties, ne iš pasaulio kultūros išsivystymo, bet iš Kristaus apsireiškimo pasaulyje. Todėl tik šiuo asmeniniu apsireiškimu ji ir tegali remtis. Todėl ir tikėjimas į istorinį dievažmogiškąjį Kristaus asmenį yra pagrindinė sąlyga pozityvinei religinei są-

monei susiformuoti. Štai kodėl šv. Povilas vadina save apaštalu, pašauktu ne žmonių ar žmogaus, bet Jėzaus Kristaus (Gal. 1, 1), ir įspėja: "Net jeigu ir angelas iš dangaus jums skelbtų ką kita, negu mes skelbėme, tebūna atskirtas" (1, 6). Kodėl? Todėl, kad tai, ką apaštalai skelbė, buvo gauta ne iš žmonių, ne išmokta iš tradicijos, ne paskaityta iš kultūros kūrinių, bet patirta "per Jėzaus Kristaus apreiškimą" (1, 12). Kaip Kristus yra vienas, taip ir Jo apreiškimas yra vienas. Kas sako ką kita, tas neigia Kristų. O kas neigia Kristų, tas gali kalbėti ir ta pačia kalba, tas gali daryti didelių ženklų ir stebuklų, tas gali sutaikyti visus priešingumus, tas gali būti net angelas iš dangaus, tačiau jis bus antikristinio prado reiškėjas, nešėjas ir vykdytojas. Kristaus pripažinimas ir Jam ištikimybė yra vienintelis tikras religinio nusiteikimo ženklas ir matas.

Jeigu tad šiuo matu mėgintume išmatuoti mūsų dienų religinę visuomenės nuotaiką, nesunkiai galėtume patirti, kad ji toli gražu nėra nei pozityvi nei tuo labiau džiuginanti. Šiandien daug kalbama apie krikščioniškąją moralę, apie reikalą kultūrai grįžti prie krikščioniškųjų principų, apie būtinybę visuomenę tvarkyti pagal socialinius krikščioniškuosius dėsnius ir t.t. ir t.t. Tačiau tarp visų šių kalbų mes negirdime *Kristaus* vardo. Dievažmogiškasis Kristaus asmuo, kaip krikščionybės pagrindas ir nuolatinis jos gyvybės bei jėgos šaltinis, yra pasitraukęs į šalį, jeigu jau ne visai išnykęs iš žmonių sąmonės. Jau prieš pirmąjį pasaulinį karą buvo pradėta kalbėti apie krikščionybę be Kristaus. Bet kas anuo metu buvo tik užuomina, tik keista idėja, šiandien rengiasi virsti kūnu. Šiandien labai ryškiai yra pabrėžiama *krikščionybė*, bet labai aiškiai nutylimas *Kristus*. Tai faktas, kurio negalima paneigti, bet kuris kelia mums šiurpo, kaip jo kėlė solovjovinio antikristo veikalas. Platono ir Aristotelio raštuose taip pat nėra Kristaus vardo, nors nevieną iš šių raštų mes laikome krikščioniškais, o Euzebijus nesidrovėjo Platoną vadinti Atikos Moze. Bet tai buvo keletą šimtų metų prieš Kristaus Įsikūnijimą. Tačiau kad dviem tūkstančiam metų praėjus po Įsikūnijimo žmonės nutylėtų Kristų, rašydami ar kalbėdami apie *Jo paties* paskelbtus principus ir kviesdami juos visuomenėje vykdyti — tai yra faktas, turįs nepaprastai gilią prasmę ir atskleidžiąs šių dienų žmogaus antikristinį nusistatymą pačiose dvasios gelmėse. Šis faktas aiškiai liudija, kad mūsų dienų žmogus krikščionybę supranta tiktai kaip europinės istorijos išsivystymo padarą, tik kaip aukštesnį civilizacijos tarpsnį, tačiau ne kaip antgamtinę paties Dievo per savo Sūnų pasauliui duotą dovaną bei malonę.

Su Kristaus neigimu ar nutylėjimu neišvengiamai eina ir antgamtinio krikščionybės bruožo neigimas ir nutylėjimas. Pripažinti krikščioniškosios dorovės, sociologijos, mistikos ir net teologijos pranašumą prieš visas kitas doroves, sociologijas, mistikas ir teologijas nėra sunku, nes visi krikščioniškieji principai, vistiek ar jie liestų asmenį, ar šeimą, ar visuomenę, ar galop žmogaus santykį su aukščiausia Būtimi, nepaprastai tobulai sutinka su žmogiškąja prigimtimi, kadangi jie yra apreikšti to paties Dievo, kuris yra ir Apreiškimo Davėjas ir žmogaus prigimties Kūrėjas. Žmoguje glūdi dieviškasis paveikslas, todėl *visa, kas yra dieviška, yra sykiu ir žmogiška.* Bet visai kitas yra dalykas — ir tai žymiai sunkesnis — pripažinti, kad visi šitie principai yra atėję į pasaulį per dievažmogiškąjį istorinį Kristaus asmenį; kad jie yra Jo paties išsiskleidimas laike ir erdvėje, o ne atsiradę prigimto žmogiškosios būtybės išsivystymo keliu. O šitas pripažinimas yra pagrindinis. Be jo kiekviena kalba apie krikščionybę yra jos iškreipimas ir pažeminimas, nes kalbėti ar mąstyti apie krikščionybę be Kristaus reiškia siūlyti lavoną — be gyvybės ir be sielos. Bet kas gi drįstų tvirtinti, kad šiandieninės politikų ir karo vadų kalbos apie krikščionybės reikalingumą visuomenei ir tautai kyla iš gilaus tikėjimo Kristumi? Kas drįstų tvirtinti, kad mūsų laiko visuomenė pergyvena Kristų kaip Dievą ir Žmogų, kaip Bažnyčios Galvą, kurios nariais mes esame ir kurios gyvybe mes mintame? Dabartinis krikščionybės pasiilgimas yra grynai moralinis. Jis kyla iš vargo ir bėdos, iš skaudžių gyvenimo pamokų. Jis yra utilitaristinis ir net pozityvistinis. Dabar yra laukiama iš krikščionybės, kad ji pataisytų žemės gyvenimą; kad ji atstatytų pakrikusią visuomenę, pergalėtų ekonominę krizę, išgelbėtų svyruojančią civilizaciją, laiduotų pasauliui taiką ir gerovę. Tačiau visi šitie profaniniai lūkesčiai anaiptol nerodo, kad dabartinis žmogus laukia iš krikščionybės *išganymo* giliausia šio žodžio prasme. Antgamtinis išganymas yra kažkokia neaiški sąvoka dabarties žmogui. Bet ar tai nėra tikriausias stabmeldiškumo ženklas? Ar Kristaus išskyrimas nereiškia krikščionybės nustūmimo į prigimtosios religijos sritis? Štai dėl ko minėti autoriai ir kalba apie Bažnyčios darbą supagonėjusiame pasaulyje ir apie jos misiją moderninių stabmeldžių gyvenime. Kas išskiria Kristų, tas tuo pačiu grįžta dviem tūkstančiais metų atgal į stabmeldybės laikus, nors savo kūnu gyventų ir dvidešimtajame šimtmetyje.

Norint tad suvokti krikščionybės ateitį, kaip tik ir reikia išeiti iš šito labai savotiško religinio dabarties pergyvenimo, kuriame turi didelės svarbos krikščionybė, bet kuriame bereikšmis yra Kristus. Kristaus nutylėjimas, Jo nustūmimas į šalį, nenoras išpažinti Jo vardo iš vienos pusės, o krikščionybės apoteozė, jos vertybių gynimas, jos dėsnių piršimas iš kitos sudaro tą būdingą bruožą, kuris yra vyraujantis religinėje dabartinės visuomenės nuotaikoje ir iš kurio, tarsi iš kokio želmens, išsivystys būsimasis moderninio žmogaus nusistatymas ir pačios krikščionybės atžvilgiu.

2. ANTIKRISTINIO PRADO TAKTIKA

Krikščionybės teigimas, neigiant Kristų, šiandien kyla, kaip jau buvo užminta, grynai dėl praktinių priežasčių. Pasaulis, du kartu perėjęs per savo paties įžiebtą, viską naikinančią ugnį, norėtų dabar pasilsėti ir jaukiai pagyventi. Jis trokšta taikos ir gerovės, nes jam jau įgriso nuolatinis nerimas, netikrumas ir skurdas. Net ir labai audringoms sieloms jau yra nusibodęs šis nuolatos besikartojantis sąmyšis. Ir štai, krikščionybėje ramybės ir gero gyvenimo pasiilgęs pasaulis kaip tik ir mato geriausią priemonę šitokiam gyvenimui susikurti. Krikščionybė, skelbdama artimo meilę, visų žmonių lygybę, pagarbą valdantiesiems, sąžiningumą, tinkamą savo pareigų atlikimą, kaip tik pasidaro šių žmonių akyse *tinkama* sukurti žemėje pastoviam, ramiam ir geram gyvenimui. Kodėl tad ja nepasinaudoti? Kodėl atstumti šią taip vaisingą priemonę? Šių dienų pasaulis todėl ir kreipiasi į krikščioniškuosius dorinius principus, juos keldamas aikštėn ir siūlydamas juos vykdyti. Tačiau jis čia elgiasi kaip anas bedievis šeimininkas, kuris pats netikėdamas samdėsi pamaldžius tarnus ir net vertė juos atlikinėti religines pareigas, nes tuo būdu jis buvo tikras, kad tarnai jo neapgaudinės, jo turto negadins, nevogs ir apskritai savo pareigas sąžiningai atliks. Bet ar būtų galima teigti, kad šis šeimininkas gerbė religiją ir turėjo gilią religinę sąmonę? Religija jam buvo *tik priemonė* savo ūkiui saugoti. Taip šiandien elgiasi ir modernusis pasaulis, girdamas krikščionybę. Pati savyje, savo antgamtiniame prade, savo susijime su Kristumi krikščionybė dabartinei visuomenei anaiptol nerūpi. Ji yra tik viena iš žemiškų priemonių. Ji yra įrankis žemei ir žemėje. Padėti susikurti gerą gyvenimą, pergalint dabartinę politinę, socialinę, ekonominę, pedagoginę ir įvairiopą kitokią krizę — štai krikščionybės paskirtis moderninio žmogaus akyse. Kitokio uždavinio dabartinė visuomenė krikščionybėje nemato ir nenori matyti.

Bet kai šitoks gyvenimas bus susikurtas, kai dabartinė visuotinė krizė bus pergalėta, krikščionybė, kaip priemonė ir kaip įrankis, bus pastumta į šalį, nes toks yra visų priemonių ir visų įrankių likimas. Antgamtinio krikščionybės bruožo nutylėjimas, dievažmogiškojo Kristaus asmens išskyrimas krikščionybės vertę padaro tiktai reliatyvią, kurią lengva pamiršti tada, kai praktiniam tikslui ji yra nebereikalinga. Dėmesio atkreipimas į krikščioniškuosius principus būtų džiuginantis tik tada, jeigu jis kiltų iš susižavėjimo Kristumi kaip Dievažmogiu, kaip pasaulio Gelbėtoju ir Išganytoju. Bet šiuo metu taip nėra. Šiuo metu krikščioniškieji principai yra vertinami tiktai žemiškąja prigimtąja savo puse. Todėl pasaulio posūkis į krikščionybę yra labai abejotinas, ir džiaugsmas dėl krikščionybės šviesios ateities — apgaulė. Šiuo metu kinta ne pasaulio kunigaikščio esmė, bet tiktai jo taktika, kurią reikia suprasti, kad galėtume susivokti jo gudriuose manevruose.

Kas tiki į Kristų, negali pamiršti Jo pranašystės apie netikrus kristus ir netikrus pranašus, kitaip sakant: *apie tą antikristinį pradą, kuris veikia pasaulio istorijoje ligi pat jos pabaigos.* Šitas antikristinis pradas reiškiasi įvairiai. Bet jo esmė pasilieka visados ta pati: *neigti Dievą ir Jo sukurtą tvarką.* Naujaisiais laikais šio antikristinio prado reiškimasis buvo labai savotiškas. Pradėjęs Proto garbinimu ir antgamtės kritika, jis sukėlė nepaprastą kovą prieš Bažnyčią, prieš Kristų, galop prieš Dievą, naikindamas dieviškąsias institucijas, persekiodamas Dievo išpažinėjus, lenkdamas visą gyvenimą antidieviška kryptimi. Naujaisiais laikais krikščionybė buvo nemažiau persekiojama ir pakėlė nemažiau aukų, kaip pirmaisiais amžiais. Tačiau šis antikristinis pradas greitai susivokė, kad kova žadina heroizmą ir pasiaukojimą, išugdo ryžties dvasią, priverčia žmogų puolamuoju objektu ypatingai susidomėti ir jam atsidėti; kad sanguis martyrum est semen christianorum — kankinių kraujas yra krikščionių sėkla. *Kova su religija religinės samonės ne tik nenusilpnina, bet ją išvysto ir užgrūdina.* Pastarajame Europos gyvenimo šimtmetyje krikščionybė turėjo pakelti didžiausių smūgių ir net kraujo aukų. Tuo tarpu kada Bažnyčia turėjo šviesesnių metų savo vidaus gyvenime? Pastarųjų popiežių aukštas moralinis lygis ir net šventumas, susiklausymas ir drausmė hierarchijoje, teologijos mokslo pakilimas, religinės organizacijos išsivystymas, aiškus principinių reikalavimų supratimas — vis tai ženklai, kurie rodo, kad krikščioniškoji religija dėl jos puolimo nė kiek nesusilpo. Tiesa, gal sumažėjo jos išpažinėjų skaičius. Gal nevienas neišlaikė mėginimų ir atkrito. Tačiau *savo viduje* krikščionybė pasiliko nepalaužta. Priešingai, pirmykštis jos spindėjimas net buvo apvalytas nuo istorijos eigoje prisiplakusių dulkių.

Todėl dabar antikristinis pradas kaip tik ir keičia savo taktiką. Negalėjęs religijos paneigti kova ir persekiojimais, jis dabar renkasi kitokias priemones. Nuo kovos su religija jis atsisako. Jis skelbia religijai laisvę ir, kas būdingiausia, net pats už šią laisvę kovoja. Ar Rytų bolševizmas savo dvasioje yra religijos atžvilgiu kitoks, negu Vakarų masonas? O tačiau masonas skelbia religijos laisvę ir peikia bolševiką, kam šis religiją persekioja, nes kovą ir persekiojimą masonas laiko jau pasenusiomis ir nevaisingomis priemonėmis religijai nugalėti. Masonas geriau pasirenka laisvę. Persekiojama religija gimdo kankinių, o kankinių sulaukusi idėja pasidaro nebemirtinga. Tuo tarpu laisvė labai dažnai veda į apsnūdimą ir į abejingumą. Todėl nereikia pasiduoti iliuzijai manant, kad skelbiama religijos laisvė yra nesuderinama su religijos neigimu. *Religijos neigimui laisvė nė kiek nekliudo, bet kartais net padeda.* Antikristinis pradas, skelbdamas šiandien religijos laisvę, anaiptol neišsižada savo neigiamo nusistatymo Dievo ir

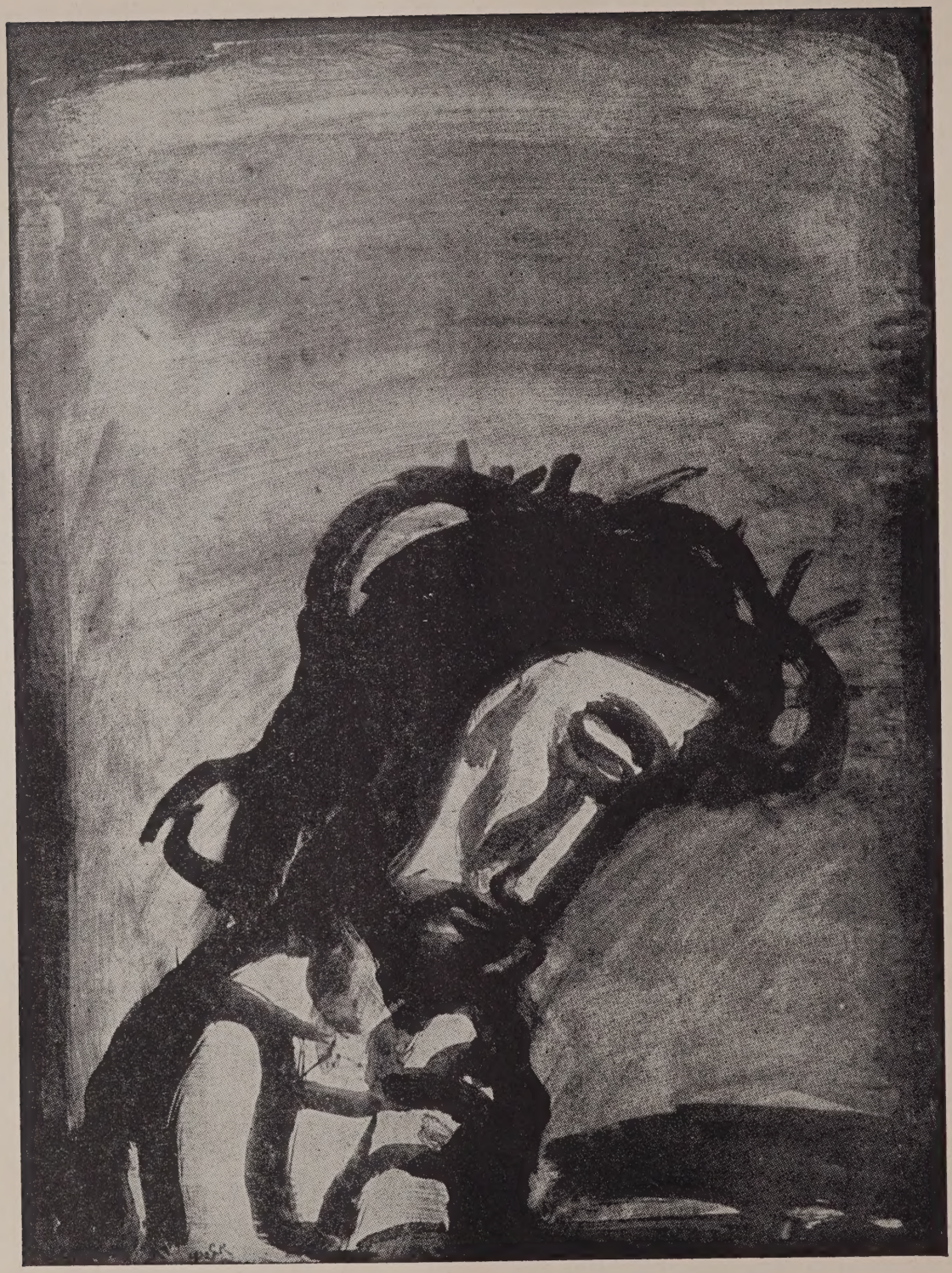

PALIKTASAI KRISTUS

GEORGES ROUAULT

Bažnyčios atžvilgiu. Krikščionybei suteiktą laisvę jis tikisi panaudosiąs jos pačios pražūčiai.

Kokiu tad būdu antikristinė dvasia rengiasi ateityje išvystyti ir parodyti savo neigiamą nusistatymą krikščionybės atžvilgiu? Kokios taktikos ji imsis artimiausiais dešimtmečiais, kad pakirstų pasaulyje Kristaus Karalystę? Atsakymą į šį didelį ir mums visiems pagrindinį rūpestį galima rasti Ivano Karamazovo haliucinacijoje, kurią mums yra aprašęs Dostojevskis savo romane "Broliai Karamazovai". Vieną vakarą Ivanui pasirodo jo kambaryje ant kanapos sėdįs maždaug keturių dešimtų metų amžiaus džentelmenas, kurį Ivanas žino esant velnią. Po ilgo ginčo, kurio metu velnias stengiasi Ivanui įrodyti realų savo buvimą, šis džentelmenas pradeda pasakoti, kaip jis kadaise buvęs angelu, kaip stovėjęs po Kristaus kryžiumi, kaip matęs Jį žengiantį su angelais į dangų, kaip jis pats prisijungęs prie serafinų ir vos nesušukęs su visais "Hossana", taip jam knietėję baigti nelaimingą savo egzistenciją. Ivanas ilgai klausosi viso šito velniško pasakojimo ir galop duoda jam vieną labai aiškų ir konkretų klausimą: "Yra Dievas ar ne? Taip ar ne?". Tada velnias atsako: "Ar tu iš tikro rimtai klausi? Dievaži, mano balandėli, *nežinau*". — Tai yra kiekvieno antikristo prado atsakymas į Dievo klausimą. Būdamas esmėje antireliginis, šis pradas Dievą visados neigia. Grumtynės tarp žvėries ir Avinėlio yra pagrindinė žemiškosios istorijos tema. Kinta tik šių grumtynių būdai. Bet nekinta pati jų esmė. Todėl antidieviškumas ir ateityje nemažės. Jis tik prisiims kitokias formas. Vedęs su Dievu fizinę kovą, antikristinis pradas dabar pradeda sukti kitokiu keliu. *Kovą su religija jis pakeičia religijos ignoravimu.* Jeigu šiandien "jokiam socialistui, net bolševikui nemada kalbėti prieš religiją", tai netoli jau tas laikas, kada bus nemada kalbėti ir *apie* religiją. Tas laikas jau čia pat, nes jau ir dabar "padorioje" draugijoje yra netaktas užsiminti apie Dievą, o ypač apie Kristų, mirusį ir prisikėlusį. Kas šiandien apie šiuos dalykus susiėjimuose kalba?

Šitokia išvada peršasi savaime iš visų tų religinių užuomazgų, kurios žymu dabartyje ir kuriomis gyvena šiandieninė visuomenė. Išskyrusi iš savo sąmonės tikėjimą dievažmogiškuoju Kristaus asmeniu, nekreipdama dėmesio į antgamtinį krikščionybės pobūdį, vertindama krikščioniškuosius principus tiktai žemiškosios gerovės atžvilgiu, dabartinė žmonija neišvengiamai eina į nepaprastą religinės sąmonės suplokštėjimą, į visišką religijos išskyrimą iš žmogiškosios egzistencijos centro ir tuo pačiu į religijos ignoravimą žmogiškojo veikimo plotmėje. Ateityje religija nebus nei persekiojama nei slėgiama. Ji džiaugsis ir naudosis visiška laisve. Tačiau ji bus laikoma nepavojingu, nes truputį naiviu ir juokingu užsiėmimu, kaip sportas, filatelija, esperanto, antifeminizmas ar gyvulių globos draugija. Kitaip sakant, religija bus laikoma paviršutinišku, žmogaus gelmių neliečiančiu dalyku, todėl nevertu didesnio dėmesio. Kiek praeityje religija iš gyvenimo buvo stumiama įrodymais, mokslo ir politikos priemonėmis, garsiu žodžiu ir triukšminga kova, tiek ateityje ji bus stumiama iš to paties gyvenimo gilia tyla, nesidomėjimu, ironija, užuojautos šypsena tiems, kurie ja bus susirūpinę. "Nekalbėti!" — bus pagrindinis antireliginės propagandos šūkis ateityje.

Šitokia taktika religijai yra daug pavojingesnė, negu atvira kova ir persekiojimai. Kovos metu abu priešininkai turi *bendrą* objektą, kuris juos abu domina: vieną pozityviai, antrą negatyviai. Kovos metu apie religiją yra daug kalbama ir rašoma. Ji atsistoja žmogaus interesų priekyje. Todėl nors kova ir padaro religiniam gyvenimui daug skaudžių žaizdų, tačiau ji taip pat duoda daug progų priešo argumentams sugriauti, jo nuomonei paneigti ir sykiu religinėms vertybėms apsireikšti visoje jų šviesoje ir didybėje. Galimas daiktas, kad kaip tik dėl šito kovingo nusiteikimo pastarajame šimtmetyje krikščioniškosios vertybės buvo pasauliui atskleistos naujais atžvilgiais ir parodytos nauju originalumu. Kaip pirmųjų amžių apologetai, puolami mirštančios senovės filosofų, turėjo progos iškelti antikiniam pasauliui naujosios religijos turtingumą, taip lygiai pastarojo šimtmečio teologai, puolami pozityvizmo ir materializmo, turėjo progos iš naujo atskleisti krikščionybės reikšmingumą moderninio žmogaus gyvenime. O nesidomėjimo ir ignoravimo metu visos šitos progos dingsta. Jeigu visuomenėje įsigali tokia nuotaika, kad kalbėti apie religiją yra nemada ir net netaktas, tuomet prieiti prie religinių vertybių svarstymo yra nepaprastai sunku. Kovojančio žmogaus dvasia visados yra gyva. Ignoruojančio ir nesidominčio žmogaus dvasia yra užsnūdusi. Sėkla, kritusi tarp erškėčių (kovos simbolis) buvo nustelbta. Bet sėkla, kritusi ant uolos (nesidomėjimo simbolis) visai neišdygo. Ignoravimas paverčia dvasią sausa uola, kurioje neranda atgarsio jokios religinės problemos. Kai šv. Povilas atvyko į Graikiją, buvo nuvestas į areopagą, kad garbingiems Atėnų piliečiams pakalbėtų apie Nežinomąjį Dievą, kuriam jie buvo pasistatę aukurą. Ir jie atidžiai klausė, nes jiems buvo įdomu patirti, kas gi yra tasai Dievas, kurį jie garbino, tačiau kurio nepažino. Bet kai tik šv. Povilas pradėjo jiems kalbėti, kad Viešpats "teis žemės skritulį per Vyrą, kurį paskyrė..., prikeldamas Jį iš numirusiųjų", tuojau "vieni ėmė tyčiotis, o kiti sakė: pasiklausysime tavęs apie tai kitą kartą" (ApD. 17, 31-33). Ir Povilas, nieko nelaimėjęs, paliko areopagą. Graikai su Povilu nesiginčijo, jo nepersekiojo, jo rykštėmis neplakė ir į kalėjimą nemetė, kaip anksčiau kad žydai buvo darę. Jie tik paprastai ir net mandagiai — *nesidomėjo*.

Atėnų areopago nuotaika yra simbolis ateinantiems laikams. Ateities žmonės domėsis ir klausys, kol jiems bus kalbama, kad krikščionybė palaiko ir skatina civilizaciją, kad ji tvarko socialinius žmonių santykius, remia demokratiją, yra naudinga mokslui ir menui, šeimai ir tautai. Tačiau kai tik bus pradėta kalbėti, kad Jė-

zus Kristus yra Dievas, kad Jo paskelbta religija yra antgamtinė, kad žmogaus gyvenimo prasmė neišsisemia kultūrine kūryba ir šia žemiškąja tikrove, jie mums mandagiai pasakys: "To mes pasiklausysime kitą kartą". Ir pro šitą mandagią pastabą prasiverš visas moderninio žmogaus stabmeldiškumas. *Ne kova ir persekiojimas yra tikrosios stabmeldybės ženklas, bet nesidomėjimas.* Šaltai ir išdidžiai praeiti pro religijos šalį, gyventi taip, tarsi Kristaus niekados nebūtų buvę, yra didžiausias antikristinio prado taktikos pavojingumas. Šiuo atžvilgiu L. Estang teisingai pastebi, kad "tikrasis pagonis yra ne Nietzsche, bet Goethe. Weimaro išminčius praeina pro dramos šalį. Jis pasilieka abejingas toms pakaitoms, kurias Kristus padarė žemėje. Jis mėgina Jį ignoruoti. Jis viską stato, atsiremdamas tik į save. Jis atmeta malonę. Dar daugiau, jis visiškai nesirūpina ir nekreipia dėmesio į jos reikšmingumą. Jis gyvena taip, tarsi Kristaus visiškai nebūtų buvę." Nietzsche buvo kovos žmogus. Jis žinojo, kaip labai Kalno palaiminimai yra priešingi jo nuotaikai ir todėl kovojo su jais. Goethe buvo abejingos dvasios žmogus. Jam Kalno pamokslas neturėje jokios reikšmės, todėl jis jį visiškai ignoravo. Visi ženklai rodo, kad ateityje žmonės kaip tik bus apspręsti ne nietzschiškos, bet goethiškos nuotaikos. Jie mėgins mąstyti, veikti ir gyventi taip, tarsi Kristaus visiškai nebūtų buvę. Nesidomėjimas ir ignoravimas bus atsakymas į pastangas pasiekti moderninio žmogaus širdį. "Balandėli, nežinau!" — mandagiai nusišypsos būsimieji amžiai, kai jiems kas nors iškels radikalų ir pagrindinį klausimą: "Yra Dievas ar ne?".

3. KATALIKŲ TAKTIKA

O vis dėlto reikės pergalėti šitą nesidomėjimą ir nešti stabmeldėjančiam pasauliui seną ir sykiu amžinai naują Kristaus Evangeliją. Reikės apaštalauti, nes kiekvienas pakrikštytas ir Šv. Dvasios sutvirtintas žmogus yra pašauktas tęsti Kristaus pasiuntinybę žemėje. Ir juo pasaulis labiau darysis pagoniškas, juo šios pastangos apaštalauti turės būti didesnės. Tačiau pakitus antikristinio prado taktikai, katalikai atsiduria prieš visai naujus uždavinius. Kol pasaulyje vyko kova prieš religiją, tol katalikų taktika buvo aiški: *gintis*. Ir jie gynės. Jie gynėsi žodžiu ir darbu. Jie išvystė defensyvines savo priemones ir metodus. Jie pasistatė aukštų pylimų aplinkui savo idėjas ir institucijas, kad priešas netaip lengvai galėtų prie jų prieiti. Bet kova pamažu liaujasi. Jeigu bolševizmas artimoje ateityje žlugtų, kova su religija išnyktų visame pasaulyje, ne tik Vakaruose. Religija vis labiau gauna laisvę. Tačiau su ja žengia nesidomėjimas ir abejingumas. Kaip tad reikės su juo grumtis? Nesidomėjimas, kaip buvo sakyta, yra viena iš Dievo neigimo formų, gal net pati giliausia. Todėl katalikams reikės su ja kovoti ir ją sulaužyti. Bet kokiu būdu? Patys puolami mes nebūsime. Užtat mums reikės pulti kitus. Mums reikės pulti ne atskirus žmones, ne atskiras idėjas, bet visą visuomenės nuotaiką religijos atžvilgiu. Mums reikės pralaužti nesidomėjimo ir ignoravimo kiautą.

Kaip mes tai galėsime padaryti? Kokių priemonių mums reikės griebtis, kad mūsų darbas būtų sėkmingas, kad mes būtume bent išklausyti šiame moderniniame areopage?

Pagrindinis būsimos mūsų taktikos principas bus: *žiūrėti į gyvenamąją mūsų aplinką kaip į misijų lauką*. Be abejo, mums visiems yra nuostabu ir sunkiai suprantama, kad krikščionybė po dvieju tūkstančių metų atsidūrė misijų kraštuose kaip tik ten, kur anksčiau ji buvo tikroji gyvenimo šeimininkė ir valdovė. Religiškai žydėjusiuose, daugeli šventųjų ir kankinių davusiuose kraštuose Kristaus Evangelija virto įname, nustumta į pašalį, užguita, nebeprileidžiama prie svarbiausių gyvenimo reikalų sprendimo. Tai yra skaudu. Bet tai yra faktas. Misijų kraštas dabar yra ne tik Afrika ar Azija, bet visa Europa ir visa Amerika, *ypač Amerika*, kur stabmeldybė yra ypatingai ryški, nes materialistinė pasaulėžiūra ir materialistinė praktika čia yra viską persunkusi. Šiandien neturi reikšmės formalinis priklausymas krikščionijai ir vedamos statistikos. Šiandien reikšmės turi tiktai gyvas krikščioniškasis gyvenimas ir gyva krikščioniškoji sąmonė. Tuo tarpu šių dalykų kaip tik trūksta masei tų, kurie formaliai dar tebesivadina krikščionimis, nes ši masė mąsto ir gyvena visiškai stabmeldiškai. Ištisi kraštai, gyventojų statistikoje pažymėti katalikišku vardu, tikrovėje neturi nieko bendro su tikrąja katalikybe. Šitie formaliniai katalikai taip pat yra apaštalavimo objektas, gal net pats sunkiausias. Šitie vardiniai katalikiški kraštai yra taip pat misijų šalys, gal net labiausiai neprieinamos. Būtų pagrindinė klaida, atsirėmus į statistikas ir į vardus, užmerkti akis ir elgtis taip, tarsi gyvenimas būtų tikrai krikščioniškas ir tarsi pasitaikytų tik atskiri individualiniai iškrypimai. Vientisos krikščioniškosios bendruomenės šiandien niekur nėra. Yra tik atskiros krikščionių salelės, išbarstytos plačioje ir įsisiūbavusioje stabmeldybės jūroje. Šitos tad salelės ir turi jaustis *kaip salelės*, o ne kaip kontinentai. Jos turi žinoti, kad jos yra supamos ne krikščioniškosios sausumos, bet prieš Dievą sukilusių ir Jį neigiančių vandenynų. Šitokia misijų sąmonė padės katalikams išvengti ateityje daugelio klaidų ir daugelio apsivylimų, kurie atsiranda, pasitikint skaičiais, vardais, formaline priklausomybe, o nepaisant gyvo ir konkretaus gyvenimo.

Iš misijų sąmonės plaukia antras būsimos taktikos uždavinys: *atskleisti vidinį krikščionybės grožį*. Naujajame stabmeldiškame pasaulyje mes turime elgtis taip, kaip pirmieji krikščionys elgėsi senovėje. Nereikia manyti, kad senovės stabmeldžių susidomėjimas naująja religija būtų buvęs didesnis, negu dabar. Mes juk žinome, kad pirminė krikščionybė buvo laikoma nereikšminga žydiškąja sekta; kad jos išpažinėjai buvo vadinami asilo galvos garbintojais; kad

kryžiaus ženklas žydams buvo papiktinimas, o stabmeldžiams — kvailybė. Ir vis dėlto pirmieji krikščionys nepabūgo šito ignoravimo; nepabūgo todėl, kad jie jautė savo dvasioje turį kažką, ko pasaulis ligi tol nežinojo ir ką paskelbti jie buvo pašaukti. Krikščionybė pergalėjo senovinį abejingumą savo atžvilgiu vidinių vertybių atskleidimu. Tai buvo ir bus vienintelis būdas nesidomėjimui sulaužyti. Abejingam žmogui reikia ne kalbėti *apie* religiją, bet rodyti *pačią* religiją su visu jos nuostabiu turiniu; rodyti ne žodžiais ar mostais, bet gyvais ir konkrečiais pavyzdžiais. Šventumo sąvokos nagrinėjimas neturės jokios reikšmės, jei čia pat nebus šventų asmenybių. Krikščionybės reikšmės mokslui, menui, visuomenei gynimas bus be prasmės, jeigu patys krikščionys neparodys, kokį mokslą, kokį meną ir kokią visuomenę jie sugeba kurti Kristaus dvasioje. Nesidomėjimas yra dvasinė tamsa, kurią perplėšti gali ne stiprus žodžio garsas , bet tik galinga pavyzdžio šviesa. Todėl nuo kalbų *apie* krikščionybę mums reikės pasukti į *konkretų* krikščioniškąjį gyvenimą ir į *konkrečią* krikščioniškąją kūrybą. Tik tada, kai prieš moderninio žmogaus akis pastatysime gyvus savo darbus, persunktus tikrai krikščioniška nuotaika, kilusius iš tikrų krikščioniškų šaltinių ir turinčius antgamtinės šviesos, tik tada galėsime šitą žmogų sudominti ir priversime jį apie mūsų darbus bent pakalbėti. Ateityje reikės religiniam gyvenimui naujo užsidegimo ir naujo tikėjimo į jo galybę; reikės iš naujo nagrinėti krikščioniškąjį mokslą; reikės iš naujo vykdyti asmens, šeimos, mokyklos ir visuomenės gyvenime krikščioniškąją dorovę; reikės iš naujo pasauliui rodyti krikščioniškojo kulto prasmingumą. Žodžiu sakant, *reikės kurti naują krikščionybę,* naują ne savo esme ir turiniu, bet konkrečiomis savo apraiškomis ir konkrečiomis savo formomis, nes tik per šias naujas apraiškas ir naujas formas modernusis žmogus galės prieiti ir prie dieviškosios mūsų religijos esmės. Tradicinio krikščionybės pajėgumo, istorijoje buvusių pavyzdžių šiandien nepakanka; jų modernusis žmogus arba nesupranta arba juos laiko paprasto natūralaus išsivystymo padaru, kuris praėjo ir jau nebegrįš. Reikia tad pasauliui parodyti, kad krikščionybė buvo pajėgi ne tik kažkada tryliktajame ar septynioliktajame šimtmetyje, bet kad ji tokia yra ir šiandien; kad ji ir šiandien turi galios keisti žmogų ir gyvenimą pagal dieviškuosius pirmavaizdžius. O visa tai parodyti bus galima tik tada, kai imsimės intensyvios kūrybos visose srityse; kai mūsų laimėjimai išskirs mus iš kitų, atskleis mūsų darbo naują dvasią ir tuo būdu patrauks aplinkos dėmesį. Jeigu norime, kad naujieji stabmeldžiai susidomėtų mūsų religija, mes turime *išsiskirti* iš viso jų gyvenimo bei veikimo. Mes turime būti *kitoki,* negu tie, tarp kurių mums tenka gyventi.

Kanauninkas J. Leclercq yra savo metu iškėlęs klausimą, ar tikėjimas kuo nors patarnauja žmogui. Šį klausimą jis paryškina konkrečiais pavyzdžiais. Jis pasakoja, kaip vienas nekrikštytas gydytojas, kurio žmona buvusi katalikė, atėjęs pas jį pasikalbėti religijos reikalu. Po keleto sakinių apie Dievo buvimą, gydytojas pareiškė: "Aš esu pasiryžęs atsiversti, jeigu jūs man įrodysite, kad tikėjimas į jūsų Dievą man ką nors naujo duos. Aš esu padorus žmogus. Sąžiningai vykdau savo pareigas, myliu savo žmoną, esu jai ištikimas ir stengiuos padaryti ją laimingą; taip pat myliu ir auklėju, kiek galėdamas, savo vaikus. Ką tad aš turėsiu daugiau, būdamas katalikas? Eisiu klausyti mišių ir išpažinties. Taip! Bet kam tai, jeigu visa pasiliks taip, kaip buvo ligi šiol?" J. Leclercq taip pat pasakoja, kaip jauna, neseniai atsivertusi mergaitė paklausė kunigą: "Ką aš turiu dabar daryti?" — Kunigas jai atsakė: "Atlikite tobulai savo pareigas; padėkite kitiems kiekviena proga; būkite paslaugi šeimoje". — "Bet aš taip dariau ir ligi šiol!". Ir valandėlę pagalvojusi mergaitė pridūrė: "Dabar aš matau, kad būti kataliku reiškia eiti mišių ir išpažinties, o gyventi kaip ir seniau."[11] Šitie Leclercq pavyzdžiai rodo, kad kiekvienas padoresnis žmogus jaučia, jog *krikščionybė jį turi kuo nors išskirti iš kitų;* kad ji negali būti tik padoraus gyvenimo *laipsnis,* bet nauja *esmė;* kad ji turi įspausti žmogui kažkokį ženklą, kažkokią kitokią būseną ir veikseną; kad pats žmogus turi pasidaryti Dievo malonės įtakoje kitoks, negu buvo seniau, tegul ir padoriai gyvendamas. Koks tad turi būti šitas ženklas ir šita nauja forma, kuria katalikų gyvenimas spindėtų stabmeldiškoje aplinkoje?

Senovės stabmeldžiai mums yra palikę vieną posakį, kuriuo jie išreiškė savo nuostabą krikščioniškosios religijos išpažinėjais: "Žiūrėkite, kaip jie myli kits kitą!". Iš tikro, artimo meilė buvo anas konkretus ženklas, kuris patraukė stabmeldžių dėmesį, nes jis išskyrė pirmuosius krikščionis iš visos anuometinės aplinkos. Dviem dėsniais yra paremtas įstatymas ir pranašai: *Dievo ir artimo meile.* Esmėje šie du įsakymai yra *vienas ir tas pats dalykas,* nes *artimo meilė yra ne kas kita, kaip Dievo meilės konkretus apsireiškimas.* Kas tikrai myli Dievą, tas myli ir artimą; ir kas nemyli artimo, tas bus melagis, sakydamas, mylįs Dievą. Tai yra paties Kristaus mums paliktas silogizmas, kuriame nėra jokios spragos. Tačiau kadangi Dievas yra nematomas ir kadangi Jo meilė pasilieka žmogaus širdyje, todėl jai apsireikšti pasaulyje yra mūsų artimas, kuriuo yra kiekvienas žmogus — net ir mūsų priešas. Tuo būdu *artimo meilė virsta Dievo meilės vykdymo lauku,* Dievo meilės regima forma ir religinių ženklu: *artimo meilė yra Dievo meilės sakramentas.* Štai kodėl pirmieji krikščionys artimo meilę ypatingai ir pabrėžė, ir štai kodėl jų artimo meilės darbai kėlė nuostabą stabmeldiškoje aplinkoje.

Tas pat turi būti ir dabar. Pastarieji amžiai kovojo ne tik prieš Dievą, bet ir prieš *žmogų:* jie kovojo prieš Dievo paveikslą žmoguje. Jie padarė, kad žmogus žmogui virto priešu; kad neapykanta žmogui pasidarė beveik pagrindinis mūsų pergyvenimas; kad mes atsiskyrėme vie-

nas nuo kito luomo, išsilavinimo, profesijos, tautybės, rasės, kalbos sienomis. Antikristinis pradas taip lygiai nekenčia žmogaus, kaip ir Dievo, nes juk žmogus yra sukurtas panašus į Dievą. Todėl jis stengiasi įskiepyti tokį nusiteikimą žmogaus atžvilgiu, kad šito panašumo nebūtų matyti, kad žmogus pasidarytų nebe Dievo vaikas ar draugas, bet Dievo nevertas, nes sutrypęs ir išniekinęs savyje Jo atvaizdą. Pastarieji amžiai aiškiai ėjo šia linkme, ir artimo meilės idėja bei darbai čia buvo beveik visiškai išnykę. *Žmogaus santykis su žmogumi pasidarė paremtas ne meile, bet interesu.* Katalikai kaip tik ir turi pakeisti šitą nusistatymą. Jie turi sulaužyti interesu apspręstus žmonių santykius ir juos pagrįsti meile. Jie turi atitiesti sutryptą žmogiškąją asmenybę, nuvalydami joje Viešpaties paveikslą. Artimo meilė yra pagrindinė priemonė šiam uždaviniui tinkamai atlikti. Juk krikščionybė pasidarė galinga pasaulyje ne tuo, kad ji atnešė naują Dievo sąvoką, kad ji sukūrė naują šio Dievo kultą, bet tuo, kad *ji parodė, jog šitas naujasis Dievas yra Dievas Gelbėtojas, Dievas Išganytojas, Dievas Meilė, keičanti žmogaus ir asmeninį ir visuomeninį gyvenimą.* Krikščionybė yra šio Dievo Gelbėtojo skleidimasis laike ir erdvėje. Kaip tad galėtų būti, jeigu krikščionys nedalyvautų šiame Dievuje Gelbėtojuje ir nedarytų to, ką Kristus visą savo gyvenimą yra daręs? Kai šv. Jonas pasiuntė pasiuntinius pas Kristų, kad šie paklaustų, ar Jis yra tikrasis Mesijas, ar dar kito reikią laukti, Kristus nurodė i visą eilę stebuklų, iš kurių Jonas galėjo pažinti, kad Kristus yra tikrasis Mesijas. Ir nuostabu: tarp šių stebuklų Kristus mini ir tai, kad *"beturčiams skelbiama Evangelija"* (Mat. 11, 5). Evangelijos skelbimas beturčiams buvo vienas iš Mesijo pasiuntinybės ženklų, iš kurių Jonas ir kiti turėjo Kristų pažinti, kad Jis yra Dievo Siųstasis. Jis turi būti ir kiekvieno krikščionies ženklas, kad jis yra krikščionis, vadinasi, Išganytojo apaštalas ir jo darbo tesėjas žemėje. Tačiau skelbti beturčiams Evangeliją reiškia ne tik kalbėti, bet ir *veikti;* reiškia veikti jų gelbėjimo linkme. Mūsų žodžiai neturės jokios prasmės, jeigu savo darbais mes įsijungsime į žmogaus niekintojų bei žemintojų eiles. O isijungsime į šias eiles tada, kai *daiktą* — turto, darbo, pinigo, patogumo pavidalu — pastatysime aukščiau už savo artimą, kai nesidalinsime su savo artimu tuo, ką patys turime; kai nepadėsime jam jo darbuose ir varguose. *Socialinis diakonatas*, apie kuri man yra teke kalbėti prieš dvylika metu[12], yra aktualiausias šiuo metu kataliku uždavinys. Mes visi turime virsti socialiniais diakonais. Mes visi turime, kaip ir pirmuju amžiu diakonai, tarnauti prie stalu (ApD. 6, 2), suprastu plačiausia ir giliausia šio žodžio prasme. Tik tada mes nebūsime melagiai moderninės stabmeldybės akyse. Tik tada mes tikrai mylėsime Dievą ir patrauksime nesidominti pasauli prie šios absoliutinės Meilės, nes jos spindulius jis pamatys žėrinčius mūsų rankose.

Trečias dalykas, kuris turės pagrindinės reikšmės būsimajai taktikai religiniame gyvenime, yra *katalikų išsklidimas.* Kai vyko kova, katalikai buvo priversti susitelkti į vieną būrį, susijungti tarp savęs, atsiskirti nuo juos puolančio pasaulio, nes tik tokiu būdu buvo galima kovą laimėti. Pasisklaidę jie būtų buvę tuojau nugalėti. Tokia susitelkimo ir atsiskyrimo taktika buvo suprantama ir būtina. Tačiau dabar, kai puolimai baigiasi, reikia išeiti iš katakombų ir eiti į pasaulį, kaip į jį ėjo ir apaštalai bei pirmieji krikščionys. Kristaus įsakymas eiti į visas tautas ir jas krikštyti tinka ne tik aniems seniems laikams, bet ir mūsų dienoms; tinka visados, kai tik žmogus pasidaro stabmeldiškas, vistiek ar jis gyventų pirmajame ar dvidešimtajame amžiuje. Pasilikti tiktai savųjų būryje, sukiotis tiktai savoje bendruomenėje, atsiskirti nuo kitų — kitaip manančiųjų ir tikinčiųjų — būtų tiesiog pražūtinga, nes visa tai moderninį pasaulį paliktų nesidomėjime mumis. O norint nesidomėjimą sulaužyti, reikia eiti į žmones ir juos sukrėsti savo darbu ir savo pavyzdžiu. Šiam reikalui katalikai turės esmingai peržiūrėti savo susiorganizavimą: socialinį ir politinį, kultūrinį ir net religinį. Jeigu anksčiau organizuotai jie veikė daugiausia tik tarp savųjų, su kitais palaikydami tiktai oficialius santykius, tai ateityje jie turės jungtis į bendrą kultūrinį gyvenimą su visomis plačiomis jo sritimis ir čia skleisti palaimingą krikščionybės įtaką. Atsiskyrimas nuo bendrojo gyvenimo turės būti pergalėtas. Katalikams reikia išeiti iš ghetto, į kurį juos buvo sugrūdusios kruvinos praėjusių šimtmečių kovos. Jiems reikia išsklisti į visas puses ir eiti naujųjų apaštalų ir misijonorių pareigas. Argi ne šios prasmės turi ir pop. Pijaus XII enciklika "Provida mater", kurioje jis aprobuoja ir įteisina vadinamuosius "pasaulinius institutus" — savos rūšies vienuolynus, kurie tačiau neturi bendro gyvenimo, bendros uniformos, kurių nariai gyvena pasaulyje kiekvienas skyrium, apaštalaudami savo dvasia ir savo pavyzdžiu? Argi ne šios prasmės turi ir kunigų ėjimas į fabrikus (Prancūzijoje), kur jie nežiniomis veikia tarp darbininkų, skleisdami Kristaus šviesą? Ar ne šiam reikalui yra šv. Teresėlės mieste Lisieux įsteigta šios rūšies kunigų seminarija, kurios auklėtiniai pora metų turi dirbti paprastais darbininkais, kad susipažintų su aplinka, kurioje paskui jiems reikės veikti? Jeigu kartais šio reikalavimo nesuprastume ir jeigu, nelaimei, pasiliktume senosiose savo veikimo formose, būkime tikri, kad pasaulis mus pamirš, kaip būtų pamiršęs pirminę mažą Jeruzalės krikčionių bendruomenę, jei apaštalai nebūtų palikę Palestinos ir persikėlę į kultūringą Vakarų pasaulį. *Katalikų išsklidimas yra būtina sąlyga religijos ignoravimui pergalėti.* Būdami kūrybiškai nusiteikę ir vaisingai kurdami, katalikai turi savo darbus nešti į visus pasaulio užkampius ir juos keisti, varydami iš jų atbudusius senuosius dievus ir jų vietoje statydami vienintelio tikrojo Dievo altorius.

Trys tad pagrindinės žymės turės būti ryškios būsimojoje katalikų taktikoje: 1. misijų sąmonė, 2. vidinio krikščionybės grožio ir jos galios atskleidimas per artimo meilę ir 3. katalikų išsklidimas pasaulinio gyvenimo plotuose. Tai bus atsakymas į visuomenės nesidomėjimą mūsų religija. Reikia tikėtis, kad šis atsakymas bus nė kiek nemažiau vaisingas, kaip ir defensyvinė taktika kovos metu.

— : —

Štai toji ateitis, kuri laukia krikščionybės artimiausiuose dešimtmečiuose. Ji nebus nei šviesi nei džiaugsminga, nes pavojų religijai čia bus nė kiek nemažiau, negu praeityje. Kovos liovimasis mums ne tik neatneš poilsio, bet uždės dar daugiau ir dar sunkesnių pareigų, nes vers mus žymiai daugiau dirbti ir kurti, jeigu norėsime, kad nesidomintis stabmeldiškas pasaulis būtų priverstas iš naujo įtikėti. Mes turėsime numesti dulkes nuo mūsų pačių ir nuo išpažįstamų bei skelbiamų vertybių ir pastatyti jas pagoniškojo pasaulio akivaizdoje, kaip gyvenimiškus pavyzdžius niekados neišsenkančios dieviškojo mūsų tikėjimo galybės. Religijos laisvė bus sykiu laisvė ir mūsų kūrybai. Ir šita laisve mes turėsime smarkiai naudotis, kad dieviškasis Kristaus žygis, pradėtas Betliejuje, ėjęs per Kalvariją, būtų žmonijoje atbaigtas, mums prisidedant ir duodant jam konkrečias istorines formas. *Religijos ateitis todėl iš tikro yra mūsų kūrybinių pastangų ateitis.* Būsimasis religinis gyvenimas bus toks, kokį mes sukursime savo dvasia, nes viršinės kliūtys bus beveik išnykusios. Todėl yra suprantamas minėtojo kardinolo Suhard kreipimasis į krikščionis, pirmoje eilėje į intelektualus, šiais žodžiais: "Jūsų uždavinys, krikščioniškieji mąstytojai, yra ne kitais sekti, bet patiems pirma žygiuoti. Jums nepakanka būti mokiniais; jūs turite būti mokytojais; jums nepakanka pamėgdžioti; jums reikia išrasti."[13] Mums reikia *išrasti,* išrasti tas naujas formas, kuriose, tarsi aukso taurėse, perteiktume naujajam pasauliui amžinąjį dieviškojo Apreiškimo Vyną.

— : —

1. Plg. jo veikalą "Koennen wir noch Christen sein".
2. Die christliche Botschaft in einer nichtchristlichen Welt, 19-20 p. Zuerich, 1940.
3. Op. cit. 22 p.
4. L'Eglise va-t-elle emigrer? "Esprit" 1946 m. 5 nr. 708 p.
5. Op. cit. 713 p.
6. Cit. vok. šio laiško vertimas "Aufstieg oder Niedergang der Kirche", 64 p. Offenburg 1947. — Prancūzijoje šis laiškas pažadino labai didelį susidomėjimą. P. Dubois-Dumee jį pavadino reikšmingiausiu bažnytiniu dokumentu po pop. Leono XIII "Rerum novarum".
7. Op. cit. 65 p.
8. Op. cit. 64 p.
9. Pl. liet. šios encikl. vertimą 19 p. Chicago 1947 m.
10. Plg. Russie et chretiente, "La vie intellectuelle" 1947 m. balandžio mėn. 21 p.
11. Plg. "La vie intellectuelle" 1947 m. balandžio mėn.
12. Plg. Socialinis teisingumas, 220-222 p. Kaunas 1938 m.
13. Austieg oder Niedergang der Kirche, 77 p.

JURGIS BALTRUŠAITIS

IŠ "LELIJOS IR PIAUTUVO" VERTĖ FAUSTAS KIRŠA

LAIŠKAS

I

Žvaigždėtai amžinasčiai žydi,
Ir Dievui, — žemės reiškiniai...
Laikai, pavojuose paklydę,
Ir mirksniai, tylai gaubt skaniai,
Bendra paslaptimi doroti...
Lyg bangos kylančios putoti,
Džiaugsmais, tai meile, tai skausmu
Pragys širdis, ir vėl ramu...
Džiaugsmai — trumpam, o skausmas — metams!
Laikų raidoj liūdės širdis,
Nors sėjos daug, gėlėj rūdis, —
Gamta tau toklą donę meta.
Kai greitas laikas amžiams svies
Ir liūdesys bus prie šalies!

II

Čia ilgesingas pažinimas,
Kurį rinkau dienų laukuos,
Praeidamas tremties arimais
Klastoj, šešėliuos ir sapnuos...
Be priekaištų imu gyvybę.
Pagerbęs virpesių gausybę,
širdy tarp dovanų blankių
Dienom per ašaras tikiu...
Tvirtai tikiu žara žaruoti,
Nors laikas kurčias; kaip ten kas,
Dvasia pakyla į aušras
Ir galima džiaugsmų dainuotė.
Žavіausį psalmą sau imu —
Tai gervių klyksmą be namų!

III

Yra klyksme žinia gaivinga,
Viskam, kas rauda, kas rūke,
Keno dienos valka skausminga, —
O žemės puota taip puiki.
Tai štai dėl ko rudens arimuos
širdis po skausmo lyg atgimus,
Dvasia pakyla iš klastų,
Toliau nuo žemiškų kraštų!..
Tegul tąsi rauda vakarė
Ant vieškelių žmonių naštos
Pateiks ramybės ir šviesos,
Kad pelenų pasaulio marioj
Ant mąstančių kančios veldų
Jaunystė bertų daug žiedų.

IV

Gana mąsliai kraipyti mintį...
Aplinkui daug šviesos taurių —
Čia galim žemei garbę pinti.
Rytais ar pusdieniu tauriu,
Kaip vėtroms siaučiant, sliuokiant vėjams,
Mes bręstame, ne vakarėjam.
Laikuos marguoja sūkuriai,
Ir laužo dūmuos žiburiai,
Kur žaismą užmarštin nurango,
Ir mirksnis, kaip laki banga,
Iš jūrių daužos, nemiga, —
Maldingas odes gieda dangui,
Kaip aš piligrimu klajoju,
Kaip aš, žmonių sapnų šauklys,
Meldžiuos — dainuoju tau po kojų.

SUSIMĄSTYMAI ŽIEMĄ

Iš pat žiemos sunkus gegužin kelias —
Lumzdeliai, sodų dainos ir aidai, —
Bet sniego pūgos mielos mano daliai,
Kaip ir ledai...

Nelengva grįžti, lašui kritus plynėn,
Į vaivorykštę pusdienio vaga, —
Bet tvirtas aš, nors ir kurčia krūtinė,
Raudų banga...

Prieš erdvių gelmes protas nebeveikia,
Svajonių tinklui sąmonėj gūdu, —
Bet aš žinau, tuščiųjų varpų reikia,
Kaip ir žiedų...

Negreitai mostas aukuro iš sena
Suliedins kūrinius vienon liepsnon, —
Bet sūkuriuos širdis žaizdra gyvena,
Kaip ir sapnu...

Šešėliuose negreit bus saulės siųsta
Iš pašėlimo gelbėt alkanus, —
Bet aš didus, turįs vainiką rūstų,
Stebuklas bus...

BERNARDAS BRAZDŽIONIS

PARYŽIAUS PALETĖ

PLAKATAS

Aš ieškau gatvių tūkstančio tinkle
Vienų vienos nedidelės gatvelės
Su pačiame gale rodiklio lentele:
ŽMONĖMS GEROS VALIOS.

Aš ieškau didelio juodajam gruodžio debesy
Nuo Gare du Nord lig Porte de Versailles plakato,
Kad tartum žaibas šviestų klekviena raidė šviesi:
TAIKOS IR LAISVĖS METŲ.

Ir ima lyt. Ir ima verkt dangus.
Ir nesirodo saulė susigėdus.
Ir aš su skubančia minia skubu į pirmąjį metro baugus...
NOËL — kažkas rašo vitrinoj — KALĖDOS.
"Sugrįžk atgal, sugrįžk atgal", — lyg šauktų kas mane, —
"Ir neteisingą sudaužyk vitriną!
Tegu pati lemtis ranka parašo ugnine
Pasaulio širdyje tą Meilės ir Taikos gimimo žodį gryną:

NOËL
KALĖDOS".

PALETĖ

Vasaros šiltąjį šilko drabužį gėlėtą
Tau atminimui norėčiau eilėm užrašyt, bet ne man...
Mūza, dažų stebuklingų palietą paletę
Duoki, te ima van Gogh ir Cezanne.

Rudenio mintys, lyg dūmai pilki iš poeto (Baudelaire'o) pypkutės,
Girios ir jūra juoda, kalp bevardė garbė, —
Mūza, tai tu ten sustojai su šaltu mirties teptuku ties
Skausmo paveikslais Courbet.

Sienų tapetuose ir paravanuose moterų galvos
žvelgia į tavo (viengungio) vienatvę per kiauras naktis:
Gyvos ir žalios, gyvenimu degančios spalvos,
Gimę iš rankų maestro Matisse.

Kūbo, kvadrato — jausmai, širdys, akys ir veidas — metalo:
Braque, Picasso ir Chagall...
Kartą Sorbonoj ex cathedra šitaip Abbe A. Morel tarė: "Talentas daro, ką nori, o genijus tai, ką privalo..."
Gal tai ir menas — gal ir tiesa tai, o gal?...

Meno istorija tars savo lemamą žodį;
Kam čia, Bičiuli, mums kištis. Ar ne? Taip. Tiek to.
Mūsų tačiau nebedžiugins akies kūriniai nusibodę
Parkų ir piknikų, damų ir riterių pažo — Watteau.

Mūsų tačiau nesuklups neišlepintas skonis
Garbei stabų vienadienių pas laiko salionų duris, —
Dešimtį Marc'ų, Altripp'ų, Chirico'ų ir Klee sveria vienas čiurlionis
(Louvre'o verčiausias, jo sienų nematęs čiurlionis) ir dešimtį Galdikas, Varnas ir Valius, Jonynas ir Šklėrius-Šklerys.

VATIKANO ARCHYAVAS—

ARUODAS LIETUVIŲ KULTŪROS ISTORIJAI

Zenonas Ivinskis

Įvairiausių tautų atstovai jau per daug metų yra rausęsi po Vatikano Archyvą. Kai Leono XIII-jo patvarkymu (1883) jis tapo mokslui prieinamas, atsidarė Romoje didžiųjų tautų institutai, metų metus sėdėjo čia mokslinės komisijos, ir vis tuo pačiu tikslu — išrankioti iš tūkstančių manuskriptų tomų savo krašto istorijai reikalingą medžiagą ir ją paskelbti. Kai kurie vyrai čia praleido visą darbo amžių, pražilo besėdėdami. Ir dabar čia yra amžių baigiančių tyrinėtojų...

Tikrai Vatikano archyvas daugeliu atžvilgių yra neišsemiamas šaltinis per 19 šimtmečių! Jame yra daugiau kaip 250 įvairių skyrių ("fondų"), o aktų tomų anksčiau buvo skaičiuojama 100,000. Bet jų yra žymiai daugiau. Nė pati archyvo vadovybė tikro skaičiaus negali pasakyti. Šalia į odinius tomus surinktų ir įrištų aktų, yra neapžvelgiamas skaičius pakietų, dar palaidų bylų ir t.t. Juk šitas archyvas, kaip nė vienas kitas, liečia visą pasaulį, viso žemės rutulio katalikus, jų vyskupijas, bažnyčias, vienuolynus.

Įsivaizduokite mažytę skruzdėlytę, besirausiančią didžiulio skruzdėlyno papėdėje. Šitaip čia atrodo darbas vieno žmogaus, norinčio pažinti savo krašto medžiagą. Lengva tad tame archyve pasimesti ir netekti orientacijos. Iš lietuvių sistemingai jame iki šiol tėra dirbęs tik vienintelis a.a. prel. J. Totoraitis. Čia dar matyti ir jo darbo pėdsakų. Per, palyginti, trumpą laiką jis padarė daug, bet, žinoma, tespėjo matyti tik mažą medžiagos dalelytę.

Romoje yra dar pora ir kitų Lietuvos istorijai labai svarbių archyvų, bet Vatikano archyvas lieka gausiausias. Prie jo dar reikia pridėti Vatikano biblioteką, kurioje, šalia atskirų garsių ten patekusių bibliotekų (Barberini ir t.t.), yra skaičiuojama per 26,000 rankraščių skyrius, kuriame ir lituanistikos apstu!

Nė paskubomis čia nebūtų galima išskaičiuoti visų archyvo skyrių, kuriuose yra medžiagos apie Lietuvą. Sunkiausias darbas yra atrinkti, ar surasti tą medžiagą. Tas uždavinys yra lygus pastangoms išrankioti kviečių grūdus, išbarstytus po didelį įvairių javų svirną. Išrink juos!

Čia tik probėkšmiais duosiu vieną kitą pavyzdį iš tų aktų, kuriuos jau teko studijuoti, kokios medžiagos yra Vatikano Archyve mūsų kultūros istorijai.

Lietuvos vyskupijos iki 1798 metų priklausė Gniezno arkivyskupijai. Tad nuo 16-tojo amžiaus vidurio buvo abiem valstybėm skiriamas ir bendras nuncijus, vadinamas "Lenkijos nuncijum". Jis plačiai domėjosi ir politiniu gyvenimu, ypač rūpindamasis, kad per naujus rinkimus į karaliaus sostą patektų geras katalikas. Iš tos institucijos atsirado didžiulis "fondas" — "Nunziatura di Varsavia" — apimąs per 200 tomų. Prof. J. Totoraitis peržiūrėjo 35 tomus. Retame tome nėra kokios nors medžiagos Bažnyčiai Lietuvoj, politikos ar kultūros istorijai.

Štai vienas tomas (142) pateikia mums iš 1767 m. smulkią statistiką visos Žemaičių vyskupijos parapijų, koplyčių, vienuolynų. Sužinome, kad dešimtyje vyskupijos dekanatų buvo beveik ketvirtis milijono katalikų (242,691). Jeigu dar pridėsime kitatikius ir ypač žydus, tą skaičių reikėtų padidinti iki kokių 300,000 ir daugiau. Toji statistika iš dalies stebina, turint galvoje, kad prieš 50 metų buvo buvęs Didysis Maras. Apie jį paprastai sakoma, kad Žemaičiuose išmirę du trečdaliai gyventojų. Peršasi dvi išvados: 1) per, palyginti, trumpą laiką daug priaugo gyventojų, ir 2) reikėtų manyti, kad per D. Marą (1709-11) neišmirė ištisi plotai. Šitokį samprotavimą patvirtintų ir ta aplinkybė, kad 1859 m., padidintoje Žemaičių vyskupijoje (nuo 1848 m. buvo prijungti Kuršo katalikai), kuriai priklausė ir Panevėžys ir Ukmergė, 19-koje dekanatų (ir 213-koje parapijų) tebuvo 453,217 tikinčiųjų. Vadinasi, 1767 m. statistika verčia susimąstyti ir reviduoti kai kuriuos teigimus!

Dar platesnės ir pilnesnės statistikos (t. 143) yra didelei Vilniaus vyskupijai iš 1773. Ten bažnyčių žymiai daugiau: medinių 402 ir 110 mūrinių, o tikinčiųjų 624,593. Apie kiekvieną parapiją paduotos įvairios žinios. Vilniaus vyskupijoje kalvinų — 3,810, liuteronų — 3,686, totorių (mahometonų) — 1,703, karaimų 9,721; dizunitų (stačiatikių) nuostabiai mažai (680), nes visi kiti unitai. Krinta į akis, kad Vilniuje labai maža belikę protestantų, kai 16-tojo gale ten buvo labai daug. Visame Vilniaus dekanate tik 46 kalvinai ir 191 liuteronas.

Į nuncijų, kuris seka visą bažnytinį ir politinį gyvenimą, kreipiamasi visokiais reikalais. Vilniaus ir Žemaičių vyskupai, klebonai, vienuolynai yra prirašę daugybę raštų, laiškų, skundų. Žmogų persekioja vis tos pačios aistros, lydi tos pačios silpnybės. Ir čia matai anų laikų moralinių santykių veidrodį. Matyti patronato teisės (t. y. bajoro teisė pristatyti savo bažnyčiai kleboną) negerovės. Labai daug medžiagos yra apie

Lietuvos vienuolynus. Toji medžiaga sumaišyta su Lenkijos vienuolynų aktais. Po penkis tomus yra apie benediktinus, kapucinus, kamandulus, karmelitus, pranciškonus ir t.t. Net apie jėzuitus, nors jie turi atskirą ir mums labai svarbų savo archyvą, yra čia medžiagos.

Nuo 17-tojo amžiaus krinta į akis vis labiau pasigaunąs religinis uolumas. Apie Šiluvą sužinome daugiau iš vieno vyskupo konflikto su vienuoliais, o apie Žem. Kalvariją 18 amž. vyskupas Lopacinskis labai vaizdingai rašys, kad ten kasmet per atlaidus iš visur suplaukia per 15,000 maldininkų. Žmonės einą kalnus giedodami, vartodami triūbas (ar ragus). Bet vyskupas Romai nusiskundžia, kad Kalvarijoje atskiruose namukuose gyvenančios davatkos (jų per šimtą) neturinčios regulos, o kai kurios jų skandalingą gyvenimą vedančios...

Šalia religinio uolumo faktų pačių nuncijų reliacijose (dar iš 17-tojo amž.) randama minint ir pagonybės liekanų. Bet visos mano aptiktos reliacijos jau iki šiol buvo žinomos, ar spausdintos lenkiškuose vertimuose (žr. mano strp. "Medžių kultas lietuvių religijoje", "Soter" 1938-39).

Mūsų kultūros istorijai svarbus dar kitas Vatikano Archyvo skyrius: "Nunziatura di Polonia", t. y., Vatikano Valstybės Sekretorijato specialus "fondas", liečiąs tik Lietuvą ir Lenkiją (ca. 430 tomų). Čia yra visokios medžiagos. Man buvo, pav., įdomi Vilniaus vysk. Jurgio Radvilos labai energinga akcija 1581 metų vasarą prieš protestantų ("eretikų") knygas Vilniaus knygynuose. Čia tuo reikalu yra keletas įdomių raštų, vienas jų — J. Radvilos laiškas net pačiam popiežiui. Visiems knygynų savininkams buvo įsakyta sudaryti parduodamų knygų sąrašus. Juos peržiūrėdavo vyskupas, arba jo įgaliotinis, ir, tik gavus raštu patvirtinimą, buvo galima surašytas knygas pardavinėti. O visos eretiškosios turėjo būti naikinamos ir deginamos. Ano meto religinių karų epochoje (Vak. Europoje) tai neturėtų nustebinti. Labai įdomus yra tuo reikalu platus vysk. Radvilos paaiškinimas uoliam katalikui, karaliui Batorui. Iš to laiško matyti visas Radvilos griežtumas protestantų atžvilgiu, kurių 1579 m., kaip rodo vienas sąrašas, keliasdešimt bajorų ir didikų per 21 dieną (VIII. 12 — IX. 2) atvirto katalikybėn. 1581 m. viename sąraše figūruoja 55 sugrįžėliai. Bet pats Radvila gavo skaudžiai barti iš popiežiaus ir vos nebuvo nutrenktas nuo sosto, kai parėmė brolio Nikalojaus Christoforo (Lietuvos maršalkos) prašymą leisti jo tėvus — "eretikus", palaidotus sinagogoje, perkelti į naują katalikų koplyčią.

Prieš eretikus buvo kieta linija. Ir pačioje Lietuvoje buvo prasidėjusi didžiulė religinė akcija. Įkūrus jėzuitų Akademiją ir Kolegiją, Vilniaus vysk. Valerijonas Protusevičius dėkodamas rašė popiežiui, kad tai bus "arx et propugnaculum fidei Catholicae". Buvo imtos greit daryti išvados. Tuoj jėzuitai buvo kurdinami Livonijoje. 1587 metais juos pasikvies į Žemaičius Merkelis Giedraitis. Dar gyvendamas Vilniuje, kaip aiškėja iš jo bylų, jis buvo susidraugavęs su jėzuitų viršininku. Tai, tur būt, ir palengvino jam gauti jėzuitų į Žemaičius, apie kurių veiklą jau šiek tiek yra minėjęs St. Rostowskis veikale apie Lietuvos jėzuitus (2. leid. 1877). Tačiau dar penkeri metai prieš tai iš Vilniaus trys jėzuitai buvo nusiųsti į "Žemaičių Kiemą" — (Žemaitkiemį) prie Ukmergės. Tai buvo "Misijos" punktas, iš kurio jie veikė Vidiškių ir Balkninkų rajone.

Tos "Misijos" punkto vedėjas Jokūbas Laninskis yra palikęs labai įdomų aprašymą, kurio tik mažą dalelę tesunaudojo Rostowskis (111 — 112 p.), aprašydamas Žemaičių pagoniškus papročius 16-tojo amž. gale. Tačiau jis fatališkai supainiojo. J. Laninskio laiško dvi kopijos Vatikano Archyve yra šitaip užvardintos: "ex missione Zmodecen(si)". Lengva pamanyti, kad tai reiškia "iš Žemaičių misijų". Tada viskas, kas ten plačiai aprašoma, per klaidą galima priskirti Žemaičiams, kaip padarė Rostowskis. Bet iš tikrųjų tas užrašas reiškia "Iš Žemaitkiemio misijos" (punkto). Vadinasi, daug kartų cituotieji Rostowskio sakiniai (vertimas liet. žr. "Soter" 1939) apie Žemaičių pagoniškus papročius, yra surašyti Ukmergės srityje — Vidiškių ir Balninkų rajone, tarp kurių Žemaitkiemis yra pusiaukelėje. *Šitoji korektūra yra pati svarbiausioji šitame straipsnyje.*

Bet koks yra to įdomaus J. Laninskio rašto turinys? Pirmiausia krinta į akis, kad vaišingumo ir derliaus, t. y., *Žemės dievybę — Žemyną* (Tellur Dea) pagerbdavo tik vienos moterys:

"...Garbindavo Žemės deivę rudenį. Tas prietaras buvo toks, kad kiaulę, ilgą laiką jai penėtą, aukojo vienos tik moterys, burtininkę pasikvietusios. Ir taip pat jos vienos tą kiaulę, iškilmingai paruoštą, suvalgydavo. Ir jei kuri puotoje ką nors gėrė iš deivei paaukotų gėralų, likusios mediniais virbais (rykštėmis) ją pliekdavo ir ragindavo. Vadovauti tam aukojimui išrinkdavo jaunavedę. Ji kitas moteris, kurios blogai elgdavosi, deivės kerštu grasindama, sudrausdavo. Jeigu pati jaunamartė nieko deivei neaukodavo, buvo sakoma, kad ją pačią žaltys (serpens) amžinai persekiosiąs. Jeigu kas nors deivei (Žemynai) pašvęstuose namuose mirdavo, už bausmę panaši auka turėjo būti atliekama per trejus metus. Bet jeigu įprastu laiku kas to aukojimo neatlikdavo, tai jie tikėjo, kad tam žmogui, ar tų namų gyvuliui bus sutrauktas (suparaližuotas) kuris nors sąnaris; arba tikriausiai kelionėje, ar ant slenksčio jam pastosiąs kelią žaltys Tas pats atsitikdavo, jeigu kas nors kur nors rastą žaltį ar užmušdavo, arba dėl ko nors jį sužeisdavo.

"Man štai teko girdėti iš to, kuris liudijo pats matęs, kad, vos kažkas užmušė gyvatę, tuojau buvo sutrauktas ir suparaližuotas. Apie kitą pasakoja, kad piaudamas šieną pievos žolėje žaltį pamatė. Kur šis gulėjo, tos vietos neišdrįso (iš viso) piauti, ir tik iš tolo tą plotą apipiovė.

"Taip pat buvo paprotys, kad vien tik moterys vištą dievų motinai — nežinau kokio vardo — aukojo metų bėgyje.

"Taip pat buvo klaidatikystė, ir labai sunki, kai jie garbino Larą ir jį vadino Dimstipacin (— Dūmų viešpats?). Mes jį galime pavadinti *dūmų ir ugnies viešpačiu.* Jų garbinimo ceremonija buvo ši: susirinkę į krūvą vien tik vyrai, aukodavo du viščiukus ("pullos gallinaceos"); ir tokiu pasiruošimu, kaip įstengdavo, puotaudavo iki kitos dienos nieko nepalikdami. O vandenį, kuriuo indus išplaudavo, į ugnį supildavo.

"Taip pat ir apie *bites* bujojo šitas prietaras: kitiems susėdus ratu ir burtininkui ("sortilegus") tariant tam tikrus žodžius, aukodavo gaidį ir vištą. Sumaišę alų su medum (!) trigubą taurę vienu atsikvėpimu išgerdavo. Kiti turėjo paprotį tam reikalui paukoti ožį".

Toliau J. Laninskis aprašo *mirusiųjų vėlių* "maitinimą", kurį jau mini Dlugošas; jį aprašo ir Rostowskis. Į mirusiojo vėlę burtininkas, kaip Laninskis paduoda, kreipdavosi: "Štai tau, miręs brolau, maistą ir gėrimą aukoja šis tavo draugas ir giminaitis. Taigi valgyk ir gerk! Bet žiūrėk, kad tavo ranka nieko iš mūsų gyvulių, ar žmonių nepaliestų". Tai atlikus visi sėsdavo prie stalo, ir pirmą bet kokio valgio kąsnį numesdavo mirusiam ant žemės. Taip jie vargšai apsigaudinėdavo, tikėdami kad mirusiųjų vėlės kenčia alkį..." Užbaigia jėzuitų tėvas apie tą prietarą: "...jis buvo labai blogas, nes jis buvo sugalvotas daugiau girtuokliauti negu melstis". Mūsų laidotuvių bei šermenų istorijai tos žinios vertos dėmesio.

Apie *Sekmines* pasakyta, kad šeimos "susinešdavo po atitinkamą kiekį javų". Būdavo padaromas gėrimas, visi sueidavo krūvon. "Vieni dievams paaukoję avį, kiti ant upės kranto užmušę jautį, prie stalo susėsdavo. Tada burtininkui, ar kuriam kitam senesniam žmogui paragavus (gėrimo), visi, pirmą taurę laikydami rankose, didžiu balsu kviesdavo dievą valgyti ir gerti. Paskui gi prašydavo gero lietaus ir turtų..."

Tėvas Laninskis toliau aprašo: "Nieko nepradėdavo be prietaro. Pavyzdžiui, jeigu keno sūnus ar duktė *susirgdavo,* pasikviesdavo burtininką. Atlikęs burtus, jis avinėlį už ligonį dievui paaukodavo. Užmuštąjį (aviną) vieni tik vaikai su tėvais suvalgydavo, o kailis tekdavo burtininkui... Pagaliau, kai javų sėja prasidėdavo, pirmiausia būdavo aukojama višta ir gaidys".

Labai yra ryškus gyvulio paaukojimas ("primicijos"): "Kai karvė pirmą veršį atvesdavo, pirmąjį pamilžtą pieną tik šeima sugerdavo. Jeigu bandoje gyvulys ką nors atvesdavo, tada tik tėvas su visa savo šeima, valgydami dievui paaukotąjį gyvulį, prašydavo prieauglio visų rūšių savo gyvulių. Ir tvirtindavo, kad niekam kitam nevalia buvo, išskyrus šeimos narius, ką nors (iš tų skerstuvių) ragauti".

Labai įdomi šioji žinia, kur jaučiamas *naujojo (krikščionybės) mokslo susipynimas su pagoniškais motyvais:* "Be krikšto mirusių vaikų lavonus (iš mūsų krikščioniškosios religijos mokslo tepildo ir saugo tik krikštą, pačiu Kristumi ir jo mokslu visai nesirūpindami), įkeldavo į *liepas* (jas laikydami šventomis), tvirtindami, kad nedera vaikus laidoti į žemę, nes ji esanti šventa".

Čia tik galiu paduoti dar kelias ištraukas, reikalingas mūsų kultūrininkams, nes pats lotyniškas tekstas ir jo vertimas prie pirmos progos bus paskelbtas in extenso:

"Jie tikėdavo, kad kiekvienas *Žaibas* yra dievo strėlininkas ("sagitator"). Taip pat manė, kad mirusiųjų vėlės, po tam tikro metų skaičiaus, *pereidavo į gimstančius* žmones. Bet visų blogiausių nedorybių buvo ta, kad jie *girtuoklystę* ne yda laikė, bet priešingai — ją skaitė už garbę".

Misininkas rašo apie *vedybas:* "Savo moterystes sudarydavo, kartais iš namų jėga išvesdami mergaites, kartais jas laukuose pagrobdami"... Žinia, yra likę pėdsakų lietuviuose apie vogtines vedybas.

Tėvas Laninskis piktinasi, kad žmonės nieko nežinojo apie Šv. Trejybę ir jos reikšmę, apie sielos nemirtingumą ir Kristaus atpirkimo auką. "Nei bažnyčių nelankydavo, nei rūpindavosi per visą savo gyvenimą eiti prie Sakramentų. Jie nieko daugiau nežinojo, kaip jie patys išsireikšdavo, kaip tik žemės akėjimą ir arimą ("occationes et orationes"). Pagaliau šventomis dienomis, taip pat ir Velykose, buvo įpratę nuolat dirbti. Ir tuos, kurie švęsdavo, juos pajuokdavo ir tinginiais vadindavo. Panašaus dalyko pavyzdį patys matėme pas kai kuriuos žmones, kurie, net ir mums žiūrint ir prikaišojant, arė, piovė, akėjo, dargi visomis šventomis dienomis. Bet buvo dar ir tokių — ir jų yra nemažai, kurie sako: nesvarbu, kas atsitiks po mirties, kad čia tik man būtų gerai".

Nelengvas buvo tų jėzuitų pirmasis darbas. Pradžioje juos žmonės su dideliu nepasitikėjimu priėmė (tai plačiai aprašyta). Darbo buvo labai daug. "Tačiau *Kaukas* ("cacodoemon") nesiliovė galvojęs mums įvairių pavojų, bet nuo visų mus apsaugojo Viešpats". Vieną kartą Laninskis krito nuo lūžtančio tilto, kitą — pasibaidė jo arklys ir jį ilgai vilko iškritusį iš vežimo. Misijos ėjo toliau: "Kaukas labai širdo, kad tokią didelę sielų daugybę, po jo priespauda buvusią, mes išlaisvinome". Atrodo, kad pats vienuolis ėmė tikėti į Kauko galią!

Kai Laninskis nuvyko į Balninkus, rado ten apakusį ir kurčią kunigą. "Ir vis dėlto laikydavo mišias. Pagalvokite, kokiu būdu, kai nemato..."

Vykdydami savo misijas Vidiškių-Žemaitkiemio-Balninkų srityje, jėzuitai atkreipė dėmesį į socialinius santykius. Plačiai rašoma apie savęs užstatymą, atsidavimą baudžiavon (vadinamieji "zakupai").

Labai energingai jėzuitai naikino pagonybės liekanas.

Mane šiuo metu domina Lietuvos kultūrinis veidas dviejų šimtmečių (16-17) sąvartoje. Ypač

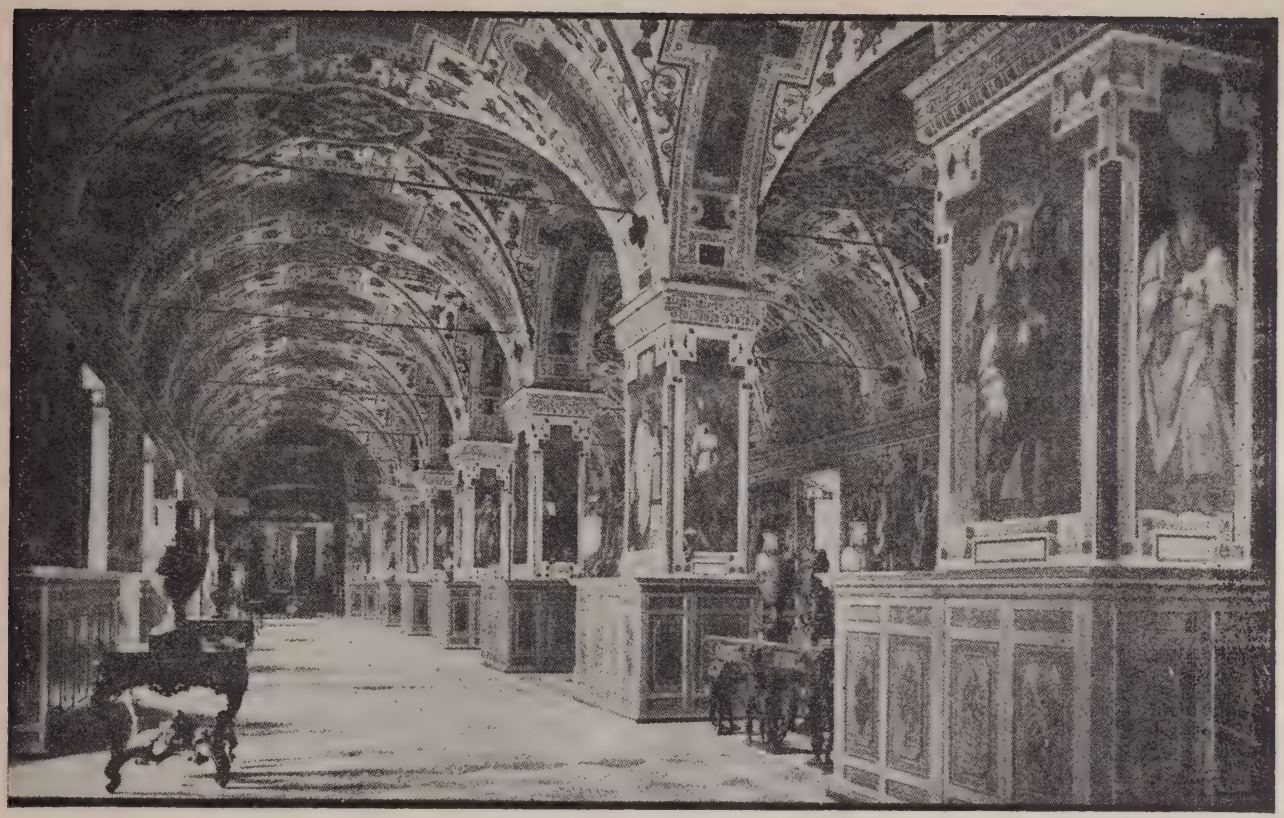

VATIKANO BIBLIOTEKA

norėtųsi rasti daugiau medžiagos apie Merkelį Giedraitį. Bet, matyti, šis žymusis vyskupas daugiau veikė, negu rašė. Iki šiol Vatikano Archyve tesuradau vos tris originalius jo laiškus (su autentišku jo parašu), nors šiaip apie jį žinių (ypač apie jo politinę veiklą), vis pasitaiko. Tačiau pačios jo diecezijos , lygiai kaip ir Vilniaus vyskupijos, veidas išryškėja iš vadinamojo proceso bylų ("Processu Consistorialis"). Iš 300 storulių tomų Lietuvos vyskupijas (jeigu dar pridėsime Seinus) liečia apie 30 tomų. Jeigu dar skaityti tituliarinių vyskupų bylas (Vilniaus vyskupų koadjutoriai buvo, pav., Methono — Graikijoje vyskupai), prisirinktų per 50 tomų. Toji medžiaga įdomi savo charakteriu. Numatant vyskupo kandidatą yra apklausinėjami 5-6-7 liudininkai, rimti ir patikimi vyrai. Visas šitas kanoniškasis procesas yra nuncijaus žinioje. Yra 12-14 klausimų apie vyskupo kandidato asmenį ir tiek pat jų apie vyskupiją. Tokis apklausinėjimas eina nuo 16-tojo amžiaus. Jo, pav., neišvengė nė vysk. Valančius (Proc. Cons. t. 250). Jo apklausinėjimo byla užima 116 gražiai kaligrafiškai surašytų lapų. Įdomus čia pateiktosios metrikos nuorašas, iš kurios matyti, kad Valančius, neva bajoriškos kilmės žemaitis, yra gimęs 1799.XII.29. Tikroji jo gimimo data yra 1801.

Iš tokių bylų susidaro vaizdas apie asmenis (puiki biografijoms medžiaga) ir apie vyskupijas. Per porą šimtų metų galima sekti vyskupų rezidencijų (Vilniaus ir Varnių) vystymąsi. Iš aprašymų matyti, kad Varniai visą laiką buvo mažas miesteliūkštis. Per švedų karą (1655) beliko 80-100 namų, o gyventojų 400-600. Per būsimo vyskupo Jurgio Tiškevičiaus procesą 1740 m. po J. Karpio mirties paaiškėja, kad iki tol Varniuose buvo visi katalikai, ir yra tik vienas žydas. Per karus labai krisdavo vyskupo žemių pajamos. Ramiais laikais vyskupo (stalo) dvarai duodavo iki 30,000 auksinų, o po 1655 vos 6,000-10,000 per metus. Varnių vikarai vos gaudavo 100-200 auksinių. Nuolat įvairuoja klierikų skaičius Kražiuose. Jis po karo tesiekia vos 20. 1655 metų rusų antplūdis baisiai palietė Vilnių. Ten daug plėšta ir deginta. Esą, buvę labai daug žudoma. Paduodamas skaičius 25,000. Vilniuje prieš tą baisųjį karą esą buvę skaičiuojama 10,000 namų, o gyventojų 70,000. Labai daug žmonių nuo rusų siaubo išbėgiojo, nes dar 1666 m. katalikų sakoma esant tik 20,000, o kitatikių 5,000. O namų tėra 3,000. Skurdus vaizdas!

Štai maždaug skubota charakteristika man jau pažįstamų archyvo fondų, kurie Lietuvos istorijai duoda daug medžiagos. Kitame straipsnyje jau kalbėsime tik vienu atskiru klausimu iš Merkelio Giedraičio laikų.

PRIE KRYŽIAUS...

T. J. BELECKAS, S. J.

Žmonės labai prasmingai stato kryžius ant kalnų viršūnių. Kryžius — pergalės ženklas. Po sunkaus kopimo, po prakaito ir nuovargio, štai — viršūnė, pergalė!

Tą prasmingumą galim perkelti ir į dvasios sritį.

Kur žmogus gali atsikvėpti, kur gali pailsėti, atgauti jėgas ir viltis, ten priklauso vieta ir kryžiui. Rodos, nuo jo dar geriau suprasti žemę, jos grožybes ir problemas. Nuo kryžiaus, lyg nuo aukštybių sosto, apžvelgi horizontus ir vaizdus suriši į vieną grožybės vainiką.

Gerai suprantam žemę ir saulę, dvasią ir materiją, kai užimam tinkamą vietą, — kai atsisėdam šalia kryžiaus. Neveltui jis radosi ant Golgotos kalno. Nuo jo nūdien išsprendžiam daug klausimų, nes Dievo ranka tada būna su mumis, Kristaus išmintis ir dorybės lydi mūsų žingsnius.

Lietuviai katalikai savo kraštą nusodino kryžiais, takus ir kryžkeles papuošė tuo pergalės ir visos vilties ženklu. Jie pasistatė sau sostus, aukštybes, nuo kurių būsimos kartos turėjo semtis paguodos ir įkvėpimo, suraminimo ir jėgų sunkiose valandose.

Atrodo, jog Aukščiausias norėjo, kad tas ženklas liktų visada su žmonėmis. Jis lydi žmoniją nuo pat jos atsiradimo. Ženklai ir simboliai kalba apie jį, lyg brukte brukdami tą mintį į žmonių galvas, lyg nedrąsiu pamojimu primindami kryžiaus paslaptis.

Žmogus visada lyg kryžium ištiesia rankas į Dievybę, ar teikdamas jai pagarbą, ar šaukdamasis jos pagalbos, ar gailėdamasis. Ir net rašytojai, kaip Titus Livius, Virgilius, Dionyzas Alikarnasso, pabrėžia tokią tikinčių stabmeldžių laikyseną. Romoj, Forum Romanum centre, stovėjo statula vardu "Pietas publica". Ji vaizdavo žmogystą savo rankomis darančią kryžiaus formą. Net egiptiečiai savo maldos namus puošdavo tais kryžiaus simboliais. Kalbama apie kažkokį Kinijos valdovą, kuris melsdamasis paimdavo du pagalėlius ir juos kryžmai sudėdavo.

Sename Testamente netrūksta dar aiškesnių vietų, kalbančių apie kryžiaus paslaptį. Štai vienas iš ryškiausių įvykių. Izraelitai kovojo su Amaleko kariuomene. Kova turėjo būti lemiama žydų tautos istorijoj. Tam lemiamam žygiui Mozė, tautos vadovas, pasirinko tą pat ženklą, kuris vėliau ir Konstantinui buvo pergalės ženklu. Mozė pasistatė ant kalno kryžių: jis pats, melsdamasis, jį pavaizdavo. Mozė nekalbėjo į savo karius, stovinčius kovos eilėse, bet į Dievą, sudėjęs kryžmai rankas. Bažnyčios mokytojai, kaip šv. Jonas Damaskėnas ir šv. Justinas, tam Mozės elgesy regi būsimų laikų pergalės vėliavas.

Atėjo laikai, kada simboliai užleido vietą realybei. Romėnai paskutinį kartą pastatė ant Golgotos kalno kryžių kaip paniekos ženklą. Kristaus mirtis ant kryžiaus, Didžiojo Penktadienio paslaptis, atidarė naują erą, kuri veda į Velykų pergalę. Ir nuo tada kryžius tapo lapu, į kurį rašoma pasaulio ir atskirų sielų istorijos. Jis tapo gyvenimo veiksniu. Jis sprendžia problemas, kurių negalėjo išspresti senovės filosofai ir išminčiai. Prancūzų rašytojas E. Hello teisingai sako, kad "jau daugiau kaip 20 amžių pasaulį formuoja ir tvarko kryžiaus ženklas". Vienas rašytojas štai kaip kalba apie kryžiaus turinį: "Jei galėčiau visus mokslus suimti į vieną mokslo šaką, jei galėčiau visas knygas suimti į vieną knygą, o vienos knygos turinį suimti į vieną puslapį, o vieno puslapio turinį į vieną eilutę, gi vienos eilutės — į vieną žodį, tada visus mokslus, visas knygas, visus puslapius pasakyčiau vienu žodžiu: kryžius!"

Tas ženklas įėjo pasaulio istorijon ir jis dalina žmoniją į dvi dalis: į tuos, kurie jį myli, ir tuos, kurie jo nekenčia. Mūsų planeta lyg perskirta į dvi dalis: vienoj pusėj stovi kryžius, kitur — ne! Vieni prie kryžiaus randa suraminimo, viso skausmo prasmės išaiškinimo, heroizmo beribe, kiti — be jo — nueina nevilties, beprasmybės keliu ir dingsta...

Su kryžium pradedam gyventi ir su juo atsiskiriam nuo savo brangiųjų. Silpnutėlė kūdikio ranka bando rodyti pirmą jėgų įtempimą, paženklindama ant savęs kryžiaus ženklą, lyg uždėdama prasmingą antspaudą visam savo gyvenimui. Gi nuvargusi žilagalvio senelio ranka paskutinį kartą pajuda, laimindama paskutinę kelionę ir savo mylimuosius, liekančius šioj žemėj.

Ir kur nematyti tokio prasmingo elgesio, ten nematyti nei dangaus, nei gyvenimo džiaugsmo. Ten tik girdi prakeikimus ir sunkius dūsavimus, o ne meilės pareiškimus prie kryžiaus ženklo.

Iš tikro, kur kryžius nebepuošia takų, kur varpinių bokštai nešviečia nuvargusiam keleiviui, ten žmogus žmogui daros žvėris. Kaip karūna rodo karališką kilmę, taip kryžius primena žmogui, kad jis turi savy nemirštamą sielą, — jis yra dieviškos kilmės. Ir taip bus per amžius. Bėgs laikai, mainysis tautų veidai, istorija atvers paskutinį puslapį, prieis prie Amen, — ir tada kryžius skirs pasaulį į dvi dalis. Vieniems bus gyvenimas, kitiems — mirtis. Vieni bus paženklinti kryžiaus ženklu, kiti — ne. Mūsų "Credo" pasikeis amžinu Aleliuja, o ištrėmimo giesmė baigsis griausmingu "Te Deum". Skausmas ir pergalė, kaip tat vaizduojama kryžiuje, taps tuo pačiu dalyku amžinoj laimėj.

Gyvenimo prozoje ši "aurea via crucis" varo gilią vagą. Bekeliaujantiems ištrėmimo keliais kryžius liks šventųjų sielos istorija, vedanti tiesiog į amžiną Velykų rytą. Per kryžiaus paslaptis įsinešam į savo gyvenimą nepaprasto tamprumo, intensyvumo, neminint tokių žodžių, kaip meilė, heroizmas. Nuo kryžiaus spindi į mūsų gyvenimo takus takelius aiškūs vilties ir paguodos spinduliai, džiaugsmas ir suraminimas. Kryžius dabar mums nebėr tai, kuo jis buvo Didįjį Penktadienį — mirtis. Jis vaizduoja Velykas. Dabar jis nebe paniekos ženklas, o puošia karžygių krūtines. Nuo kryžiaus gali atsikvėpti, lyg nuo kalno viršūnės. Prie jo žmogus atsidūsta it žvaigždė pamatęs tamsioj, klaikioj girioj. Kas bėga nuo jo, to kelias eina pakalnėn, nes kryžius vis stovi viršūnėj. Kas užmerkia akis, ji išvydęs, tas pameta kelią, ir jo gyvenimas pilnas painiavų. Nenuostabu, kad išmintingas lietuvis sunkiausiose savo gyvenimo valandose savo žvilgsni vis turėjo nukreipes į kryžių, kuris yra viltis. Taip buvo senais laikais, taip turi būti ir naujame ištrėmime. Kryžius dabar mums yra visa religinė atspara, moralinis tvirtumas, be kurio negalėsim sėkmingai baigti savo kelio. Kryžiuje sudedam visas viltis. Jis — mūsų viltis, meilė ir tikėjimas. Kol viltis gaivina širdis, ten gyvenimas tebesrovena gyslose, ten matyti aktyvumas, nauji užsimojimai; ten sveikatos ženklai, o ne paniurę veidai, lyg rūkais apdengti.

Tolstojus, Hoelderlinas, Dostojevskis, Solovjovas mėgino skausmus supoetinti, ir tokiu būdu palengvinti gyvenimą žmogui. Tat nėra geras visos problemos sprendimas. Beethovenas ėjo skirtingu keliu. Jis aiškiau pamatė, būdamas gilaus religingumo žmogus, skausmų ir kryžiaus teleologiją. Todėl jis užtraukė skausmams himną, kuris pripildo širdis neribotu entuziazmu. Ar ne taip elgėsi šventieji ir dvasios žmonės?! Jie mokėdavo skausmus pakeisti į neribotą džiaugsmą, varge matyti išganymo ir gyvybės šaltinius. Tat yra tikras skausmų prasmės supratimas, nes juose randame paslėptų vertybių ir nematomų tikslų.

Taip, varge, skausmuose reikia ieškoti kitų vertybių, gilios jų prasmės, ir tada palengvinname gyvenimą. Skausmai turi savo teleologiją, kaip kiekvienas kryžius savo viltis. Toji viltis sugrąžina džiaugsmą pilkumai, atsparumą nuovargiui, energiją ištižimui.

Kiekvienam varge viltis atgimsta kaip vienintelė atgaivintoja ir egzistencijos palaikytoja. Viltis, kuri kaip prasmingas diegas yra paslėptas kiekviename skausme. Ir ne be prasmės sakom: Ave, Crux! Spes unica!

Praeitis ir liūdna dabartis mus labai gražiai pamoko, kaip svarbus yra to vidujinio skausmų branduolio supratimas. Kas atsitinka, pavyzdžiui, su dviem žmonėm, kurių vienas žengia gyvenimo keliu su atsparumu, optimizmu ir drąsa, gi antras, nešdamas tą pat naštą, tik prasikeikia ir nueina nesulaikomos desperacijos keliu? Atsakymas aiškus: pirmasis sugebėjo išlaikyti esmingiausią tiesą, kurią jam pateikė motutė, mokykla ar tikėjimas: mylėti kryžių ir jame sudėti viltis. Antrasis tematė gyvenimo žiaurumus ir neregėjo saulės spindulių. Vienas sugniužo po vargo našta, antras eina toliau šviesiu veidu į tikrą pergalę.

Sunkūs yra laikai visiems. Laikai, kai žmonės gyvena it skruzdės tamsiuos urvuose, it kirminai ar šliužai požemiuose, ir it avinėliai vedami skersti. Žmonės, kurie pasivadino save antžmogiais, pasirodė esą žemiausi žvėrys. Egoizmas, arivizmas, parsidavimas užėmė vietą to, ką mes vadinam žmogiškomis dorybėmis.

Kančių jūroj, rodos, nematyti galo. Ir vis dėlto... viltis vis pakyla horizonte, kaip tekanti saulutė, pranašaudama gražią dieną. Toji pati viltis visokiam varge lydi kaip kenčiančių stiprintoja, kaip paguodos karalienė. Kiekvienas mūsų šiandien turim bent vieną draugą: skausmą; lygiai kaip kiekvienas turim vieną palydovą: vilti. Gal dar niekada skausmas neišraižė žemės tokiomis giliomis vagomis, kaip šiandien. Bet į tas pat vagas skausmas išbarstė sėklas, kurios su laiku turės išdaiginti vilties medį. Ir gal mūsų laikai su savo vargais ir nelaimėmis bus lyg įžanga būsimai geresnių laikų simfonijai. Ir gal vėlesni laikai parodys, kad šitie dabarties vargo metai pagimdė eiles šventųjų, kurie švies žmonijai aiškiu pavyzdžiu, kaip reikia kryžiuje rasti džiaugsmo ir paguodos. Todėl nėra ko nuleisti rankų, nors sunki našta slėgtų pečius.

Skausmas tebūnie mums ginklas ir giesmė. Kai kartą pasakėm ateinančiam vargui savo "fiat", žinokim, kad sakysim "Resurrexit" ir "Osanna"! Būkim nūdien it žibančios žvakės prie Dievo altoriaus. Ugnis jas sudegina, bet jų išnykimas yra auka, garbė Dievui. Skausmas, ištrėmimas gal sunaikins ir mus, bet tai bus sėkla naujam prisikėlimui. Ir Išganytojas pasakė, kad grūdas pirma turi supūti dirvoje, ir tik tada gimsta gyvybė.

Beethovenas, likęs vienišas ir kurčias, priėmė savo likimą kaip Dievo dovaną ir Jo garbei parašė Devintąją simfoniją. Tai buvo giesmė, pilna skausmo, bet pasibaigianti neribotu triumfu.

Tikėkim, kad skausmas yra krikštas, kuris nuplauja kiekvieno kaktą. Tikėkim, kad skausmas neša viltį ir atveria naujus horizontus. Tikėkim, kad ant kiekvieno tako esama erškėčių, bet pastebėkim ir ten pat žydinčias gražiausias rožes. Tikėkim, kad skausmas nušviečia mūsų takus, o mūsų kelią pasuka, kur žiba Dievo šviesa. Tikėkim, kad mūsų skausmai, suvienyti su Kryžiumi, yra vienintelė jėga, kuri gali atpirkti pasaulį, išgelbėti civilizaciją, atverti apakimą ir priversti užkietėjusius prie atgailos.

Tebūnie toks mūsų kentėjimas. Toks — šiais Šventaisiais Metais! Mokykimės iš kryžiaus gerai kentėti ir jame rasti vilties ir paguodos. Ir tada mūsų kelias nebus buvęs beprasmis klaidžiojimas, švaistymasis rankomis tamsoje, o tiesus žengimas į tikslą, į viršūnę: į galutinę pergalę!

MENO REIKŠMĖ TAUTAI

JONAS GRINIUS

Nevisada žmogus klausia savo darbų prasmės ir reikšmės. Ji neretai jam savaime aiški. Tą patį galime pasakyti ir apie meną: žmonės nuo seniausių laikų kūrė giesmes ir dainas, lipdė arba skaptavo statulas, statė šventoves bei kitus gražius trobesius ir neklausė, kokia tų meno kūrinių prasmė ir reikšmė žmonėms ir tautai. Jų reikšmė atrodė savaime suprantama ir plačių aiškinimų nereikalinga. Meno prasmės ir jo reikšmės asmeniui ir visuomenei klausimas iškyla tada, kada žmonės ima abejoti dėl žmogaus darbų vertės apskritai. Tai esti tada, kai pasaulį ištinka dideli sukrėtimai, kada žmonės su savo kultūra sustoja kryžkelėje.

Šiais laikais kaip tik žmonija tokioj kryžkelėj yra atsidūrusi. Paskutinis pasaulinis sukrėtimas labai skaudžiai yra palietęs ir mūsų tėvynę Lietuvą. Nevienas nuo savo žemės atplėštas lietuvis, svetimame krašte bevargdamas, paklausia: kodėl visa tai? Kas man lietuviškos giesmės ir dainos, kada aš esu alkanas ir nudriskęs? — prasitaria pusiau lūpų nevienas. E! viskas niekai, — savo mintyse priduria kitas. Bet daug yra tokių lietuvių, kurie mieliau sutinka vieną kitą kartą neprivalgyti ar prasčiau apsirengti, kad tik į lietuviškų dainų koncertą galėtų nueiti, kad tik įsigytų lietuviškų raštų juostą, drožinėtą lietuvišką kryželį, gražią lietuvišką knygą. Jiems atrodo, kad be šitų dalykų jų gyvenimas bus skurdesnis, jų siela dar labiau sunykusi. Jiems ir nereikia meno prasmės aiškinti. Jie gerai jaučia, kad ne viena duona žmogus gyvena. Jie žino, kad ir gyvuliai bei paukščiai nevisada tik ėdalu ir guoliu tesirūpina. Juo labiau žmogus negali pasitenkinti kasdieniniais rūpesčiais ir darbais, kurie vargina ne tik kūną, bet ir sielą. Sielai juk taip pat reikia maisto, nors ir kitokio negu kūnui. O siela šito jai reikalingo maisto randa religijoj, geruose darbuose, moksle, mene.

Tiesa, yra negiliai galvojančių, kurie mano, kad žmogui nuo kasdieninių rūpesčių ir vargų išblaškyti užtenka pramogų. Negalėtume pasakyti, kad pramogų visai nereiktų. Jos labiau reikalingos po įtemptų fizinių darbų. Tačiau kas tik pramogomis savo sielą temaitina, tas iš tikrųjų ją dar labiau nuskurdina, negu praturtina. Žmogaus siela ne vien linksmų išsiblaškymų tetrokšta. Kada žmogų paliečia visuomeninės nelaimės, jo artimųjų ligos ir mirtys, arba kada jį prislėgia jo paties nelaimės ir nusivylimai, tada pramogų linksmybės ir išdaigos žmogų greičiau užgauna, negu nuramina. Tada jis nori susitelkti, į save įsigilinti, pajusti gyvenimo ir kančios prasmę, rasti gilesnio džiaugsmo net liūdesy ir kančioj. Šitokiose valandose dažnai žmogui į pagalbą ateina religija ir menas. Religija jam neša antgamtinio gyvenimo viltį, o menas jį laikinai apramina, atplėšdamas nuo kasdieninių varginančių smulkmenų ir paviršutiniškumo. Jis įpratina žmogų giliau ir prasmingiau jausti.

Nors menas, ypač dailusis menas, neturi tikslo mokyti, bet jis duoda mums įvairių pažinčių, įvairių žinių iš religijos, etikos, psichologijos, sociologijos ir kitų kultūros sričių ne abstrakčia, bet konkrečia, beveik visiems prieinama forma. Didieji dailiojo meno kūriniai mums atskleidžia tokių dalykų, kurių gyvenimo pilkoj kasdienybėj niekada nepatirtume, neišgyventume. Dailieji kūriniai ypač mums atskleidžia žmogų, jo giliausius ir slapčiausius jausmus, siekimus, mintis, klaidas, nuodėmes, tylias dorybes, herojines aukas, dangaus ilgesį ir žemiškojo ištrėmimo kančias. Trumpai tariant, didieji šedevrai mums atskleidžia žmogiškos būties gelmes, žmogaus likimą pasauly tarp slaptingų pikto vilionių ir dangiškos laimės vilčių.

Kadangi šitokius dalykus dailiojo meno kūriniuose žmonės gali pažinti visomis sielos galiomis ir juos laisvai pergyventi, atitrūkus nuo kasdienybės, tai jiems teikia gilaus džiaugsmo, kurį vadiname grožio jausmu. Dėl teikiamo grožio dailieji kūriniai žmonėms būna brangūs, nors kasdieniniam gyvenimui jie dažniausiai nėra naudingi. Jie brangūs, nes leidžia žmogaus sielai pajusti savo laisvę ir džiaugtis kokios nors tiesos spindesiu. O tas laisvas, pakilus džiaugsmas yra lyg įvadas, lyg pažadas antgamtinio džiaugsmo, apie kurį mums kalba tikėjimas.

Kadangi dailiojo meno šedevrai duoda tokių gilių ir prasmingų pergyvenimų, todėl jie tampa jungtimis tarp įvairaus būdo ir įvairių politinių įsitikinimų žmonių. Tie įvairūs žmonės, kurie mėgsta tuos pačius meno kūrinius, — tas pačias simfonijas, giesmes ar dainas, tuos pačius paveikslus ar statulas, — nejučiomis tarp savęs suartėja ir per tuos mėgstamus kūrinius lyg susiriša. Todėl meno kūriniai yra tautos vienybės stiprintojai, žmonių tarpusavio santykio švelnintojai. Juk šiandieną Valančiaus, M. K. Čiurlionio, Maironio, Šatrijos Raganos, Putino, B. Sruogos, F. Kiršos, B. Brazdžionio ir J. Aisčio kūrinius mėgsta ir brangina įvairių profesijų ir partijų lietuviai, o per tų kūrinių meilę jie pasidaro artimesni vieni kitiems.

Kad geriau suprastume, kaip menas jungia tautos narius ir juos gaivina sunkiose gyvenimo valandose, reikia mums nusikelti į tuos laikus, kada Lietuvoj dar buvo baudžiava, kada Lietu-

vos didikai ir bajorai, užmiršę savo tėvų kalbą, lenkiškai kalbėjo, lenkų kultūra žavėjosi, o lietuvį kaimietį niekino ir išnaudojo. Tada tuos paprastus Lietuvos žmones, kurių dažnas ir skaityti nemokėjo, guodė ir gaivino religija ir savas menas — kryžiai, koplytėlės, dainos, namų dailūs rakandai ir drabužiai.

Kai tada didikai ir bajorai savo dvarus puošė įvairiomis brangenybėmis, lietuviai prie savo sodybų rūtų daržely, prie kryžkelių, ant kapinių statė kryžius. Tai nebuvo paprasti dviejų medžių sunarinimai, bet kryžiai su spinduliais, su išpiaustymais, su koplytėlėmis, kuriose stovėjo ivairių šventųjų statulėlės. Ir šitie dailūs kryžiai, kurie reiškė žmonių sunkų vargą ir antgamtinę viltį, buvo lietuvių pasididžiavimas ir paguoda. Jie žadino lietuviuose vienodas mintis ir jausmus, jie žadino tą patį krikščionišką tikėjimą ir šitokiu būdu jungė žmones į vieną lietuvišką šeimą. Panašiai veikė ir mūsų dainos, kurias tada žmonės dainavo ne scenoj, bet laukuose po dienos darbų, subatvakary, baigus talkos darbus arba per vestuves. Tos liūdnos ir melodingos dainos, kurios aidėdavo nuo vieno kaimo iki kito, kurios vieno kaimo jaunimą skatindavo dainavimu lenktyniuoti su kitu, nejučiomis palaikė senovės lietuvių dvasinį palikimą, jį turtino ir jungė lietuvius tarp savęs. Tos nuostabios dainos, taip širdį pagaunančios, savo skambesiu skelbė, kad lietuviai ne tas pats, kaip lenkų ponai, kurie dvare sėdėjo ir pianinais teskambino. Dainos garsais lietuvis iš toli pažindavo lietuvį, dainos garsais vieno kaimo jaunimas kalbėdavosi su kitu kaimu. Ir šiandieną lietuviui malonu, kai svetimtautis stebisi mūsų chorų dainomis, kai prancūzas, anglas, amerikietis negali atsistebėti mūsų moterų drabužių raštais, jų spalvų darnumu. Tie svetimųjų pagyrimai pažadina patriotinius jausmus net tuose nutautusiuose lietuviuose, kurie net savo tėvų kalbą pradeda užmiršti.

Anie pakelių bei rūtų darželio kryžiai ir anos baudžiavos laikais sukurtos dainos tereiškė tik lietuvių religinius ir žmogiškus jausmus — meilę, ilgesį, nelaimės sielvartą. Kad ir neturėdami tiesioginių tautinių tikslų, jie gaivino lietuvius ir juos jungė netiesiog. Tačiau kada kilo sąjūdis pasipriešinti rusams, kurie mūsų žmones buvo užsigeidę supravoslavinti ir surusinti, kada vyskupas M. Valančius pradėjo slapta spausdinti lietuviškas knygas Prūsuose, tada Lietuvoj atsirado naujų dainų, kurios ėmė atvirai byloti apie rusų skriaudas. Tada greta A. Vienažindžio "Kaipgi gražus gražus tolimasis dangus" lietuviai ėmė dainuoti ir jo graudžią dainą "Kur paliko tas takelis, kurs pro kryžių ėjo", kur buvo kalbama apie lietuvių trėmimą į Sibirą ir mūsų sodybų kolonizavimą rusais. Tada pasigirdo ne tik A. Baranausko "Graudūs verksmai" bažnyčiose, bet taip pat laukuose suskambėjo "Tu, Lietuva, tu, Dauguva" daina, kuri skelbė, kad užgrūdintų lietuvių rusai neįveiks. Kiek vėliau, bet taip pat carų priespaudos laikais, suskambėjo Maironio dainos: "Kur bėga Šešupė", "Lietuva brangi", "Užtrauksim naują giesmę, broliai", "Jau slavai sukilo" ir kitos. Jos aiškiai kėlė lietuvių drąsą pasipriešinti rusams ir žadino netolimos laisvės viltį.

Greta šitų kurstančių dainų ėjo slapti ir paskui vieši lietuvių teatro vaidinimai daržinėse ir parapijų bei špitolių salėse. Tegu šitie vaidinimai ir nebuvo aukšto meniško lygio, bet lietuvių tautos atgimimui ir valstybės atstatymui jie daug pasitarnavo. Po tų vaidinimų žiūrovai, o dar labiau vaidintojai pergyvendavo pakilusią nuotaiką, pasijusdavo stipresni, gyvesni drąsesni vienos lietuviškos šeimos nariai. Tie vargingose aplinkybėse, bet su dideliu entuziazmu ruošiami vaidinimai, Vienažindžio, Baranausko, Maironio dainos ir jaunimo chorai gal daugiau reiškė lietuvių tautiniam atgimimui negu publicistų straipsniai laikraščiuose. Tiesa, bendram tautos pažadinimui i sąmoningą savarankišką gyvenimą nemaža reikšmės turėjo V. Kudirkos, V. Pietario, Vaižganto, Dėdės Atanazo, Lazdynų Pelėdos, Šatrijos Raganos, Žemaitės apysakos ir apysakėlės. Bet šita dailioji literatūra buvo prieinama jau daugiau prasilavinusiems žmonėms. Tuo tarpu dainos ir vaidinimai kurstomai veikė net tuos, kurie ir paskaityti sunkiai sugebėjo.

Tačiau dar didesnės reikšmės tautai turi tie kūriniai, kurie savo grožio galybe išeina už savo tautos sienų ir susilaukia svetimųjų įvertinimo. Tokie muzikos, tapybos, skulptūros ir literatūros kūriniai tampa tautos ambasadoriais užsieny arba netiesioginiais tautos gynėjais sunkiose valandose. Sakysim, jei šiandien Norvegija yra plačiau pasauly žinoma ir jos žodžio labiau paisoma negu Lietuvos, tai šitaip atsitinka ne vien dėl to, kad Norvegija turi dideli laivyną ir gerus žvejus, bet ir dėl to, kad norvegų tauta turi dideli kompozitorių Griegą ir garsius rašyt. Bjoernsoną, Ibseną, Hamsuną, Undset. Jų kūriniai atskleidžia norvegų tautos dvasinį paiėguma, parodo, kad ju tauta reikalinga žmonijos įvairumui ir jos kultūrai. Tai nejučiomis aptramdo priešų kėslus į norvegų tautą.

Tuo tarpu lietuviuose tik vienas M. K. Čiurlionis yra išėjęs už mūsų tautos sienų, bet ir tai jis ne taip plačiai žinomas, kaip turėtų būti. Tiesa, turime mes ir kitų tapytojų bei muzikų, kurie neblogai atstovautų lietuvių kultūrai svetimųjų tarpe, tik mes nemokame jų įvertinti ir nepadedame jiems plačiau į pasaulį prasimušti. Mes dar nesuprantame, kad menines ir apskritai kultūrinės vertybės yra mums visiems reikalingos ir yra bendras mūsų tautos turtas. Jis brangesnis ir net patvaresnis negu materialinės brangenybės, kurių galima pasigaminti net be didelio talento. Jas ir gobšus okupantas gali greičiau atimti. Tuo tarpu žymių menininkų kūriniai, kai jie pasklinda po pasaulį, esti nebeužgrobiami ir kartais net nebesunaikinami. Štai Griego kompozicijų ar S. Undset romanų net pikčiausias norvegų priešas sunaikinti nepajėgtų, nes jie tūkstančiais egzempliorių yra paskli-

VLADAS ŠLAITAS

AMŽINIEJI LIUDININKAI

Kai nebebus manęs,
kai laikas mano kaulus
pavers į akmenį arba į šiurkščią žolę,
bent jūs paliudykit, o! akmenys ir žolės,
kaip aš mylėjau
šiuos rudenėjančius laukus,
šį ramų viksvų
rudens šiurenimą;
kaip aš norėjau pasiimt nors vieną viksvą
atminimui.

MĖNESIENOJE

Jei aš tikėčiau į lietų,
kad lietus gali sielą nuplauti,
aš išeičiau per lietų ir stovėčiau per kiaurą naktį
ant lietaus ešafato.

Jei aš tikėčiau Tave, kaip tikiu sodrų vasaros lietų,
Tu mane numazgotum,
ir aš šviesčiau iš tolo labiau negu vyšnių sodai
užburtoj mėnesienoj.

MINKŠTAS LIETUS

Klausyk!
Aš atėjau tau piršt ramumo filosofijos,
aš atėjau tau piršt gyvenimo, kurį gyvena
supuvęs kelmas.
Klausyk:
jau ima lyt, ir kelmo groblais
toks minkštas vasaros lietaus vanduo sruvena.

Klausyk, ar ne vistiek, ar lyja ar nelyja?
Ar ne vistiek, ar degina kaitra ar nedegina:
supuvęs kelmas lygiai abejingas vasaros lietaus
ir pravažiuojančio botago kirčiams.

dę pasauly ir duoda sielos džiaugsmo visų tautų žmonėms.

Pagaliau yra dar vienas didelis patarnavimas, kurio niekas kitas negali geriau atlikti tautai, ypač šiais tautų susimaišymo laikais, kaip tik menas. Tai tautos psichinio veido atskleidimas ir tautos būdo išlaikymas. Juk šiandien visi psichologai sutinka, kad vienos tautos žmonės skiriasi nuo kitos ne tik kalba, bet taip pat psichinėmis ypatybėmis. Jas galima pažinti iš žmonių gyvenimo, iš jos papročių, ypač iš meno, nes jis išreiškia giliuosius žmonių troškimus, sielvartus, džiaugsmus ir santykius su pasauliu. Prisiminkime tik mūsų dainas. Argi iš jų nematyti lietuvių būdo žmoniškumo, švelnumo, palinkimo labiau į save, į tylų liūdesį negu į triukšmingą visiems matomą džiaugsmą? Iš mūsų dainų taip pat galime pastebėti lietuvių prisirišimą prie žemės, meilę augalams ir gyviams, ypač meilę šeimos nariams. Drauge jose atsiskleidžia ir nesitenkinimas žeme, ilgesys ko nors tikresnio, ilgesys platybių, siekiančių dangaus žvaigždynų. Ir mūsų žinomi poetai pratęsia panašius jausmus, kaip dainos. Ir užtai A. Baranauskas rašo, kad "dažnai miške lietuvis, ko verkia, nežino"; užtai A. Vienažindis dainuoja: "kaipgi gražus gražus rūtelių darželis" ir "kaipgi gražus gražus tolimasis dangus". Taip pat ir Maironis, kada "viskas nutilo, viskas nurimo, vienos tik žvaigždės mirkčioja, dega" nori "apimti visą pasaulį" ir "mylėti Dievą aukščiausią". Panašiai kalba ir Putinas:

"O žvaigždės, žvaigždės! didelės ir mažos
Taip spindi, net graudu, Dievuli mano".

Kadangi kiekvienas meno kūrėjas yra jautresnis už šiaip žmogų, todėl jis nuo pat mažų dienų geriau suvokia tai, kuo gyvena ir kaip jaučia jo aplinkiniai žmonės, jo tautiečiai. Jų pasaulėjauta arba santykiavimu su pasauliu jis savaime persiima. O kada jis pradeda kurti, jis nejučiomis drauge su savo mintimis ir jausmais išreiškia ir savo tautiečių pasaulėjautą, jų jausmų pareiškimo būdą, jų mėgstamas formas, jų mėgstamus spalvų derinius, jų mėgstamus garsų sąskambius. Kūrėjas, visai apie tai negalvodamas, išreiškia ryškiau, tiršČiau negu tai glūdi atskiruose tautos nariuose. O kas kartą yra įkūnyta ir išreikšta ar dainos, ar muzikos, ar skulptūros, ar kitokiame kūriny, tai palieka ilgam laikui, net ilgiems amžiams. O kai kiti žmonės ir kitos kartos tais kūriniais grožisi ir juos pergyvena, jie iš dalies jaučia taip, kaip jų tautiečiai, kurių pasaulėjautą kompozitorius, tapytojas, skulptorius ar rašytojas savo kūriny buvo išreiškęs. Šitaip jausdami, žmonės paryškina ir sustiprina tą pasaulėjautą, kurią jie paveldėjo bei susidarė savo tautiečių įtakoje. O per meno kūrinius sustiprindami ir išryškindami savo tautinę pasaulėjautą ir savo tautai charakteringus bruožus, jie tampa atsparesni svetimoms įtakoms, kurias neša kitos tautos ar jų žmonės. Taigi menas žmonių tautiškumą pagilina, padeda atsikratyti svetimų dulkių, kurias gausiai atneša šių laikų gyvenimas.

KAROLIAI

Nelė Mazalaitė - Kruminienė

Atsitiko dar viena istorija su ta koplytėle, žinote, kuri stovėjo mūsų kaimyno lankoje, ir buvo graudu, kai pirmą kartą girdėjau pasakojant apie aną vargšę mergaitę. Tikrai vargšė, jokio džiaugsmo neregėjusi savo kūdikystėje nei paskui, kada anksti prisiėjo stoti pas svetimus, užsidirbti duoną, ne tik sau, bet ir tėvams padėti išmaitinti jaunesniuosius šeimoje. Daug vėliau ji galvojo, jog tai buvo gerai, kad savo vaikystės dienomis ji matė tik tokius pat nuskurusius vaikus, kurie savo apdaru negalėjo jai parodyti gyvenimo skirtingumo, nei sukelti pavydo. Tačiau, kai ji jau praėjo pusmergės amžių, ji pradėjo stebėti drabužio ir pasipuošimo galią, ir tuomet į jos širdį įsigriaužė pirmasis kartumas, nes ji negalėjo nieko iš savo menko uždarbio skirti sau pasigražinti, kad neatimtų duonos kąsnio broliui ar seseriai.

O, tai su kiekviena savaite darėsi skaudžiau, nes ji augo ir skleidėsi į visišką jaunystę. Taip, tuo metu ji atėjo tarnauti į mūsų kaimynų vienkiemį, į didelį gražų ūkį, kur buvo nemažai samdinių, ir šeimininkų augo dvi jaunos dukterys. Ir taipgi buvo paprotys, kad keitėsi talkomis su vienkiemių ir artimo kaimo kaimynais, kaip kad visada aplinkui ūžė ir sroveno gyvenimas ir linksmumas. Ir kiek jaunų žmonių buvo ten, nuolat! Ir ji pradėjo pajusti, kas yra svetimas gražus pažiūrėjimas, ir noras išgirsti, kad patinki, nes atėjo toks metas, kada širdies negali niekaip paslėpti. Tai yra toks laikas, sako senas priežodis, kad ji prasimuštų pro mūro sieną, ir per velėną išlįstų, ir jai buvo šitas rytas išaušęs, nuo kurio prasideda viskas gražu ir daug liūdna. Ji nebuvo tokia graži, tokia pavojingai graži, kuriai kiekvienas stojasi ant tako ir nori ją pasisavinti, tačiau ji turėjo mielą veidą, ir jos kūnas išaugo trapiai gražus, ir jos balse visuomet girdėjai viliojančio nedrąsumo, ir jos žvilgsnis atsiverdavo staigiu sušvitimu — ji galėjo būti labai mylima.

Ir taip pasidarė, kad ji patiko šeimininko sūnui, ir kad jis nebuvo pasileidęs vyras, jis nemanė jos nustumti į nelaimę. Ir ji negalvojo apie jį todėl, kad jis liks kada nors valdyti ūkį. Savo darbe, poilsyje ir pro gražią nemigą — ji nenustojo svajoti apie jį, tiktai todėl, kad jis gyvena, kad ji gali matyti jį. Ir ji norėjo, ak, kaip ji troško, kad patiktų jam, šito ji taip neišsakomiai geidė, kad jis išskirtų ją iš visų savo mintyse ir elgsenoje. Ir pamažu tai pavirto į rūpestį, ir susikrimtimą: — Kaip jam galėčiau patikti, galvojo ji — argi nesu prasčiausiai apsivilkus, ar ne mano avalynė yra tokia, kad tik juoktis galima. Ir nekabo auksinis auskaras iš po mano plaukų, ir nežėruoja jokia akimi ant piršto žiedas. O, kad mano tėvas turėtų dvarą, kad mano giminės būtų garsūs, kad turtas mieste koks priklausytų man — ar jis neatsiųstų piršlių?

Ir kai naktį, trumpą vasaros naktį, ji užmiršusi, jog diena yra ilga ir pilna darbo, vistiek negalėjo užmigti — ji sėdėjo ant prieklėčio ir galvojo visada tą pat: — Kokie laimingi yra medžiai, — svarstė ji — jie taip apsivelka kas pavasarį, kad mes akių negalim atitraukti nuo jų žalumo. Ir kokios spindinčios žvaigždės danguje — argi mes tokias sagas galime kada turėti, kad taip žmogus žiūrėtų į jas ir džiaugtųsi. Ką aš galiu, kad patikčiau jam?

O atėjo diena, kad šitas jos rūpestis paaugo dar daug kartų didžiau, nes vyriausiąją dukrą šeimininkai leido už šaunaus vyro, ir vestuves kėlė vertas jaunojo ir nuotakos. Dideli pasiruošimai ėjo visuose namuose, ir svečiai taipgi taisėsi šitam atsitikimui, ir jaunos merginos, ir senyvos ūkininkės rengėsi naujus parėdus. Ir vieną dieną jaunas šeimininko sūnus pasakė samdinei taip meiliai, lyg ji būtų jo netolima nuotaka:

— Tai bus linksma! Tris dienas šoksime čia, iki išvėdlaus seselę pas svainį. Aš noriu, kad tu visą laiką šoktum su manim.

O, kam jis buvo šitaip pasakęs, mąstė ji vėliau — bet dabar ji suko galvą: kaip pasipuošiu, kad jam nebūtų gėda, kad šokdina mane? Kaip apsirėdysiu, kad nebūčiau kaip usnis darželyje, tarp puošnių merginų, ką apsivilksiu, kad jam malonu būtų žiūrėti, kur tik aš pasisuksiu?

Ir ji padarė tai, ko nebūtų ir nebuvo dariusi, nes ji visada klausė tėvų iš įprastos baimės, ir iš gailesčio dėl jų sunkaus gyvenimo — bet dabar ji pasiprašė iš šeimininkų savo algos dalį. Ir ne į tėvų trobą nunešė ją, ne — ji nusipirko baltą audeklą, švelnų ir lengvą, ir siuvėja pasiuvo tokį drabužį, jog mergaitė paraudo ir nubalo pažvelgusi į veidrodį. — Aš esu daili, ačiū Dievui, — kartojo ji, — aš žinau, kad jis šoks su manimi.

Ar ji neturėjo dabar pirktis sau kurpelių, vertų nešioti prie šio balto apdaro, ar ji galėjo kaip nors kitaip daryti? — Ir ji dar kartą šnibždėjo, taip nuoširdžiai, kaip niekuomet dar ne-

simeldė: ačiū Dievui! Nes buvo šitas metas, kaip sako senas priežodis, kada širdis atbėga peilių ašmenimis, ir medžių viršūnėmis, jeigu yra šaukiama.

Ji negalvojo, kad šitaip beviltiškai ji pragaišino savo sunkų uždarbį, ji negalvojo, ką pasakys tėvai, kai bus priėjusi išsiaiškinimo diena. Ak, ne, nevisai tiesa, ji galvojo apie tai, kad ji nebeturi pinigų, ir ji gailėjosi jų, bet tai buvo tik vieną sekmadienį prieš vestuves. Šitas šventadienis buvo jos išėjimo laikas į bažnyčią, ir išėjusi iš šventoriaus, ji turėjo praeiti pro karabelninkus. Švietė saulė ant drobinių palapinių stogų ir ant sukabinėtų prekių, ir ūmai taip sutvaskėjo prieš mergaitės akis, kad ji užsimerkė. Tai buvo karoliai, pamatė ji vėl pažvelgusi, ir tokie, kokių ji niekuomet neregėjo — ji negalėjo pasakyti, kokios spalvos yra jie, taip jie švitėjo. Kaip deimantai, pamanė ji, ir tuojau atsiminė, kad ji nežino, kas yra deimantas, bet tai turi būti gražu, tarė ji, ir pakartojo savo mintyje: kaip deimantai.

Tai yra pūstas stiklas, pasakė karabelninkė, ir jie nebuvo brangūs, visiškai ne, ir jie taip tiktų prie jos baltos suknelės, tačiau ji nebeturėjo jau nė skatiko. Ir daugiau negalėjo prašyti iš šeimininkų ir negalėjo prašyti motinos — kai ji pamanė apie tai, ją apėmė baimė dėl to, ką ji buvo padarius — bet netrukus ji vėl galvojo tiktai tą, kad jai būtinai reikia karolių. Šitų karolių!

Ji ėjo namo ir galvojo, kaip jis žiūrėtų į ją, kai šitos brangenybės saulėje arba prie žiburio svaidytų aplinkui šviesas, jis tikrai nebenukreiptų akių nuo jos, nes mes žiūrime į gražiai švitinčius daiktus. Ir kai grįžus ji pažvelgė į savo baltą suknelę, kuri iki šiol atrodė gražiausia pasaulyje, ji pamanė, jog buvo klydusi: drabužis buvo perdaug paprastas, jam reikėjo papuošalo, čia būtini buvo karoliai. Šitie karoliai. Tačiau niekas negalėjo pagelbėti, ir dienos lėkte lėkė, ir jau buvo vestuvių išvakarės, pintuvių vakaras artėjo, buvo popietis, kai ji šeimininkės siunčiama skubėjo pas tolimiausią kaimyną. Žinoma, ji galvojo tik apie rytdieną, kaip grįš iš bažnyčios jiaunieji, kokie darbai jos laukia, ir kiek laiko ji galės šokti. Ir ji galvojo, ką yra pasakęs jaunas vyras, kurį ji sapnuoja atmerktomis akimis, ir galvojo, kaip jis apkabins ją šokyje, dailią ir pasirėdžiusią baltai. Tačiau suknelė yra tokia paprasta, nes ji neturi karolių.

Ji ėjo padirviais, tiesiu keliu. Štai kodėl ji pastebėjo šermukšnius, kurių daugybė augo paežėse, ir ji atsistojo ir atsiminė, kaip maža būdama, su vaikais vėrė sau karolius iš šermukšnių uogų. O, tada tai atrodė gražu, tada, kai ji nebuvo pažinusi nei savo širdies, nei anų karolių. Ir be to, dabar šermukšniai vistiek buvo tušti: jie neseniai tik baigė žydėti — ir ji atsiduso ir toliau tęsė savo kelią. Taip, kad būtų tiesiai, ji pasuko per lanką, ir įprastu būdu ties koplytėle sustojo persižegnoti. Iš šonų ten augo beržai, ir toliau miškas, o priešais klojėjo lanka, ir taku einantieji visada sveikindavo šitą pilką koplytėlę.

Ir dabar švietė saulė, ir pro stiklo duris mergaitė matė mažą Marijos statulėlę. Ji buvo apvilkta šilkais, ir šilkai išsiuvinėti, ir gražiai išdabintas buvo vainikas, ir koplytėlės sienos iškabinėtos veidrodėliais ir išmuštos tiūliais. Ak, žmonės mylėjo savo Motiną, ir Jos pavidalą dabino kaip gyvą. Taip, apdarai buvo keičiami: vienas ar kitas, kaip apžadą, padarydavo ką nors gražaus šitai mažai šventovei — tokie yra papročiai Žemaitijoje. Ir dabar mergaitė iš karto pastebėjo, kad Marijos mėlsvas apsiaustas iš naujo žvilgančio atlaso. O, dar kažkas buvo naujo čia — ji tuojau pamatė. Ir išsigando: tarp daug vėrinių visokių karolių, kurie puošė Marijos kaklą, dabar kabojo nauji, labai blizgantys, net pusiautamsoje. — Kaip deimantai, pagalvojo ji, ir dar pagalvojo: mano karoliai. Ir paskui išsigando ir nubėgo, nes staiga atsiminė, kad per ilgai gaišta.

Tačiau ji negalėjo eiti, visą laiką ją kažkas stūmė iš kelio, ir ji negalėjo matyti nieko pro tą žviguliavimą, kuris buvo likęs jos akyse nuo karolių. Ir taip buvo, kad ji daug kartų mėgino eiti tolyn ir vėl stapderėdavo, ir pagaliau pamatė, kad stovi prie koplytėlės. Ir ji matė savo drebančią ranką, kai ji baigščiai darė dureles, ir ji matė, kaip jos abi rankos atsargiai nuima nuo Marijos kaklo blizgančius karolius.

— Tiktai vienai dienai, — sako ji baimingai ir maldaujančiai, — o gal dar dviem dienom, taria ji, ir bijo pažiūrėti į medinę statulėlę. Ak, kokie jie yra lengvi, visiškai negalima jausti, kad ką nors laikai rankose. Ji skubiai uždaro duris, ir bėga, kur turėjo eiti, ir dabar jos kojos tarytum kabo ore.

Ir šitaip yra ir kitą dieną, kad viską ji daro greitai ir vikriai, ir todėl šeimininkė yra jai meili, tarytum ji šiandieną šičia nėra samdinė, o viešnia. Ir nors daug dirba, ji jaučiasi, lyg daro tai ne iš pareigos, o pati vaišindama. Ir taip buvo, kad ji galėjo eiti linksmintis, kaip ir visi jauni šios šventės svečiai, ir ji pasipuošė taip, kaip niekas jos nebuvo matęs, užtat visiems ji pasirodė, lyg naujas žmogus, ir jauni vyrai paregėjo, jog ji graži. Jie visi norėjo ją šokdinti, tačiau vienas norėjo to labiausiai, ir ji tik dėlei šito buvo taip laiminga, kad darėsi dar gražesnė.

O šitą matė ir tie, kurie pirmiau niekino ją, ir dabar pavydėjo — ir tokie čia buvo du — samdinys vyras ir turtinga ūkininkaitė. Paskiau niekas nebeatsiminė, kuris iš tų buvo pirmas, kas pašnibždomis, kaip marą, išplatino žinią, kad koplytėlė lankoje išplėšta: jau šiandien rytą kaimynė pastebėjusi, jog jos neseniai pirkti karoliai dingo. Ir dabar, žiūrėkit, kur jie! Ne, tikrai, ne pati senoji kaimynė užpuolė mergaitę: tą patį vakarą, ir vėliau daug kartų ji sakė, jog apgailestauja neatsargų savo išsitarimą, kuriuo pasinaudoję, tiek skausmo padarė varg-

ŽEMAITIJA P. AUGIUS

šei. Taigi vienas iš tų dviejų viduryje šokio garsiai ėmė juoktis ir užklupo mergaitę iš tos pusės, kur lengviausiai galėjo užmušti: jie jaunam šeimininko sūnui, kuris ją laikė švelniai ir tvirtai apkabinęs šokyje, pasakė: — Ar ne tu pirkai savo šokėjai karolius koplyčioje? — Ir kad jau visi šitai žinojo, be tų, kurie taip laimingai šoko — poros sustojo, ir visi garsiai juokėsi. Ir sustojo tie paskutinieji — vyras tylėjo, nes jis nieko nesuprato, ir mergaitė tylėjo, nes ji buvo išbalusi iš siaubo. Ne, ji nebijojo visų, šitos visos minios, ji bijojo tik šito vieno, kuris ką tik buvo ją paleidęs iš glėbio, tačiau dar tebelaikė savo ranką ant jos peties. Ir dabar jis klausėsi, kaip jam kalbėjo keli, vieni kvatodami, ir kiti su pasipiktinimu, kad šita šventvagė išdraskė koplyčią, ir jo ranka nukrito nuo mergaitės, ir jis atsitraukė pats. O ji stovėjo viduryje minios, kaip dažnai atsitinka užpultajam, ir ji pasakė taip, kaip šauksmas:

— Aš pasiskolinau!

Ir tuomet juokas pasidarė toks, jog šitas tvirtas darbo ir vargo vaikas pajuto, kad ima dusti, ir čia pat susmuko. Ir krisdama į aslą ji prispaudė lengvus, pūsto stiklo karolius, ir jie be garso sudužo.

Ne, negalima sakyti, kad jie taip buvo žiaurūs, šitie žmonės, jie ir patys viduje nemanė, kad ji yra tokia baisi nusikaltėlė, ir ji buvo pakelta iš aslos ir paguldyta, bet visai suprantama, jie

dėl to nenutraukė puotos. Ir net tas, kuris sakė, jog tik su ja nori būti šiose linksmybėse, net tas šoko toliau su daugeliu viešnių, nors visi matė, kad jo juokas ir linksmumas yra dingę.

Ak, nenorėčiau iš naujo priminti, ir tai yra net neįmanoma atpasakoti, kaip ji, be metų galo, išėjo iš šio ūkio ir net apylinkės, nes kiekvienas žodis ir žiūrėjimas ją tvilkė, net jeigu kas ir negalvojo ar neatsiminė nieko, arba iš viso nežinojo. Ir jai atrodė, kad dienos valandomis ji neša ant kaklo akmenų grandinę, kuri ją taip traukia į žemę, kad ji negali akių atkelti, o ir per naktį ji šitos naštos nepadeda. Ar dar priminti , kaip jai teko kalbėti namuose? Žinoma, ji nekalbėjo, bet ką girdėjo ji, numanau. Ir jūs patys žinote, kas buvo jai baisiau už viską — nes senas priežodis sako, jog širdis pakelia vargą didesnį už kalną, bet išdavimo — ne. Jis buvo bailus, tas, dėl kurio ji nebaigė ašarų, bet kas iš to, kad ji tai žinojo.Kas iš to, kad ji išėjo tarnauti į kitą valsčių: sielvartas nepriklauso vienai parapijai. O taip pat paskalos pereina upes ir žemės kelius, ir dėl to ji niekur neturėjo nei vyro mylimojo, nei moters draugės.

Tokią ją mes sutinkame po metų. Yra pavakarys ir po vienu beržu rymodamas ant rankų guli jaunas vyras. Iš to, kaip jis žvalgosi, matyti, kad jis čia svetimas, o kad ilsisi — rodo, jog yra pavargęs. Jis gerai mato, nebūdamas pats pastebėtas, kaip dairydamosi ir bailiai ateina jauna mergaitė. Ji artinasi prie koplytėlės, kur neseniai jis pats buvo pasižiūrėjęs, į jam nepažįstamu papročiu išpuoštą Dievo Motiną, taip, ji ten prasidaro dureles ir ilgai klūpo.

— Ji ten klosto po vieną gėlę, galvoja vyras, ir staiga nori pamatyti šitą gražų dalyką, ir tylomis prieina. Bet dabar jis gailisi, kad yra slapčia prisiartinęs, nes mergaitė neatnešė gėlių — ji susigūžusi keistai verkia. Keistai, nes tai nėra kūkčiojimas, ir kai išgirdus žmogų ji pašoka išsigandus — jie nemato tų ašarų, tačiau jis žino, kad tai yra verksmas, šitoks veidas, kuris yra praradęs paskutinį džiaugsmą.

— Ar tu nenori man papasakoti, kaip tau einas, — sako jis, tarytum ji būtų jo geriausias draugas, ir sodina ją ant akmens prie koplytėlės, ir sėda gretimai.

Ir ji neprieštarauja — ji pasakoja jam šitą istoriją, kurią jau girdėjote, — O, ji, žinoma, papasakojo daug geriau ir iš širdies. Ir jis žiūrėjo į jos veidą ir galvojo apie tą vakarą, kada daugeliui ji buvo labai graži, ir jis regėjo jos sielą perėjusią šituos vienerius metus, ir galvojo: tu dabar esi gražesnė negu aną vakarą. Tačiau jis nesakė nieko, jis leido jai kalbėti, nes jis per tuos metus buvo sutikęs daug žmonių, o ji tiktai pirmą, ir ji buvo beužmirštanti kalbą, galvojo jis. — Ir ji sakė:

— Dabar aš žinau, kad buvau kalta, nes aš taip viską užmiršau dėl vieno ir taip norėjau to vieno, kad dabar niekas su manimi niekada nešoks, ir aš niekuomet nebūsiu nuotaka, ir neauginsiu vaikų, ir joks kaimynas nebus man palankus. Kiek tik valsčių aš praeisiu — pirm manęs bus atėjęs, kaip kvieslys, žinia, ką aš esu padarius.

Ir dabar ji tylėjo ir jis žiūrėjo į ją ir juto, kaip aušta jos skruostuose rausvumas — ji yra pajutusi jaunų akių žiūrėjimą — gyvenimas nėra atsitraukęs nuo jos. Ir dabar jis nusigrįžo, kad ji nusiramintų, ir žiūrėjo į koplytėlės vidų, ir matė, kaip tarp išsiuvinėtų šilkų tyliai stovėjo gera maža medinė Madona, ir tarp įvairių karolių vėrinių, švitėjo net pusiautamsoje nauji blizgantys. Ir jis pažvelgė į mergaitę, ir dabar ji kalbėjo baimingai, tarytum susigėdusi, kad ir tam vienam, kuris nežinojo tiesos, ji pati save apskundė:

— Aš noriu išeiti visiškai svetur, kur niekas iš čia neateina, ir todėl aš atnešiau savo skolą, anksčiau aš nedrįsau ateiti, bet jeigu ir Ji man niekuomet neatleis? — Susigalvojo ji, ir jos akys pasidarė tokios baukščios, ir ji vėl buvo taip pametusi gyvenimą, kad dabar jis negalėjo tylėti.

— Klausyk, — pasakė jis — kodėl buvo taip, kad aš šiandieną sustojau čia? Ar nenorėjo tau Geroji Motina pasakyti, kad tu turi pradėti juoktis, kaip aną vakarą, kada Ji tave papuošė į vestuves? Tau buvo duota didelė dovana: išmokti brangiai užmokėti už daiktų įvertinimą. Aš taipgi esu patyręs tai ir dabar žinau daug. Bet šito ir aš nežinojau, kad širdis taip greitai gali pražydėti. Nereikia, kad tu eitum kažikur paklysti — tarp tų pačių žmonių turi gyventi, ir tegu jie pamato, kiek blogo mes padarome viens kitam nenoromis, ir kiek norime gero. Aš neseniai įsikūriau netoli nuo šitų vietų, ir dabar žinau, kodėl taip: tu vėl turėsi baltą suknelę, kaip dera nuotakai, ir karolius pirksime.

Ir dabar ji pakėlė akis į jaunąjį vyrą ir žiūrėjo, ir žiūrėjo jis, — ak, sako senas priežodis, — kas yra toks trapus, kaip širdis, nes ją gali užmušti net piktas linkėjimas, ir kas gali būti gajesnio už širdį, nes ją išmeta, kaip speigo ištiktą negyvą gėlę, ir nuo gailestingo kvėpavimo atgyja ji.

Ir drebėjo jų abiejų rankos, kai jas padavė vienas kitam, ir jie žiūrėjo į pilką medinę koplytėlę, ir vyras pasakė:

— Pačius gražiausius karolius mes atnešime čia.

Ir aš galiu baigti savo pasakojimą tvirtinimu, kad jie savo pažadą su džiaugsmu išpildė.

KELETAS SAMPROTAVIMŲ APIE LIETUVOS RIBAS

KAZYS PAKŠTAS

16. ŠVEICARAS M. WEHRLI BANDO KLAIDAS TAISYTI

M. Wehrli, berods, 1938 m. suredagavo "Neu Karte der Voelker und Sprachen Europa's", kurį išleido Kuemmerly und Frey, Berne. Šis šveicaras bandė išvengti daugelio nusistojusių, tradicinių klaidų. Nevisur jam tai pavyko...

Gudai Latvijoj, tikriau Latgalijoj, gavo porą nesamų salų į vakarus nuo Rezeknės.

Lietuvių kalbos riba Vilnijoj eina aštriais vingiais. Lietuvių kalbos zonai čia priklauso Drukšiai (arti Latvijos), Apsas, Vydžiai, Tverečius, Adutiškis, Šventėnai, Kliukščionys ir Pavoverė; šioje šiaurinėje zonoje lietuviai ribojasi su gudais, ne su lenkais. Tarp Pavoverės, Paberžės, Senųjų Trakų, Rudaminos, Medininkų ir Buivydžių, su Vilnium centre, įsiterpia tarp lietuvių ir gudų netaisyklingas kelių valsčių kvadratas, lenkų daugumos apgyventas. Vilniaus rajone lietuvių kalbai priskiriama Sužonys, Giedraičiai (iki Paberžės), Maišogala, Dukštas, Vievis, iki pat Trakų, Rūdiškės, Parudamina, Šalčininkeliai, Klevinė, Surviliškis, Dieveniškis, Geranainys, Trakeliai, Žirmunai, Rodūnė, Pelesa, Dubyčiai, Berštai, Pariečė ir Pervalkas prie Nemuno. Nuo Šalčininkų iki Nemuno lietuviai ribojasi su gudais, gi Trakų-Vilniaus apylinkėse yra prasikišęs tarp lietuvių ir lenkų siauras ir vingiuotas gudų ruožas. Gervėčių ir Astrauco valsčiuose parodyta stambi lietuvių sala. Vilniaus krašte parodytos aštuonios gan stambios lenkų salos, įterptos į lietuvių ir gudų jūras. Šis žemėlapis labai aiškiai sugestijonuoja Lietuvai rytų sieną per Apsą, Adutiškį, Mykoliškį, Salas, Ašmeną, Graužiškes ir Surviliškį, paliekant šiuos miestelius Lietuvos šone su trupučiu ekonominės erdvės.

Suvalkijoj ir Prūsuose Lietuvių kalbos riba sutapdinta su Lenkijos ir Vokietijos ribomis. Tai neteisingai palieka Lenkijai Seinų-Punsko kraštą ir primiršta dvi lietuviškas zonas: Pilkalnio ir Gilijos.

17. PROF. DR. ALFRED SENN LIETUVIŠKŲ TARMIŲ ŽEMĖLAPIS

Šveicarijos gyventojai nuo senų laikų geografinės padėties yra paskirti kalbų, etnografijos ir tarptautinių santykių mokslams. Ten visa inteligentija laisvai šneka trimis kalbomis, o dažnai ir keturiomis: vokiečių, prancūzų, italų ir anglų. Jie turi įgimtą talentą geriau suprasti tokias daugiakalbes šalis, kaip Lietuva.

Kai šveicaro F. Wehrli Europos kalbų žemėlapis (1938 m.) yra tiksliausias visai Europai, Mažajai Azijai ir net daliai Š. Afrikos, tai lietuvių žemei toks pat žemėlapis arčiausias realybei teko sudaryti kitam šveicarui — prof. dr. Alfred Senn. Turiu galvoje jo "Lithuanian Dialect Map" knygelėje "The Lithuanian Language", Chicago, 1942 m. Prof. Senn jau senokai yra tapęs Amerikos piliečiu, bet yra keletą metų dėstęs kalbų mokslus Lietuvos Universitete, daug važinėjęs visose Lietuvos dalyse, mokąs lietuviškai ir daugumą slavų kalbų. Be jokių politinių tikslų jis yra padaręs lietuvių kalbos tarmių žemėlapį, iš kurio mums aišku, kur šiais laikais siekia lietuvių kalba. Iš jo žemėlapio matyti, kad pačiame lietuvių kalbos pakrašty prieš antrą pasaulinį karą buvo Labguva, *Įsrutis* (Insterburg), Darkiemis, Žydkiemis, Vižainis, *Seinai,* Varviškės, Pervalkas, Pariečė, *Rodunė,* Trakeliai, *Dieveniškis, Ašmena,* Salos, Svyriai, *Tverečius,* Apsas, Brėslauja. Pabraukiau lietuvių kalbos zonoje užrašytus vardus, o kiti čia paminėti miestelių vardai aiškiai priklauso lietuvių zonai pagal žemėlapio kontūrus.

Prof. Senn pažymi septynių lietuviškų tarmių ribas ir jas charakterizuoja. Svetimtaučių tarpe jis yra pats giliausias lietuvių kalbos ir jos ribų žinovas. Tad su jo nuomone tenka labiau skaitytis, negu su labai apibendrintomis pastabomis tokių mokslininkų, kurie apima visą kontinentą, nepajėgdami jo viso gerai pažinti.

18. PRANCŪZŲ NUOMONĖS

1919 m. pradžioje Prancūzija jau buvo pakinkiusi apie 40 savo geriausių mokslininkų (geografų, istorikų, kalbininkų) būsimos Europos riboms studijuoti ir pateikti Versalio konferencijai išsamius pranešimus. Tie pranešimai buvo išspausdinti kaip "Travaux du comite d'etudes; tome second: Questions Europeennes", Paris, 1919.

Lenkijos klausimu ten duota gan daug referatų, — kelių žymių autorių. Tuo metu Prancūzija buvo ypač prolenkiška, Lenkijos interesai Rytuose buvo ginami buržuazijai gan svarbiu argumentu: lenkai dvarininkai valdė Lietuvoje, Gudijoj ir Ukrainoje labai daug dvarų, tai pagal tų dvarininkų norą jie buvo karštai palinkę spręsti ir Lenkijos kaimynų likimą: mat, stambi nuosavybė turi būti apsaugota! Gi su biednuomene nutarta nesiskaityti.

Po vieną referatą gavo Latvija, Lietuva ir Ukraina. Gudija buvo ignoruojama. Latvijos

klausimu referatą visai palankia dvasia buvo davęs garsus istorikas Seignobos. Jis atrado, kad Latvijai turėtų priklausyti 63,000 kvadratinių kilometrų plotas. Vėliau Latvija išsiderėjo truputį daugiau: 65,791 kv. km. Šiandieninė Latvija turi 64,335 kv. km., nes Rusija prisijungė sau Jaunlatgalės apskritį, kur gyveno stambi rusų grupė.

Prancūzijos nuomonė 1919-1924 m. buvo vati svariausia Europos klausimais. Tad svarbu žinoti, ką tuo laiku jų ekspertai patarė Lietuvos reikalu. Šis klausimas buvo pavestas garsiam kalbininkui prof. A. Meillet. Jis buvojęs Lietuvoje, bet labai mažai ką žinojo apie ją, o ir tai tik pro lenkų akinius. Tad net jo referatas buvo pavadintas "Pologne et Lituanie". Jis randa Lietuvoje tik lenkų kultūrą ir inteligentiją. Senais istoriniais laikais, anot jo, "Lietuvoje rusų prekyba viršijo vokiečių Hanzos prekybą. Dėl to rusų (t. y. gudų K. P.) kalbos mokėjimas paplito lietuviuose" (333 pusl). Apie Lietuvos ribas jis beveik nieko nepasako. Tik pastebi, kad nuo Deimenos (Labguva) į šiaurę iki Latvijos visas pajūris priklauso lietuviams. "Klaipėdos miestas yra visiškai lietuvių srity. Lietuvių kalbos riba kerta Nemuną Perluome (Przelom), paliekant lenkams pietinę Suvalkų gubernijos dalį su to paties vardo miestu" (337 pusl.).

1914 m. lietuviškai kalbančių žmonių Rusijoj buvę 3,000,000, o R. Prūsuose — apie 150,000. Nuo Perluomo (prieš Juodosios Ančios žiotis) prie Nemuno lietuvių kalbos riba pasukanti į rytus. Tikslių ribų prof. A. Meillet Lietuvai nenustato, bet pasiūlo sudaryti komisiją, kuri apvažinėtų Lietuvą ir nustatytų jai ribas. Kadangi lietuviškai kalbančių žmonių 1914 m. jis randa Lietuvoje apie 3,150,000, tai pridėjus apie 25% kitaip kalbančių mažumų, galėtume spėti, kad prof. A. Meillet vaizdavosi Lietuvą turint apie 4,200,000 gyventojų. Tai sutiktų su ta teritorija, kurią Lietuva gavo pagal Maskvos sutartį 1920 m., minus Suvalkų trikampis, plus Mažoji Lietuva iki Labguvos. Tai būtų maždaug lygu 85,000 kv. km.

Lietuvoj ir Gudijoj prancūzų ekspertai, pagal lenkų duotas versmes, tuomet rado tokius procentus lenkų:

Vilniaus gub.	20%
Gardino gub.	18%
Kauno gub.	11,4%
Minsko gub.	10%
Vitebsko gub.	8%
Mogilevo gub.	4%

Prof. Meillet duoda sugestiją apie Lietuvos ateitį šiais žodžiais: "Šiuo metu ryškėja tendencija sufederuoti lietuvius ir latvius su gudais", o šią federaciją, esą, pritiktų suvesti kokion sąjungon su Lenkija.

1931 m. garsus Paryžiaus geografas prof. Emmanuel de Martonne, apvažiavęs Vilniją, savo savo veikale ("Geographie Universelle", tome IV, Europe Centrale, Paris, 1931; pusl. 626) parašė, kad Vilniaus krašte esą apie 400,000 lietuvių. Matyti, lenkų oficialioji statistika, priskaitanti Vilnijoj ir Suvalkijoj viso tik 74,000 lietuvių, prof. de Martonne visiškai neitikino, ir jis ieškojo kitų būdų tikriau apskaičiuoti Vilnijos lietuviams ir išvengti lenkų peršamos klaidos.

19-me amžiuje prancūzų mokslas dar buvo gana laisvas nuo politinių lenkų ponijos pažiūrų Lietuvos klausimu. Ne vien garsus Elisee Reclus, bet ir daug kitų prancūzų gan objektyviai rašė apie Lietuvą. Čia bus idomu pateikti nors vieną tipingą nuomonę tų laikų standartinio prancūzų veikalo: "Nouveau Dictionnaire de Geographie Universelle" par Vivien de Saint-Martin, Paris, 1887 m. (tomas 3-čias, 384-385 pusl.):

"Apskritai galima sakyti, kad tikrojí Lietuva, t. y. lietuvių gyvenamas kraštas, yra šalis, iterpta tarp žemutinės Dauguvos ir Nemuno tėkmės; tik kaip išimtis, ji pereina ir už šių upių, būtent už antrosios". (Čia turima galvoj Suvalkija ir Mažoji Lietuva. K. P.)

"Bet Lietuvos vardas taikomas daug platesniam kraštui, kurs tesėsi nuo Baltijos iki Juodųjų jūrų. Vardas, oficialioje (rusų) kalboje uždraustas 1840 m., šiandien netikslia prasme yra taikomas Gardino ir Vilniaus gubernijoms. Bet lietuvių gyvenamos sritys tęsiasi gan toli už tų gubernijų ribų. Kauno, Vilniaus ir Vitebsko gubernijos, kurios sudaro pagrindinį Lietuvos branduolį, ir Gardino gubernija, kur esama šiek tiek lietuvių, kartu apima 167,067 kv. kilometrų ir turi 4,446,000 gyventojų, t. y. 27 gyv. viename kv. kilometre".

Lietuvių giminės skaičių, pagal 1870 m. davinius, tas pats veikalas gan savotiškai suskirsto:

Latvių	1,115,300
Kuršių	185,000
Lietuvių	843,310
Žemaičių	664,000
Prūsų lietuvių	200,000
Visų lietuvių	3,007,610

Priskaičius prieauglį iki 1882 m., visų lietuvių buvę 3,200,000. Taigi prieš pat "Aušros" pasirodymą turėjo būti arti 1,350,000 latvių ir 1,850,000 lietuvių. Toliau tame pačiame veikale rašoma:

"Nors rašytoji literatūra yra neturtinga, tačiau nerašytoji poetinė literatūra, priešingai, labai turtinga ir turi savy tikrų grožybių."

NAUJAUSIAS PROF. R. SCHMITTLEIN VEIKALAS

Norėtume atkreipti visų lituanistų akį į labai įdomų profesoriaus Raymond Schmittlein veikalą: "Etudes sur la Nationalite des Aestii", tomas I, Editions Art et Science, Bade (Baden), 1948 m. Kai bus baigtas spausdinti, tai šis veikalas (disertacija daktaro laipsniui) apims keturis tomus: Tome I, Toponymie Lithuanienne; tome II, Anthroponymie Lithuanienne et

Prussienne; tome III, Les Emprunts Germaniques dans les Langues Baltiques; tome IV, Les Pays Baltiques dans les Textes Anciens.

Tuo tarpu teko skaityti tik pirmąjį tomą (319 pusl.), kuriame yra 25 labai gerai parinkti žemėlapiai ir keletas fotografijų. Autorius gvildena lietuvišką toponimiją (vietovardžius) ir kartu iškelia mokslui labai svarbių idėjų. Kartu jis duoda tikrai turtingą gvildenamu klausimu bibliografiją, apimančią bent keliolikos tautų veikalus. Autorius ėjo aukštuosius mokslus ne vien Prancūzijoj, bet ir keliuose Vokietijos universitetuose. Jis taipgi puikiai pažįsta Lietuvą ir Latviją, nes abiejuose kraštuose yra dėstęs prancūzų kalbą ir literatūrą su dideliu pasisekimu. Bet jo plati erudicija toli prašoka eilinio specialisto ribas. Tai kylanti mokslo žvaigždė.

Prof. R. Schmittlein pirmame tome nesiima nustatinėti Lietuvai politinių ribų, tačiau jis *teikia didelės reikšmės vietovardžiams.* Pagal jį, masinis lietuviškų vietovardžių išplitimas Prūsuose prasideda į rytus nuo šios linijos — Labguva, Veluva, Girduva, Ungura (Angerburg), Geldapė (Goldap); (žiūr. pusl. 280). Šiuo atžvilgiu jo nuomonė sutampa su visų rimtų vokiečių ir kitų tautų filologų. Šio rašto apimtis neleidžia plačiau gvildenti prof. Schmittlein veikalo. Gal būt, mūsų žymieji kalbininkai paruoš plačią jo recenziją ir įvertinimą.

V. KIPARSKIO ŽEMĖLAPIS

Kas yra V. Kiparsky — man kol kas nebuvo progos sužinoti. Jo pavardė išduoda jį esant slavą. Minėtoje Prof. R. Schmittlein knygoje yra paminėta pora Kiparskio raštų:

"Die Kurenfrage", Helsinki, 1939 m.

"Chronologie des relations slavobaltiques et slavofinnoises". Revue des Etudes slaves, XXIV, Paris, 1947 m. 19-47 pusl.

R. Schmittlein duoda ir vieną Kiparskio žemėlapį, rodantį baltų kalbų plitimą priešistorinėje gadynėje ir dabartines (1939) lietuvių ir latvių kalbos zonas. Baltistikos klausimais V. Kiparsky, matyti, ne naujokas. Savo žemėlapiu jis paremia K. Būgos išgarsėjusią teoriją apie baltų protėvynę, kurios ribas jis pastumia toliau į šiaurę ir į rytus. Pagal K. Būgą, šiaurinę baltų ribą apie 500 m. A. D. sudarė vidurinė ir aukštutinė Dauguvos tėkmė, o rytuose jų žemės baigėsi Sožės upe. Bet Kiparsky senovės baltų ribas nukelia toli už Dauguvos, iki aukštutinės

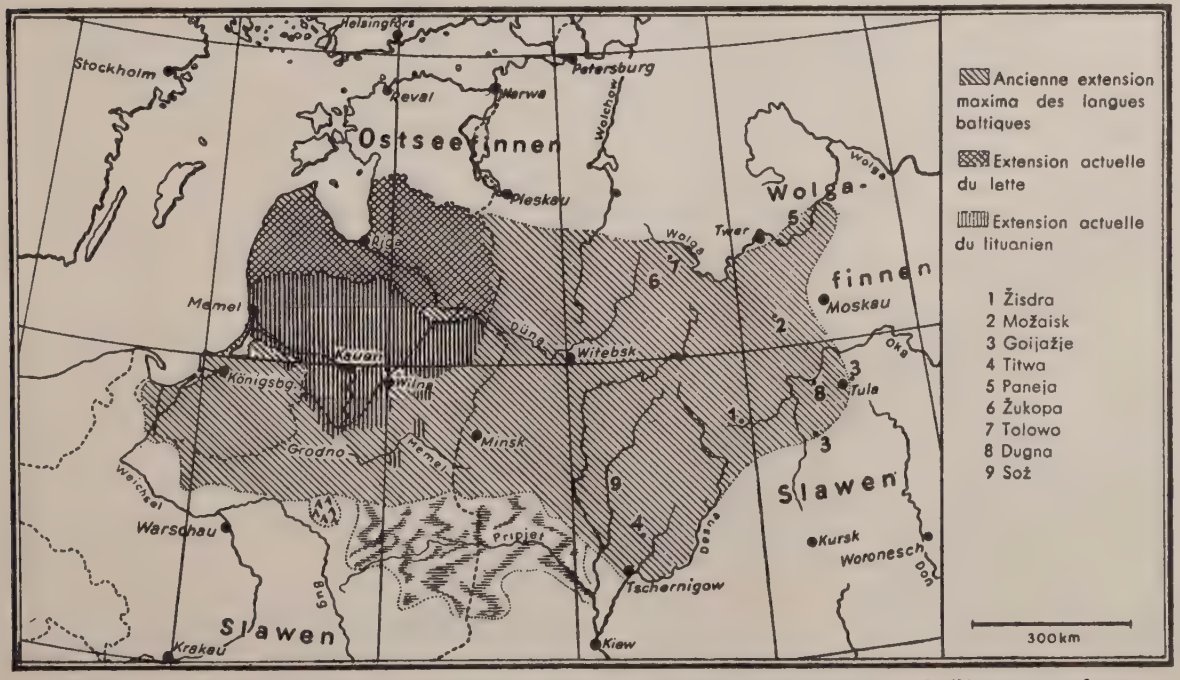

Limites de l'extension maxima des langues baltiques à l'époque préhistorique et à l'époque moderne, d'après V. KIPARSKY 1939

KIPARSKIO ŽEMĖLAPIS,

rodąs ribas baltų kalbų didžiausio praplitimo priešistorinėje gadynėje ir latvių bei lietuvių kalbų ribas 1939 m. **(Iš Prof. R. Schmittlein veikalo "Etudes sur la Nationalite des Aestii' Baden, 1948 m.)**

Volgos, iki pat Tverės, Maskvos, apima Okos aukštupius su Tula ir Černigovu.

Dabartinę (t. y. 1939 m.) lietuvių kalbos sritį jis apibrėžia gan teisingai. Pagal jį, lietuvių kalbos zona apima rytuose Drują, Šarkuvą, Varpuvą (Woropajewo), Pastavį, Kamajus, Svyrius, Gervėčius, Astraucą (Ostrowiec), Bistryčią, Buivydžius, Nemenčinę, Vilnių, Rudaminą, Turgelius, Šalčininkus, Varanavą, Žirmunus; pietuose Rodūnę, Dubyčius, Kabelius, Pervelką, Varviškę, Seinus, Punską, Vižainį. Nuo Vištvčio iki Slaviku ta riba sutampa su buvusia Lietuvos-Vokietijos siena. Nuo Slaviku lietuviu kalbos riba pasuka į Prūsus ir apima Lazdėnus Ragainę, Tilžę, Kaukėnus, pasiekdama Kuršių marias prie Karklėnų, taigi abu šonu Nemuno paliekant lietuvių kalbos ribose. Be to, jo žemėlapy pažymėta lietuvių kalbos "salos" apie Pilkalnį, Viją-Jurotiškį ir Zytelą, bet pamirštas pažymėti Dieveniškio pusiasalis. Pagal V. Kiparskį, 1939 m. lietuvių kalbos plotas galėjo apimti apie 68,000 kv. kilometrų (nepriskaitant Ragainės - Tilžės ruožo, kairiajame Nemuno krante).

19. BRITŲ PAŽIOROS — CURZONO LINIJA

1919-1924 m. ribų klausimais daugiausia sverdavo prancūzų ekspertų nuomonės. Dabar daugiausia sveria rusų nuomonės. Būsimaji kara, atrodo, laimės daugiausia Amerika, bet ji labai nedaug domisi Europos mažesnių tautų reikalais. Neatrodo, kad ji turėtų kokias pastovesnes pažiūras ribų klausimu. Tad šis reikalas ateity gal bus sprendžiamas pagal britų skoni. Konkrečiau kalbant apie Centrinės Europos ribas, reikia neprimiršti Curzono linijos, sukurtos 1919 m. gale ir 1920 m. vidury. *Ji dabar labiausiai primenama anališkos svaudos Europoje ir visoje plačioje Amerikoje.* O Curzono linija pateikia bendrus bruožus:

1) Lenkijos - Ukrainos sienai;
2) Lenkijos - Gudijos sienai;
3) Lenkijos - Lietuvos sienai;
4) Lietuvos - Gudijos sienai.

Taigi ji sprendžia net keturias svarbias problemas. Jos principai, atrodo, geriausiai apgalvoti. Būdama iš esmės kompromisinė idėja, Curzono linija nesugeba nė vienos tų keturių tautų visai patenkinti. Tačiau ji proponuoja valstybes perskirti pagal kalbos ir Rytų-Vakarų kultūrų labiausiai apčiuopiamas ribas. Todėl ji turi daug teigiamų bruožų. Ją galėtume vadinti taikos riba, ne karo, nes ji labiau atsižvelgia į ateitį, į taikų tautų sugyvenimą.

Specialiau apie ją rašiau 1944 m. spalių mėn. straipsny "The Curzon Line and Lithuania", kurs pasirodė "The Lithuanian Bulletin", Nr. 5. Ten buvo ir žemėlapis. Šiuo kartu trumpai tik paminėsiu vis dar gyvą Curzono idėją, pacituodamas jau minėtą savo straipsnį:

"Prior to the dispatch of the Curzon note to Russia, an agreement was signed at the city of Spa in Belgium on July 10, 1920, by representatives of France, Great Britain, Italy, Japan and Poland, which provided the basis for further discussions between Russia and Poland. This agreement vitally affected the frontiers of Lithuania, in as much as the very first article of the agreement read in part: —

"(a) Wilno shall without delay be relinquished to Lithuania and excluded from the zone occupied by the Red Army during the armistice."

At the time the Poles still occupied Vilnius, although the Polish army was already retreating from the entire Eastern front. The Poles accepted this decision, though quite unwillingly: Vilnius was to be relinquished to Lithuania. The following day, July 11th, Lloyd George authorized Lord Curzon, the British Foreign Secretary, to draft a note to Russia. This note in its reference to Lithuania states as follows:

North of Grodno the line which will be held by the Lithuanians will run along the railway running from Grodno to Vilnius and thence to Dvinsk. On the other hand, the armistice should provide that the armies of Soviet Russia should stand at a distance of fifty kilometers to the east of this line."

... The object of the Curzon Line was to leave Polish areas within the zone of Polish administration, and purely Lithuanian areas within the zone of the Lithuanian administration. In detail, this line did not correspond with ethnographic boundaries in all places. However, the final delineation of frontiers was left to the conference that was to follow. In Curzon's view, Soviet Russia, Poland, Lithuania, Latvia and Finland were to be represented in the final negotiations.

The following day, July 12th, Lithuania signed a peace treaty with Russia and received a bit more territory than given by the Curzon Line. In the Pact of July 12th, 1920, Russia very prudently recognized ethnographic Lithuanian frontiers based on the inhabitants' national origin and religion; wherever Roman Catholics predominated — the district was allotted to Lithuania, localities inhabited by a majority of Orthodox believers went to Russia.

The Curzon Line would have given Lithuania 74,000 square kilometers of land instead of 88,000. Poland would have gained (which she did) the counties of Suvalkai and Seinai embracing an area of 5,350 sq. km., and Russia (or White Ruthenia) would have retained some 9,000 sq. km. of territory.

By drawing a line 50 kilometers east of the Grodno-Vilnius-Dvinsk railway, Lithuania would have retained the following places: Brėslauja, Vydžiai, Kazėnai, Pastavis, Kubilninkai, Šemetava, Svyriai, Gervėčiai, Salos, Ašmena, Kanvališkis, Armoniškis, Žirmunai, Voverys, Vosyliškis, Kamenka, Skydelė and Gardinas (Grodno). In the north - east of Šventėnai the Lithuanian frontier would have remained practically unchanged. The most significant loss to Lithuania would have been in the eastern area from the lake of Narutis (Narocz) to Lyda and most of the upper Nemunas (Niemen) area. This area is inhabited by some 400,000 people, most of whom are Catholics of Lithuanian origin, who now speak White Ruthenian in the villages and Polish in towns. Only one Lithuanian - speaking parish would have remained on the Russian side — that of Dieveniškis with 6,000 Lithuanians.

Great Britain refused to recognize the Polish occupation of Vilnius in 1920. The same attitude was categorically reiterated by Churchill in the winter of 1944. At that time, 1920, Great Britain together with the Allied Powers, clearly emphasized that she does not recognize the possession of Vilnius and Gardinas by Russia, and that the Allies prefer to leave two cities within the frontiers of Lithuania. These facts once more con-

firm the view that Lithuania's struggle and uncompromising attitude on the Vilnius problem received wide international recognition because it was a just claim.

If Stalin's government desires to be sincere and consistent, it would insist on application of the Curzon Line not only to Poland, but also to Lithuania, by restoring the independence of both these states..."

Taikant Lenkijai, Curzono linija buvo truputį taisoma; taikant ją Lietuvai, irgi reiktų šiek tiek ją taisyti: tektų pirmiausia padidinti Vilniaus užnugaris rytuose (t. y. centre), kompensuojant Gudiją šiaurėje ir pietuose.

20. LIETUVOS CENTRALINIO STATISTIKOS BIURO APSKAIČIAVIMAI

Ginčytinuose klausimuose kiekviena tauta pasirenka sau palankiausią statistiką. Ginčuose dėl Vilnijos lietuviai dažnausiai remiasi Rusijos mokslininkų (Koeppen, Korevo, Lebedkin ir D'Erkert) 1857-1863 m. surinktais daviniais, ypač kad *net keturiu nuomonės* apie Vilnijos gyventojų tautinę sudėtį *bendrais bruožais sutaria*. Gudams labiausiai patinka 1897 m. statistika, nes ji per 34-36 metus gudų skaičių stebuklingai "priaugino", padaugino net penkis kartus. Kas gi gali atsisakyti tokio nuostabaus laimėjimo? Bet lenkai 1897 m. statistika buvo labai nepatenkinti, nes ji jiems skyrė visoj gubernijoj tik 8%. Tad lenkai laukė patogesnės progos ir jos sulaukė 1909 m., kai rusų pravestas apklausinėjimas lenkams davė 15,27%. Vos 12 metų praslinko — ir jau dvigubai lenkų procentas padidėjo!

Bet 15, 20 ar net 25% lenkų Vilnijoj visgi neužimponavo Versalio konferencijai 1919 m. Ginčas dėl Vilniaus užtruko. Tuomet lenkai suskubo to krašto statistiką radikaliai pataisyti: tiesiog nušluoti lietuvius ir gudus. 1931 m. Vilniaus mieste jie "rado" jau 63% lenkų, Vilniaus - Trakų apskrity net 84%, Ašmenos apskrity 81%, Šventėnų 50%, Brėslaujos 65,5%, Malodečno 39%.

Pravedė Vilnijoj gyventojų skaičiavimus rusai, taip pat ir lenkai. Tik to krašto šeimininkams — lietuviams — likimas vis nedavė progos savęs susiskaityti. Bet štai ir jiems atėjo tokia proga. 1939-1940 m. grįžo Lietuvai trečdalis (9,527 kv. km.) Vilniaus krašto ir beveik 40% gyventojų (604,600). Sugrįžo Lietuvai labiausiai sulenkinta Vilnijos dalis, o sugudėję pakraščiai buvo priskirti Sovietų Gudijai. Prasidėjo Lietuvos pasų išdavimas, trukęs iki 1940 m. birželio 15 d. Europoje virė karas, o Lietuvoje jau buvo susėdę keturi rusų garnizonai strateginėse vietose, laukdami bet kurio preteksto Lietuvos laisvei pribaigti. Tokiose aplinkybėse — lyg ant vulkano sėdėdama — Lietuva turėjo labai atsargiai elgtis ir neerzinti savo tautinių mažumų. Tad ir pasų išdavimas buvo pavestas ne policijai, bet tam reikalui buvo sudarytos specialinės komisijos iš mokytojų ir profesorių. Pasus išduodant tik šeimų galvoms ir savarankiai gyvenantiems virš 18 metų žmonėms, buvo užrašoma ir gyventojų tautybė be prievartos ir be okupantams įprastų pabaidymų. Pagal išduotus pasus Lietuvos Centralinis Statistikos Biuras 1940 m. išvedė ir tautybių procentus atvaduotoje Vilnijos daly. Kraštas buvo padalintas į penkis administracinius vienetus: Vilniaus miestą, Vilniaus, Trakų, Šventėnėlių ir Šventėnų apskritis. Prie Šventėnėlių apskrities buvo pridėta maža Zarasų apskrities dalis; Trakų, Rūdiškių, Valkininkų ir Eišiškių valsčiai buvo sujungti su jau buvusia Lietuvoje Trakų apskrities dalimi, kurioje buvo per 100,000 gyventojų. Atgautas Marcinkonių valsčius buvo įjungtas į Alytaus apskritį. Todėl krašto gyventojų absoliutus skaičius negali būti lyginamas su seniau čia buvusių apskričių gyventojų skaičiumi. Be to, statistika apima ir 100,000 lenkų kolonistų bei paliktų valdininkų ir 27,000 lenkų, pabėgusių Vilnijon nuo vokiečių. Taigi čion įeina apie 130,000 gyventojų lenkų, nepriklausančių Vilniaus kraštui. Todėl bendras Vilnijos gyventojų skaičius, naujose ribose, 1940 m. buvo pasiekęs 691,314, o pats Vilnius buvo prisikimšęs iki 270,000 gyv. Šie sostinės gyventojai susidėjo iš 65,800 lietuvių (24,37%), 113,100 lenkų (41,89%), rusų ir gudų 14,000 (5,18%), 75,000 žydų (27,78%), vokiečių, totorių ir kitų 2,100 (0,78%). Kaip jau minėjau aukščiau, 1948 m. gale Vilniaus gyventojų skaičius buvo jau sumažėjęs net iki 160,000. Bent trys ketvirtadaliai Vilniaus lenkų išvyko Lenkijon (dalis ir Sibiran pateko), tad lenkų dabar (1949 m.) Vilniuje esą apie 36,800. Beveik 7,000 Vilniaus lietuvių irgi buvo rusų kažkur išdanginti, tad dabar jų skaičius Vilniuje galįs būti apie 59,000. Likusieji 40% susideda iš atgabentų rusų, žydų, totorių ir kitų. Jei neskaityti žydų ir atėjūnų iš svetimų kraštų, tai vietinių tarpe Vilniaus mieste lietuviai sudaro apie 60% ir lenkai apie 37%.

Keturiose apskrityse (be Vilniaus miesto) 1940 m. buvo 421,314 gyv., kurie pagal tautybę šiaip skirstėsi:

	Lietuvių:	Lenkų:	Gudų, rusų:	Žydų:	Kitų:	Visų kartu:
Vilniaus ap.	66,048	71,436	11,465	3,505	612	153,066
Trakų ap.	112,680	38,731	8,363	4,305	874	164,953
Šventėnėlių ap.	38,924	6,871	2,166	2,086	327	50,374
Šventėnų ap.	37,124	6,716	6,319	1,974	788	52,921
Viso	254,776	123,754	28,313	11,870	2,601	421,314

Šių keturių apskričių gyventojai (be Vilniaus m.) 1940 m. procentais skirstėsi šitaip:

Lietuvių	60,47%
Lenkų	29,37%
Gudų, rusų	6,72%
Žydų	3,73%
Kitų	0,62%

Lenkų skaičius per repatriaciją sumažėjo apie 4 kartus, o jų vieton atgabenta šiek tiek rusų, žydų ir totorių.

Nuo 1939 m. iki šio laiko pradžios mokyklose, gimnazijose ir Vilniaus Universitete lietuvių kalba vis dėlto išsilaikė kaip vyraujanti kalba, nors jau visur brukama ir rusų kalba. Jau 1939 ir 1940 m. Vilniaus krašto gyventojai prašydavo jų vaikus mokyti lietuviškai, nors tėvai dažnai tos kalbos ir nebemokėjo; tačiau daugelis jų primindavo mokyklų steigėjams, kad jų tėvai ir seneliai dar kalbėję lietuviškai. Apie tai man pasakojo keletas pedagogų, tais laikais buvusių Vilniaus krašte ir dabar atvykusių Amerikon.

Jei gyventojų daugumos nespės Sovietai išsiųsti į Sibiro vergų stovyklas, tai liks pagrindo manyti, kad lietuvių kalba darys ir toliau pažangą Vilniaus krašte. Vilniuje kai kurios katalikų bažnyčios bolševikų konfiskuotos, bet likusiose pamaldos eina daugiausia lietuviškai. Panaši padėtis ir provincijoj. Tačiau per anksti džiaugtis. Lietuvių tautos, kultūros ir religijos naikinimas nebus sustabdytas iš bolševikų malonės. Rusų žiaurumams nematyti galo. Jei vergija ilgai patvers, tai Lietuva pavirs į didelį kultūros kapinyną. Negeriau seksis ir gudams. Lenkai irgi turės milžiniškų nuostolių žmonėmis ir kultūrinėmis vertybėmis.

Lietuvos Statistikos Biuro apskaičiavimai 1940 m. parodė, kad gudų didžiausias procentas yra Šumsko valsčiuje, kur jie pasiekia 7,65%; Šumsko miestelis ir geležinkelio stotis yra 34 kilometrai į rytus nuo Vilniaus, geležinkeliu Minsko link. Eišiškių valsčiuje, 60 km. į pietus nuo Vilniaus, gudai turi 4,72%. Kituose valsčiuose jų procentas žymiai mažesnis: Trakų val. 3,14%, Mickūnų val. 2,91% ir Rūdiškių val. 2,44%, o kitur vis žemiau 2%.

Lenkais užsirašiusių daugiausia buvo Naujos Vilnios val. — 67,52%, Rūdiškių val. 62,15%, Pabradės 56,94%, Trakų val. 55,98%, Mickūnų — 49,76%, Rudaminos — 48,55%, Trakų mieste 38,86%. Visur kitur lenkai nebesudaro nei absoliučios, nei reliatyvios daugumos.

Jei Lietuvos Statistikos Biuro 1940 m. suskaičiavimo davinius pateiktume žemėlapyje, tai tasai būtų labai panašus į šveicaro Wehrli žemėlapį iš 1938 m.

Taigi atgautoje Vilnijos daly gudų klausimo kaip ir nėra, o lenkams išvykus į geresnes ūkiškas sąlygas Lenkijoj — lenkų klausimo ten irgi nebeliko. Ir vargiai lenkai sutiks čion grįžti iš gerų vokiškų ūkių į daug prastesnius Vilnijos ūkius ir miestus.

Jeigu dabartinės Lietuvos riba nebūtų sustojusi tuoj už Šumsko (apie 35 km. nuo Vilniaus), bet būtų pastumėta iki 1920 m. linijos prie Malodečnos, tai ir ten grįžimas prie lietuvybės būtų pasireiškęs taip pat galingai, kaip ir trečdaly atgautos teritorijos. Čia juk nėra nieko nuostabaus. Lenkai ir net gudai kai kuomet tvirtina, kad senesniais laikais lietuviai užsirašydavę slavais dėl jų kultūrinės viršenybės ar ekonominių patogumų. Nuo 1918 iki 1941 m. lietuvių kultūra žymiai sparčiau kilo, negu aplinkinių slavų, ir jau apie 1925 m. Lietuva savo ekonominiu lygiu ir kultūra buvo pralenkusi rytinę Lenkiją. Tad ir vietos žmonės skubiau grįžta prie savo senovinės kalbos ir didesnės ekonominės gerovės, kuri paprastam žmogui labai iškalbingai šneka.

21. ETNOGRAFIJA NE VIEN IŠ KALBOS SUSIDEDA

Jeigu tik kalba būtų vienintelis etnografinis bruožas, apsprendžiąs tautybę, tai šiandien kai kurių tautų visai nebebūtų. Nebūtų Šveicarijos, nes ji kalba net keturiomis oficialinėmis kalbomis: vokiečių, prancūzų, italų ir retoromanų. Nebūtų ir Belgijos: beveik pusė belgų šneka prancūziškai, o daugiau kaip pusė — flamandiškai. O kurgi būtų Airija, kurios beveik visi gyventojai neseniai kalbėjo angliškai, ir tik dabar ši tauta grįžta prie savo senovinės keltiškos kalbos. Pagaliau retas žydas mokėjo savo kalbą: jų dauguma šnekėjosi vokišku žargonu, o dabar Palestinoje jie grįžta prie senovinės hebrajų kalbos. Lietuvos žemėje irgi keletas kalbų įsigalėjo. Mažojoje Lietuvoje įsigalėjo vokiečių kalba, rytiniuose ir pietiniuose pakraščiuose tarp lietuvių paplito lenkų ir gudų kalbos. Tačiau pusė Lietuvos krašto išlaikė savo senovinę baltų kalbą, kuri nuo 1918 m. tapo oficialine Lietuvos respublikos kalba, išaugino nemažą literatūrą ir pradeda prie savęs traukti ir tuos lietuvius, kurie lietuviškai nebemoka. Todėl Lietuvoje, kaip ir Airijoje, ir toliau bus propaguojama idėja: grįžti prie savos senovinės kalbos ir atsisakyti kuriam laikui skolintų kalbų, nes už skolą jau dabar kaimynai prašo lupikiškai didelio procento, ištisų provincijų. Jei liksime skoloje, tai kaipgi nuostabiai aukštus procentus išmokėsime?

Tautos ar jų dalys, užmiršę savo originaliąją kalbą, turi pergyventi gan ilgą dvasinio nubiednėjimo periodą. Jos ir nauja , pasiskolinta kalba mažiau rašo, beveik nebekuria dainų ir pasakų. Iš savo ilgos ir tragiškos istorijos ir kultūrinio patyrimo mes galėtume pasauliui duoti labai vertingų patarimų. Mes jau apčiuopiamai žinome, kad ten, kur buvo išstumta lietuvių kalba ir užleido savo vietą vokiškai, lenkiškai, gudiškai ir angliškai kalboms, ten nebėra didžiojo liaudies genijaus pasireiškimo. Labai žymi Vilnijos dalis, prisiėmusi gudų ar lenkų kalbą, nebeturi savo dainų, pasakų ir priežodžių. Su lietuvių kalbos išmirimu išmirė ir gražiausioji liaudies kūryba, ogi visos svetimos kūrybos "tuteišai" nepajėgė pasisavinti ir per 200 metų. Klaiki dvasinė dykuma įsiviešpatavo ir suvokietintose Mažosios Lietuvos dalyse ir Amerikos lietuviuose. Kalbos nustojusios grupės nustoja ne vien dainų, gilesnių jausmų, bet ir patraukimo į mokslą, į aukštesnę kultūrą. Tos zonos ar grupės mažiau beduoda inteligentijos, nesiveržia taip atkakliai mokslan.

Lenkai labai veikliai įrodinėja, kad lietuvių Vilniaus krašte jau nebėra. Tačiau Vilnijoj surinkti dideli tautosakos turtai liudija apie stiprų lietuvišką elementą tame krašte. Būtent:

1932-36 metų laikotarpy Lietuvių Tautosakos Archyvas gavo iš Vilniaus krašto apie 3,500 dainų varijantų, apie 1,100 pasakų. Iš to skaičiaus 410 dainų ir 169 pasakos bei sakmės buvo paskelbtos atskira knyga: "Vilniaus Krašto Lietuvių Tautosaka", Tautosakos Darbai, IV t., Kaunas, 1938 m., XVII ir 330 pusl.

Viso Liet. Tautosakos Archyvas iš Vilniaus krašto 1935-1941 m. per savo bendradarbius surinko apie 14,000 įvairių lietuviškos tautosakos vienetų. Lietuvių Mokslo Draugija, veikusi Vilniuje nuo 1907 iki 1940 m., sudarė irgi stambius lietuviškos tautosakos rinkinius, apie 50,000 vienetų.

Lietuvių kalbos žodynas *lenkų valdymo metu turėjo Vilniaus krašte apie 200 bendradarbių ir gavo iš jų apie 250,000 kortelių su žodžių pavyzdžiais. Tai sudaro net 25% visos lietuvių kalbos žodyno.*

Daugeliui žinomas lenkų administracijos spaudimas visoms lietuviškoms mokykloms ir organizacijoms Vilniaus krašte. Lietuvis veikėjas ir mokytojas visuomet turėjo būti pasiruošęs sėsti kalėjiman, o veiklus ūkininkas mokėti įvairias pabaudas arba pakeltus žemės mokesčius. Vis dėlto prie lenkų valdžios Vilniaus krašte (iki 1927 m.) buvo apie 250 lietuviškų mokyklų ir apie 500 organizacijų, daugiausia jaunimo (Šv. Kazimiero Sąjunga). Susidurdami su visokiais sunkumais, lietuviai įstengė išlaikyti vieną mokyklą 2,000 savo tautiečių. Tik retesniais atsitikimais kai kur mokyklų tinklas buvo tankesnis. Štai kodėl prancūzų garsus geografas E. de Martonne netikėjo lenkų statistika, pagal kurią Vilniaus krašte buvę tik 74,000 lietuvių. Prof. de Martonne buvo įsitikinęs, kad ten buvo mažiausia 400,000 lietuvių, nors ne visi jie buvo veiklūs; bet gana veiklūs, kad pristatytų vaikų 250 mokyklų (dažnai net slaptų!) ir dešimt tūkstančių narių vien Šv. Kazimiero Jaunimo Sąjungai. Sykį Prancūzijos pasiuntinys mane prašė parašyti jam pranešimą apie kultūrinį lietuvių gyvenimą Vilniaus krašte; ir aš žinau, kad skaičius mokyklų ir organizacijų, išmėtytų beveik po visą kraštą, jam padarė didelį įspūdį. Laisvose aplikybėse tas mokyklų ir organizacijų tinklas būtų buvęs, suprantama, daug platesnis ir tankesnis.

Galop, Vilniaus krašto lietuviškumą liudija sodybų ir kaimo architektūros tipai, kurie gan ryškiai atsiskiria nuo slaviškų, tikriau — gudiškų. Lietuviškų kryžių tipas visiems žinomas, ir jų negalima sumaišyti su kitų tautų kryžiais. Tai lyg ir paskira lietuvių meno šaka, labai originali ir plačiai sutinkama Vilniaus krašte net iki Naručio ežero. Lietuviški gėlių darželiai prie namų irgi atskiria lietuvius nuo slavų. Todėl kalbos primiršimas dar nenutrina Lietuvos nuo žemėlapio, o tiktai politiškai bei visuomeniškai sumaišo lietuvių nuotaikas, užkrečia kultūriniu pasyvumu.

(Bus daugiau)

LIETUVIŠKAS KRYŽIUS VOKIETIJOJ

VLADAS BUTĖNAS

Dangop ir mano kyla aukos, kančios, vilty s
Ornamentuose, puošusiuose Panerius žalius.
O, Viešpatie, man leiski Tavo ugnimi vis šilti,
Kuria Tu šildei minant tėviškės kelius,

Kai galvą lenkdamas ir keldamas kepurę,
Suklupdavau prieš Tavo veidą tyrą.
O, Viešpatie, tos pačios geros akys žlūri
Manin, manos nakties plačiuosiuos tyruos.

Nors ir kitų laukų žiedai čia puošia
Piktųjų budelių vinims sužeistas kojas,
Esi Tas Pats o, Viešpatie, kurs rymai ten prie uosių
Pavėsiuose žalių manosios tėviškės šilojų.

Ir atėjau Tavin tyras maldas sudėti,
Akimirkai surast ramybę šventą,
Kur tarp juodųjų kapinynų, tarp griuvėsių
Nuo Tavo kryžiaus šiluma šventoji krenta...

MORALINĖS JĖGOS

Dr. J. Navickas

KLAUSIMO MOMENTAS

Apie žmogų reikia taip samprotauti ir kalbėti, kaip liudija introspekcija, kitų observacija ir Apreiškimas. Materialistų tvirtinimai, kad žmogaus tie veiksmai, kuriais jis išsiskiria iš gyvulių, tesąs tik subtilus materijos kaitaliojimasis, prieštarauja begalei konkrečių faktų. Kiek akyliau ir objektyviau save ir kitus stebėjęs, esi priverstas daryti apie žmogaus gyvenimą šią išvadą: "Ne viena duona žmogus gyvas". Jo pilnutiniam gyvenimui daug ko reikia. Jei jam yra prieinamas tik animalinis gyvenimas, jis skursta, nyksta, vysta kaip augalas be vandens, be oro, be šviesos ir maisto. Be materialinio maisto žmogus, kaip psichofizinė būtis, reikalauja dvasinio maisto: protui — šviesos ir tiesos, valiai — gėrio ir širdžiai — meilės. Neužspausi, neužgniauši žmoguje kitų galių, kurios pasireiškia šalia fizinių: jos spaudžiamos veržte veržiasi į paviršių kaip sraunios upės vanduo.

Šiandien visur girdime kalbant apie žmogaus moralines jėgas, apie jo moralinį galėjimą arba negalėjimą, apie moralinį pajėgumą: psichologijoje, pedagogikoje, sociologijoje, medicinoje. Moralinėmis jėgomis įprasta vadinti tai, ko negalima suvesti į fizines jėgas, kas išeina iš materialinės srities ribų, kas jose netelpa.

Norime paliesti šį klausimą pirmiausia todėl, kad jis duoda naujų aspektų mūsų vidaus pasauliui pažinti ir, antra, atsižvelgdami į mūsų tautos dabartinį gyvenimą. Koks jis yra, visiems žinoma. Norime tik pridurti, kad mūsų tautinis, kultūrinis, religinis ir socialinis gyvenimas šią valandą ir artimoje ateityje reikalauja iš mūsų didelės dvasinės įtampos, reikalauja kelti mūsų psichinį potencialą, jei norime išlikti gyvi tos pačios lietuvių tautos nariai, o ne tapti toli nusviestomis nuo tautos kamieno sudžiūvusiomis skeveldromis. Yra žmoguje nepanaudotų ir paslėptų jėgų, kurios reikale iškyla pačios arba iškeliamos į paviršių ir kurios suvaidina jo paties ar tautos gyvenime nepaprastą vaidmenį. Bandysime jas čia iškelti aikštėn. Bet prieš tai jau iš anksto norime pastebėti, jog tradiciniame žmogaus apibendrinime, kad žmogus yra psichozinė būtis, perdaug apsistojama prie fizinio prado: kūnui, fizinėms jėgoms priskiriama tarsi viską nulemiantis vaidmuo. Ši sielos su kūnu sujungimo klaidinga koncepcija, perdaug atsiduodanti materializmu, eina iš nepakankamo supratimo hylomorfizmo teorijos kosmologijoje, kuri psichologijoje turi būti kitaip taikoma žmogui, susidedančiam iš sielos ir kūno, kaip formos ir materijos, negu kad yra kosmologijoje. Dvasinė žmogaus siela jungiasi su kūnu nekaip paprasta hylomorfinė forma, kadangi ji yra dvasinė forma. Jos veikimas viršlja materiją. Žmogaus siela yra subzistuojanti forma, pati savyje turinti esimo pagrindą, ne vien sujungime su kūnu. Žmogaus pilna prigimtis yra dualybė, kurioje dvasinis pradas viršija materiją. Žmogus yra dvasinė būtis kūne.

I. MORALINIŲ JĖGŲ PASIREIŠKIMO KONSTATAVIMAS

Intelektualinis pajėgumas nepriklauso vien nuo materialinių, fizinių ir fiziologinių sąlygų. Akstinai, varikliai, kurie skatina žmogų intelektualiniam darbui, kūrybai, pav., nepriklauso materialinei sričiai. Vysk. Baranauskas buvo paskatintas sukurti savo nemirtingą "Anykščių Šilelį" todėl, kad buvo užgautas jo tautinis jausmas. Ištesėjimas protiniame darbe nepriklauso nuo stiprios fizinės konstrukcijos, bet labai daug nuo kitų faktorių, akstinų, variklių, kurie palaiko ir plečia individo gyvenimą, kurie ugdo žmogaus asmenybę.

Be fizinių dėsnių, pastebime visuose žmonėse kitus dėsnius, kurių nepaisymas griautų ir individo gyvenimą, o socialinį gyvenimą padarytų neįmanomą. Bet, be šių bendrų dėsnių visiems žmonėms, pastebime dar atskirus dėsnius, kurie lyg įgalina individą atskirai veikti, egzistuoti ir, jei jų nepaiso, individas griauja savo asmenybę. Šie dėsniai padaro tai, kad atskiras žmogus tampa atskiru pasauliu, tikru mikrokosmos. Jei jis jų nepaiso, išeina iš savo orbitos ir, reflektavęs, kenčia.

Visi turi pripažinti, kad žmogaus gyvenime yra dalykų, be kurių žmogus negalėtų gyventi, jei jie būtų pašalinti, pav., afekcija, šio žemiškojo gyvenimo tikslo supratimas ir nusistatymas. Žmogui kaip racionalinei būčiai vien instinkto gyventi nepakanka. Tas, kurs egoizmo aistros vedamas, nutraukia žmogui tą gyvenimo siūlą, ant kurio jis laikosi, suvaidina barbaro ir budelio vaidmenį!

Daugelis ir iš tų psichologų, kuriems psichologijos objektas tėra vien psichiniai veiksmai, o ne siela, yra priversti pripažinti, kad žmoguje yra kažkas, kas yra virš fizinių, virš fiziologinių funkcijų, ką jie vadina trumpai ir vago modo "le psichique", kurį reikia atskirai traktuoti ir kuris turi milžiniškos įtakos visam žmogui.

Pedagogikoje ir eksperimentalinėje psichologijoje savo gyvenimui idealo suradimas šiandien yra laikomas kapitaliniu dalyku. Pedagogo uždavinys yra atidengti, atspėti auklėtinyje kilnius, sąvitus jo polėkius ir jį pastūmėti tąja linkme.

Freudas manė, kad jam yra pavykę savo psichoanalizės metodu visų žmogaus veiksmų, visų jo polėkių pradžią ir tikslą suvesti į seksuališkumą, o žmogų pastatyti ant to paties laipsnio, ant kurio stovi gyvulys. Bet ši išvada neišlaikė kritikos, jo gi psichoanalizės metodas tik dar plačiau atvėrė duris į žmogaus vidaus pasaulį ir palengvina pažinti jo sielos gilybes ir sielos akto galią.

Esama dvasinio spinduliavimo iš žmogaus į žmogų. Ko vienas žmogus nepadarys ar nepasakys, tai jis išdrįsta pasakyti ar padaryti minioje, būryje. Būryje gimsta naujos mintys, nauji jausmai, arba bent turimi sutvirtėja. Tautinės ar valstybinės bendruomenės užnugario pajautimas duoda žmogui jėgų, paspirties. Bendravimas su vienos minties draugais, giminėmis suteikia žmogui jėgų, akstinų. Dažnai bičiuliškas žodis, net per laišką, labiau vertinamas, negu medžiaginė parama. Kaip konkretūs gyvenimo faktai liudija, tikrai nuoširdus žodis gyvenimo palaužtus, suklupusius po jo negailestingo gyvenimo našta pastato vėl ant kojų, grąžina jiems dvasinę pusiausvyrą.

Gydytojai neretai būna nustebinti dėl nepaprastų pagijimų. Juos jie priskiria slaptoms jėgoms, kurios medicinai nėra žinomos ir neprieinamos. Autosugestija ir heterosugestija yra šiandien medicinoje prekonizuojamos, ypač pirmoji, ne tik nervinio pobūdžio ligoms gydyti, bet ir organinėms, kurios turi ryšį su afektyviniu žmogaus gyvenimu. Geras pacijento dvasios nusiteikimas akylių gydytojų yra nemažiau vertinamas kaip gera mityba. Geras, patyręs gydytojas, pradėdamas gydyti ligonį, visų pirma stengiasi pašalinti išorinius ir išvidinius veiksnius, neigiamai veikiančius jo moralę, ir ieško būdų stimuliuoti išvidinėms pacijento jėgoms.

II. MORALINIŲ JĖGŲ SUPRATIMAS

Žodis "morale" etimologiškai eina iš lotynų kalbos žodžio "mos" ir turi dvi prasmes: kartais reiškia įprotį veikimui, kartais gi tam tikrą įgimtą arba lyg įgimtą palinkimą veikimui. Taigi žodis "morale" reiškia: 1. tai, kas yra įprasta; 2. tai, kas eina iš įgimto prado, būtent — iš įgimtų ar įgytų veiksnio palinkimų. Šiuo antru atveju "morale" gauna preciziškesnę prasmę, kai kalba eina apie gerus ar blogus įpročius (Plg. A. Gardeil, O. P., La Certitude morale, Paris, 1911, pp. 80 - 81; Šv. Tomas Akv. Summa Theol. I. II, q. 58, a. 1, c.; Ethic. 1. II, lect. 1.).

Mūsų liečiamame klausime žodis "morale" yra imtinas antrąja prasme: įgimtas arba įgytas palinkimas. Kaip įgimtas, taip ir įgytas palinkimas gali atitikti žmogaus prigimtį arba neatitikti; jei atitinka, toks palinkimas vadinasi geras, arba dorybė, ir iš jo einąs veiksmas bus geras, vedąs į galutinį žmogaus tikslą; jei neatitinka, jei yra prieš žmogaus prigimtį, bus blogas palinkimas, arba yda, nedorybė, trūkumas, ir veiksmas, einąs iš jo, bus blogas, nevedąs į galutinį žmogaus tikslą. Yra, pav., įgimtas motinos palinkimas mylėti savo vaiką; įgimtas darbininkui palinkimas norėti už savo darbą užmokesčio. Ir esame tikri, kad motina, mylėdama savo vaiką, neduos jam nieko kenksmingo jo gyvybei ar sveikatai; priešingą veiksmą vadintume išsigimimu.

Visos moralinės jėgos išplaukia ir remiasi šiais įgimtais arba įgytais palinkimais, kurie atitinka žmogaus prigimtį, kurie atsako individo vidaus aspiracijoms, kurie individo gyvenimą stato ir kelia, o ne griauna ir ne smukdo. Kiekvienas žmogus savo praeito gyvenimo eigoje yra turėjęs visą eilę patyrimų, išgyvenimų, kurie teigiamai ar neigiamai veikė jo prigimtį, jo individo gyvenimą. Jis juos visus su savim nešiojas savo pasąmonyje. Turėti teigiamai veikiantys išgyvenimai bus stiprinamai veikiančios jėgos. Kiekvienas žmogus su savo bendrais prigimties palinkimais, su įgytais palinkimais atitinkančiais prigimtį, drauge su teigiamais išgyvenimais, be to dar, su antgamtiniu elementu, nešiojasi savyje didelį, labai dažnai nedaug suvokiamą tų jėgų šaltinį, kurias vadiname moralinėmis jėgomis, kurių labai didelė dalis neišplaukia į sąmonės paviršių, liekasi pasąmonyje, ir todėl vadinasi paslėptomis jėgomis.

Bandysime jas paanalizuoti.

Ne visa, kas yra mūsų pasąmonyje, išplaukia į paviršių; daug kas liekasi pasąmonyje ir iš čia veikia mūsų veiksmus, mūsų gyvenimą. Galima daug ką iššaukti iš pasąmonio, ištraukti į paviršių. Daug yra moralinių jėgų, kurios veikia iš pasąmonio teigiamai arba neigiamai. Daug teigiamai veikiančių jėgų negali pasireikšti dėl pasąmony susidariusių saitų iš neigiamai veikiančių jėgų. Asociacijos keliu sąmoningai pašaukti vaizdai, mintys ir jausmai gali teigiamai paveikti pasąmonio turėtų įspūdžių, minčių ir jausmų židinį. Mūsų būtis tik tada tampa morališkai pajėgi ir atspari, kai jos praeitis, dabartis ir ateitis jungiasi į vieną harmoningą dvasinį junginį ir kai mūsų pasąmony esti kuo mažiau konfliktų, skaldančių mūsų moralines jėgas.

1. Afektyvinė Sritis

Mūsų psichinės jėgos nėra išaugusios viena diena, bet palaipsniui. Mūsų psichė nėra kažkas grynai statiško, juo labiau vaikystės ir jaunatvės amžiuje. Jos augimą veikė daug išorės ir vidaus veiksnių, kurių pasėkoje susiformuoja skirtingi charakteriai ir kurie daug nulemia net žmogaus temperamentą. Mūsų psichėje nuo pat kūdikystės dienų yra susiformavę tam tikri jausmų, afektų ir įspūdžių klodai. Negalima sau susivokti ir įsivaizduoti, kokią įtaką turi mūsų veiksmams šie susiformavę pasąmonio klodai. Turėti afektai, ir labai giliai pasislėpę pasąmony, laikas nuo laiko iškyla arba pašaukiami daugiau ar mažiau į paviršių ir didina arba mažina mūsų moralines jėgas. Neapykanta, kerštas ir pavydas veikia neigiamai ir daugiau ar mažiau yra stabdžiai mūsų moralinėse jėgose; paslėpta neapykanta ar kerštas gali suvaidinti fatališką vaidmenį žmogaus gyvenime, ypač psichinio ir fizinio

formavimosi perijode. Priešingai — meilė, viltis ir drąsa kelia, stiprina, duoda impulsų veikimui ir palaiko veikimą.

Kiekvienam žmogui, mažam ar užaugusiam, yra būtina tarpusavio meilės atmosfera: tėvų, brolių bei seserų, draugų ar kitų artimųjų meilė; mylėti ir būti mylimam. Tai pati didžiausia afektyvinės srities moralinė jėga. Į meilę suvedama: pagarba, užuojauta, parama, atjautimas. Ypač šeimyninio židinio šiluma užakcentuotina kaip nepaprastas moralinės jėgos šaltinis. Ne be reikalo poetas pasisako, kad "tėviškėlės atminimas man laimuže mini..." (V. Nemunėlis, "O atsimenu nameli"). Psichoanalizės yra konstatuota, kad kūdikystės ir vaikystės amžiuje tėvų meilės šilumos trūkumas labai neigiamai atsiliepia vaikams visą gyvenimą: palieka neužpildoma spraga jaunoje būtybėje visam amžiui. Jos pasėkos pasireiškia afektyviniame gyvenime. Žmogus tampa tuo naudingesnis ir produktingesnis, juo jis labiau tampa meilės būtimi: kai jis leidžia savo meilei, suprastai plačia prasme, labiau pasireikšti, kai jis visa širdimi myli visa tai, kas yra verta meilės, — jaučiasi laimingas, savo vietoje žmogus. Priešingai: žmogus be meilės arba, tiksliau pasakius, kurs nemoka panaudoti meilės energijos, tampa dvasiniu invalidu.

Šeimos židinio šilumos atsiminimai veikia ir stiprų jaunuolį ir žilagalvį kretantį senelį. Vien tik motinos meilės atsiminimas gali duoti pakankamai jėgų ir ryžtingumo ir subrendusiam žmogui pakreipti savo gyvenimo kelią labai naudinga visai jo būtybei linkme.

Po šeimyninio židinio vaidmens žmogaus afektyviniame gyvenime eina tautos ir tėvynės židinio atmosfera. Tėvynė gi nėra kas kita kaip šeimyninio židinio išplėtimas, o tauta — krauju ir bendro gyvenimo giminystės išplėtimas. Ta aplinka, kurioje žmogus gimė ir augo, yra giliai įsispaudusi į jo sielą ir tapusi lyg jo būties dalimi. Ji yra neatskiriamai susijusi su tiek brangių ir neužmirštamų išgyvenimų, todėl ji tokia miela, artima, sava ir jauki. Tėviškės žemę žmogus vadina savo motina, nes ji jį maitino ir užaugino. Tas kampelis, kuriame žmogus gimė ir augo, tampa jam dar tuo mielesnis ir artimesnis, nes jis yra jo tėvų ir protėvių krauju ir prakaitu aplaistytas, ir čia jis yra savo tautos būdą ir tradicijas į save įsiurbęs. Žmogus yra neatskiriamai suaugęs su savo gimtuoju kraštu ir savo tauta. Iš čia lengvai suprantama, kokia milžiniška moralinė jėga palaiko ir stiprina žmogų, vaikščiojantį savo tėviškės žeme ir gyvenantį bendrą gyvenimą su savo tauta. Jis net nepagalvoja, neatkreipia dėmesio, neįsisąmonina, kad čia jo visa būtis yra įleidusi giliai neregimas, nesuskaitomas, tankias šaknis. Tik tada dažniausiai susivokia ir įsisąmonina, kokia moralinė jėga jį stiprino ir palaikė, kai jis ilgesnį laiką iš jos išvyksta, o dar labiau, kai esti negailestingai nuo jos atplėšiamas. Ne tuščiažodžiaudamas poetas Ad. Mickevičius tremty dejavo: "Lietuva, šalie mano gimtoji, tik tas supras, kad tu jam sveikatą atstoji, kurs jau tavęs neteko".

Tėvynės meilė duoda karžygiams jėgų nepaisyti visų sunkumų, net mirties kovoje už jos būvį. Tėvynės meilė duoda įkvėpimo ir jėgų poetams kurti eilėraščius, poemas. Štai kaip apie tai pasisako mūsų atgimimo dainius Maironis: "Kas suteikė tau, numylėta graži, tą įstabią, slaptą gagalybę". Mūsų klasikas Jurgis Baltrušaitis, tėvynės ilgesio skatinamas ir atsiminimuose žavėdamasis Lietuvos gamta, sukūrė tiek puikių eilėraščių. Dr. V. Kudirkai tėvynės meilė buvo jo tautinio darbo, pasiaukojimo akstinu iki mirties, nepaisant visų sunkumų ir fizinių jėgų silpnėjimo.

Kiekvienas mūsų tremtinis galėjo pats savyje pastebėti, kad vien tik atsiminimas ar priminimas tėvynės gamtos, įvairių jos vietų, mūsų tautos praeities, jos įžymesnių garbingų asmenų nejučiomis pakelia ūpą, sustiprina dvasią ir duoda akstinų veikimui.

Gėrio atžvilgiu žmogus ir gyvulys turi bendrą tendenciją, kuri vadinasi juslinis geismas, savy talpinąs daugelį formų arba rūšių. Jas skolastikai pratę vadinti pasiones-aistros (ne bloga prasme), modernieji psichologai — tendencijomis, emocijomis, afekcijomis, afektais. Juslinis geismas yra dvejopas: appetitus concupiscibilis — gašlinis geismas, ir appetitus irascibilis — rūstingasis geismas. Abiejų atokusis objektas yra vienas, būtent, gėris, bet artimiausias yra dvejopas: gašlingojo geismo objektas yra gėris (pojūčiui) kaipo tokis (džiuginantis); gi rūstingojo geismo objektas yra nugalėjimas kliūties, kuri trukdo pasiekti šį gėrį. Taigi pastarasis yra pirmojo gynėjas ir tarnas. Pirmojo geismo priskaitomos 6 rūšys: meilė, geidimas, džiaugsmas, ir šių priešingybės: neapykanta, bėgimas arba nuoboda, skausmas arba liūdesys; antrojo priskaitomos 5 rūšys: viltis ir jos priešingybė — nevilis, drąsa ir priešingybė — baimė, ir pyktis.

Neįsivaizduojama, kokį vaidmenį vaidina ir kokią milžinišką įtaką turi sensityvinis, afektyvinis gyvenimas žmogaus racionaliniam gyvenimui. Ugdytinos tad *darnioje harmonijoje* visos žmogaus prigimties duotos pasijos arba visa vienuolika juslinio geismo rūšių, tendencijų, kurių bendras tikslas yra juslinio gėrio pasiekimas būties išlaikymui ir jos plėtotei. Jų visų galutinis svarbiausias pradas yra meilė. Apie ją jau pakankamai esame kalbėję. Pabrėžtina yra drąsos aistra arba tendencija, kuri yra kilęs geismas prieš blogį, suvoktą kaipo galimą viršyti, kad jį nugalėjus. Drąsos priešingybė yra baimė, kuri kyla, kai blogis suvokiamas kaipo negalimas viršyti, ir tada krinta. Drąsa gali būti įgimta savybė, bet galima ir auklėjimu bei auklėjimusi įgyti, dedant jos pagrindan mirties nebojimą ir iš mintingą riziką. Be to, daug čia reiškia užsigrūdinimas, t. y., išmėginimas savo turimų jėgų blogiui nugalėti, nesitraukimas iš kelio bet kuriam pasitaikančiam blogiui, o noras su juo pasigrumti, iš patirties žinant apie būsimą pergalę.

AUKSINĖS ŽUVELĖS

A. VALEŠKA

Malonumas vaidina nepaprastą vaidmenį visame mūsų gyvenime. Sutvėrėjo taip yra sukurta mūsų prigimtis, kad visus mūsų veiksmus lydi malonumas arba nemalonumas, pasitenkinimas arba nepasitenkinimas. Malonumas ir pasitenkinimas skatina mus veikimui, darbui, didesniems užsimojimams, pakelti ir didesnius sunkumus dėl būsimo malonumo, džiaugsmo, pasitenkinimo. Vyriškumo, pav., savybė skatina pakelti sunkumus, nugalėti kliūtis, nes ji liudija vyrui apie jame esanti stiprumą. Nereikia, žinoma, klaidingai suprasti malonumo vaidmens ir svarbos mūsų gyvenime ir pasidaryti ištižėliu, silpnuoliu, vaiku. Suaugęs žmogus yra patenkintas jau tuo, kad regi savo pajėguma, numato savo pergalę ir būsimus gražius savo darbo vaisius.

Didelė yra moralinė jėga jaustis kitu arba bent vieno labai stipraus palaikomam. Iš čia aiškėja tautinės, idėjinės ir religinės vienybės svarba. Bet reikalinga išlaikyti būtina dvasinė izoliacija nuo minios, kuri turi daug ir neigiamų jausmų, savybių. Dažnai žmonės, pavydo aistros stumiami ir skatinami, geriausius kitų sumanymus, pasiryžimus ir darbus sumenkina ir stengiasi niekais paversti.

2. Intelektyvinė Sritis

Moralinės jėgos einančios iš intelektyvinės srities, t. y. iš proto ir valios veiksmu, yra samoningos, ir jomis galima paveikti per vaizduote mūsų pasamoni. Žmogaus sielos kultūros tikslas ir yra juslines galias paiungti racionalinėms galioms, o pastarasias amžinajam istatymui.

Intelektyvinis pažinimas yra jėga. Objektyvus pažinimas įvairių išorinio pasaulio dalykų, bet ypač savojo "aš" ir apskritai žmogaus, duoda individui daug neįkainojamų jėgų. Tiesa yra šviesa, klaida ir ypač ignoracija yra tamsa. Šviesoje žmogus jaučiasi saugiai, žino, kur eina, žino, ko siekia, jaučiasi tvirtas. Priešingai, tamsoje jaučiasi silpnas, nesaugus, nes nežino, kur eina, kas jo laukia, kas tvkoja, — nestovi ant tvirtų egzistencijos kojų. Visokį pažinimą viršijanti jėga ir stiprybės šaltinis — liekasi išmintis, įgimta išmintis, o dar labiau antgamtinė išmintis.

Tvirtai pagrįstos pasaulėžiūros turėjimas, kuria ir gyvenama, apsaugoja žmogų nuo svyravimų, blaškymosi ir suteikia saugumą, ramybę. Kai žmogus, mąstydamas apie savo pasaulėžiūros pagrindus, gali drąsiai ir ramiai tarti: "Certus sum — Esu tikras", pajunta savy didelę neregimą jėgą. Su pasaulėžiūra glaudžiai ir neatskiriamai susijęs klausimas: kam gyveni? Įsisąmonėjimas, kam gyveni, yra viena iš kapitalinių moralinių jėgų. Turėti aukštą idealą kaip savo gyvenimo tikslą yra protaujančiam žmogui ratio existendi.

Protas ir Apreiškimas liudija, kad galutinis visų žmonių tikslas yra Dievas. Bet yra tarpinių tikslų, į kuriuos atkreiptinas dėmesys ir kurie yra subordinuoti galutinajam tikslui. Gyventi ir dirbti, aukotis savo tautos bendruomenei teikia išvidinių jėgų ir akstinų; tatai ypač tiems yra pabrėžtina, kurie nėra vedę, ir šeimoms be įpėdinių. Parodyta meilė bei pasiaukojimas savo tautos bendruomenei grįš atgal su procentais. Kiekvienas savo gyvenimą racionaliai tvarkantis žmogus turėtų nusistatyti ką nors vertingo šioje žemėje realizuoti.

Turtingas žmogaus vidaus pasaulis yra didelis moralinis svoris pačiam individui ir jo aplinkai. Yra tai didelė galia ir jėga. Kaip gyvenimo patirtis liudija, teisingas yra pasakymas, kad tas sunkiose situacijose visada randa tinkamą išeitį ir liekasi tvirtas, kurs yra įpratęs ir pamėgęs šaltai samprotauti, filosofuoti: susidūrus su kliūtimis, su sunkumais bei keblumais, visų pirma stovi ramus proto reflektavimas, po to seka valios nusisprendimas ir pasiryžimas. Gyvenime vyksta daug dalykų, kur mes tegalime būti tik stebėtojai ar liudininkai, kur mūsų valia nieko negali padaryti.

Nėra vien senų žmonių savybė gyventi praeitimi, bet ir kiekvieno subrendusio žmogaus, kurs jau tikrai gali rimtai pažvelgti atgal į savo nueito gyvenimo kelią. Praeities prisiminimas gali atgaivinti, pragiedrinti nuotaiką ir kelti ryžtą vaisingai darbuotei, brėžti savo gyvenimo liniją gera linkme. Ypač tai pasakytina apie atsiminimą naudingų nuveiktų darbų savo tautai, Bažnyčiai, visuomenei. Jauniesiems, kurie, galima sakyti, neturi dar praeities tėvynėje, reikia ruoštis savo tautos ateičiai, taurinant savo asmenybę ir prusinant savo protą, šarvuojantis žiniomis bei patyrimu.

Tiesos meilė, statant ją virš visko: veritas super omnia, teisingumo meilė, žmonių meilė padaro žmogų principų žmogumi, o principų žmogus yra tvirtos dvasios, nepalenkiamas, nepalaužiamas, ir jo moralinė jėga spinduliuoja. Jis visus gyvenimo sunkumus sugebės pakelti dėl aukštesnių motyvų. Pabrėžtinos specialiai iš valios trykštančios moralinės jėgos: idealų meilė, tikro gėrio meilė, ryžtingumas, užsigrūdinimas, įpratimas nepaisyti sunkumų bei kliūčių, sugebėjimas pakilti iš gyvenimo pilkumos.

3. Antgamtinė Sritis

Iš šv. Povilo doktrinos apie Mistinį Kristaus Kūną eina, kad krikščionio gyvenimas yra lyg Kristaus gyvenimo tąsa. Būti gilesniu ir geresniu krikščioniu reiškia labiau dalyvauti paties Kristaus gyvenime. Kristus yra savo Mistinio Kūno galva, iš kurios teka į visus narius malonė, antgamtinė gyvybė ir antgamtinė jėga, stiprybė.

Žmogus, įsijungdamas per krikštą į Mistinį Kristaus Kūną, su krikšto malone gauna visa, kas reikalinga jo sielos pilnai antgamtinei evoliucijai, būti pilnutiniu žmogumi, pilna asmenybe. Gauta tikėjimo šviesa duoda naują orientaciją visam jo gyvenimui. Krikšto malonė ne tik pašventčia jo sielą, bet ir gydo sielos žaizdas, nuodėmės padarytas, — ji yra drauge ir gratia sanans. Įvairiausiems antgamtiniams veiksmams akstinai kyla iš antgamtinės įlietos į sielą Dievo ir žmonių meilės ir amžinojo gyvenimo vilties.

Tikėjimo šviesa atidengia žmogui gilią jo gyvenimo prasmę bei paskirtį: kad jis eina iš Dievo rankos ir keliauja į Jo prieglobstį, kad yra Jo sutvertas dalyvauti intymiame Jo gyvenime. Tikėjimas jam taip pat atskleidžia kentėjimų prasmę. Jis taip pat jį moko, kad už visus gerus darbus laukia atpildas po mirties, kad visas šis žemiškas gyvenimas turi būti skiriamas Sutvėrėjo vardui šlovinti ir sielai tobulėti.

Visa antgamtinė Dievo įtaka žmogui pasireiškia ar tai per pašvenčiamąją malonę, ar tai per veikiančiąją malonę, ar tai per septynių Šv. Dvasios dovanų veikimą. Antgamtinių jėgų įtaka žmogui yra beribė, kaip pats Dievas yra beribis. Ju dėka žmogus gali pasiekti neįsivaizduojamo heroizmo laipsnį, kaip tai liudija šventųjų gyvenimai. Dievo meilė nuolat žmogų traukia į amžinąjį gėrį, išmintis rodo tiesų kelią į tikslą, visa vertindama sub specie aeternitatis; tvirtumo dorybė neleidžia paisyti visų sunkumų, o ištvermės malonė — nedaryti žingsnio atgal ir padeda ištesėti gerame iki galui.

Koki heroizmo laipsnį gali žmogus pasiekti, antgamtinių jėgų stiprinamas ir gaivinamas, vaizdžiausiu pavyzdžiu yra šv. Povilas. Jis visas perimtas įsikūnijusio Dievo Žodžio meilės. Jam Kristus tampa viskuo. Kristocentrinė idėja yra apėmusi ir persunkusi visą jo būtį, visą jo gyvenimą, visą jo apaštališką veiklą. Jis viską galėjo pakelti dėl Kristaus. Nieko jam nėra per sunku, jokia galybė nepajėgia jo atskirti nuo Kristaus, ir todėl jis su būdingu jam entuziazmu gali sušukti: "Kas gi mus atskirs nuo Kristaus meilės? Ar vargas? ar suspaudimas ar badas? ar plikumas? ar pavojus? ar persekiojimai? ar kalavijas?" (Rom. 8, 35).

4. Fizinių ir Moralinių Jėgų Santykis

Esama tarpusavinio santykio tarp fizinių ir moralinių žmogaus jėgų. Skolastikų dėsnis: "Siela tobulina kūną" nemažiau galioja ir atvirkščiai pasakius: "Kūnas tobulina sielą". Milžiniška moralės itaka žmogaus kūno įvairioms funkcijoms. Sunku nustatyti žmogaus moralinis pajėgumas, ir tiesiog nuostabu, kiek žmogus gali pakelti dėl kilnių motyvų. Akvliau stebint fizinių ir moralinių jėgų tarpusavinį veikimą, tikrai turi paaiškėti, kad žmogaus prigimtis susideda iš dvasinio ir materialinio pradų. Pasitenkinsime pavyzdžiu, suminėję žmogaus skirtingą laikyseną ligos atžvilgiu ir ligos metu, ir iš to einančias skirtingas išvadas.

Prieš užkrečiamas ligas ir šiaip prieš daugelį organinių ligų, kurios turi ryšį su afektyviniu mūsų gyvenimu, gera nuotaika, tam tikras girtinas indiferentiškumas, neturėjimas baimės, dvasinis atsparumas yra puikus imunitetas. Ligos mikrobų gausumas gali epidemijos metu palaužti ir stipriausią vyrą. Bet mikrobai negreit, o gal ir visai neįveiks to, kurs nesibijo ligos nė mirties, kurs yra stiprios dvasios. Čia galima suminėti, kad ir dideli moraliniai smūgiai gali palaužti labai stiprios fizinės konstrukcijos vyrą, palaužti ne tik morališkai, bet ir fiziškai. Gali kai kas pasakyti, kad bijo ligos tas, kurio organizmas yra silpnas. Nebūtinai! Šalia fizinio silpnumo yra ir kitu, dar svarbesnių baimės priežasčių. Jas visas galima suvesti į šias dvi: ko netekti ir ko nepasiekti, pav., netekti sveikatos, netekti turto, netekti geros reputacijos, netekti ar nepasiekti geidžiamos galios, garbės etc. Tai vis moralinio pobūdžio priežastys.

Ligoje gera moralė, dvasios tvirtumas, nepaisymas mirties, gera sąžinė ir aiškus prieš akis tikro gyvenimo tikslo pasistatymas yra viena iš pirmaeilių sąlygų pagyti. Kai tik žmogaus moralė sušlubuoja, tuoj sušlubuoja ir jo fizinis pajėgumas. Fizinis pajėgumas negali pilnai pasireikšti, jei žmogaus moralė yra menka. Dar daugiau: moralinių jėgų stoka gali net kartais paraližuoti žmogaus fizines jėgas. Pav., pasitaiko grynai nervinio pobūdžio kojų paraližavimų. Tokiais atvejais pakanka tik atmegzti pasąmonyje užsimezgusius moralinius konfliktus — ir žmogus sau vėl gražiai vaikščioja.

5. Moralinių Jėgų Reikšmė

Neatkreipiama pakankamai dėmėsio, koki vaidmenį vaidina stiprios moralinės jėgos pavienio žmogaus asmeniniame gyvenime, gamtinėje ir antgamtinėje srityse, tautos, Bažnyčios ir visuomenės gyvenime. Vien stipriais muskulais ir gerų fiziologinių funkcijų veikimu nedaug ką pasieksi. Ypač kebliose situacijose atsidūrus, sutinkant nenugalimus sunkumus, belieka šauktis i moralines jėgas, paslėptas mumyse. Visada atkreiptinas dėmesys į antgamtines jėgas, ypač tada, kai atsiduri padėtyje be išeities. Mūsų tautos kovų karžygį, dvasinį milžiną dr. V. Kudirką, džiovos bacilų graužiamą, gaivino ir stiprino tėvynės meilė ir jos šviesesnio rytojaus viltis. Rašytoją Joną Biliūną, silpstant kūno jėgoms, gaivino ir žavėjo Evangelija ir skatino paskutinėmis gyvenimo dienomis kūrybai, palikti ką nors savo tautai.

Dabarties ir artimos ateities mūsų tautos gyvenimo sąlygos reikalauja iš mūsų didinti savo dvasinį potencijalą. Bet kokiu būdu? Ar vien gera mityba, sportu, kūno mankšta, tyru oru? Žmonės labai dažnai visą dėmesį nukreipia vien į fizinę jėgą, į mitybą, kai kalba eina apie žmogaus dvasinį pajėgumą. Bet jų moralinis pajėgumas nepadidėja. Tad ko griebtis? Atkreipti dėmesį į dvasines žmogaus galias. Ne viena duona žmogus gyvas! Reikia ir dvasią maitinti ir jai leisti labiau pasireikšti, ugdyti jos galias.

Reikia auklėti jaunąją kartą taja linkme, kad joje būtų išugdoma kuo daugiau moralinių jėgų ir kad ji ateityje sugebėtų pati jų vis daugiau susirasti. Ne vien rūpintis gera vaikų kūno mityba, bet ir gera dvasine mityba. Prie ano šiandien taip mėgiamo šūkio: "Mens sana in corpore sano", reikia būtinai grąžinti tendencingai amputuotą jo dalelę: "Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano".

Ir Čia Esama Tragedijos

J. Kmitas

Atvykęs iš tremties, Jonas Smalsys tuojau pastebėjo, kad Amerika visai kitokia, negu jo paties ir kitų tremtinių buvo įsivaizduota. Tiesa, pas laivą jį mandagiai pasitiko, nuoširdžiai pasveikino ir skubiai nugabeno į paskirtąją vietą, kur jo taip pat laukė jaukus priėmimas. Tačiau paskui prasidėjo pilkas kasdieninis gyvenimas, kurs visiškai išblaškė pirmąjį labai malonų įspūdį. Atsibudimas iš svajonių buvo labai nejaukus. Smalsys pajuto, kad Amerika visai ne aukso šalis. Čia reikia sunkiai dirbti, kol šiokį tokį duonos kąsnį užsidirbsi. O kiek teks privargti, kol darbą gausi... Kaip naiviai buvo vaizduotasi apie Amerikos aukso kalnus!

Paskui jau, kiek apsipratus, krito akysna kitas nemalonus reiškinys: nugi išgarsinta Amerikos lietuvybė — kur ji yra? Kas tik kiek išgali, griebiasi anglų kalbos — daugiausia tie, kurie angliškai mažiausiai moka. Na, gal nori išmokti, tai dažnai praktikuoja; tačiau taip, matyt, išeina, kad besipraktikuodami įgauna įpročio lietuviškai nebekalbėti, arba vartoti kažkokį lietuviškai-anglišką šiupinį, kurį Lietuvos ateivis vos beįkanda. Kaip keista ir neskanu...

Vieną kartą Smalsys nuvyko į vienas lietuvių prakalbas, kurios Lietuvoje būtų vadinamos "mitingu". Nors čia jau teko nudžiugti, kad tas pobūvis lietuviškiau užvardytas, negu pačioj Lietuvoj. Nudžiugti teko dar ir dėl to, kad svarbiausias kalbėtojas vartojo gana taisyklingą lietuvių kalbą. Vadinasi, išeivija ne be pliusų. Tačiau Smalsio džiugesys buvo tik dalinis — dėl kalbos grynumo. Turinys gi sudarė skaudaus įspūdžio, nes kalbėtojas vaizdžiai atskleidė tikrąją išeivijos nelaimę, būtent, kad čia gimusieji lietuviai tautiniu atžvilgiu tirpsta kaip sniegas pavasarį. Gerai, jeigu tirptų kaip ledas — jis ilgiau išsilaiko — bet tiesiog kaip sniegas: akyse žlunga, garuoja ir — nyksta. Tai be galo liūdna. Kad tai būtų netiesa! Deja, Smalsys jau iš trumpo patyrimo matė, kad kalbėtojas tiesą sako. Gal kiek perdeda, bet ne per daugiausia.

— Kas jis per vienas? Kaip pavardė? — teiravosi Smalsys pas greta sėdintį savo draugą Tyruolį, ilgesnį laiką Amerikoj pagyvenusį.

— Jo pavardė Karys, — atsakė Tyruolis.

— Kairys?

— Ne. Tiesiog Karys.

— Ar jis taip pasivadino?

— Nežinau. Vadinasi Karys, ir tiek. Tur būt, tikra pavardė, ir gerai jam tinka, nes tai geras už lietuvybę kovotojas.

— Ar jis čia gimęs?

— Tikrai nežinau. Sakoma, kad čia, bet Lietuvoj ilgai gyvenęs.

— Aha! Dėl to taip gerai lietuviškai kalba.

Ir iš tiesų, gera lietuviška tarsena Karys pliekė tautinį lietuvių sunegalėjimą.

— Kiek Amerikoj lietuvių, tikrai nežinia, — kalbėjo Karys. — Tikslios statistikos čia nepadaryta. Prieš 40 metų vienas lietuvis patriotas buvo padaręs, esą, apytikslę statistiką, pagal kurią lietuvių išeivija Amerikoj siekė arti pusės milijono gyventojų. Kai kurie mano, kad tai per pusę perdėta. Na, patrioto statistika galėjo būti kiek perdėta, bet anaiptol ne per pusę. Vis dėlto tais laikais galėjo būt ne mažiau kaip 400,000 lietuvių Amerikoje. Prie vidutinio prieauglio, tas skaičius per 40 metų galėjo pašokti iki milijono, ypač turint omeny, kad nuo 1905 iki 1914 metų ateiviai iš Lietuvos plaukė gausia srove. O kaip tasai prieauglis gyvenime pasireiškia? Labai liūdnai. Kurie ilgiau Amerikoje gyvenate, tie galite prisiminti, kad 30-35 m. atgalios mūsų išeivijos lietuviškumas žydėte žydėjo. Mūsų pobūviuose, seimuose, mitinguose, koncertuose, teatruose skambėjo tik lietuviška kalba ir daina. Dabar patys gi žinote: su jaunąja karta lietuviškai kaip ir nesusikalbam. Vieni nekalba dėl nedrąsos, nes lietuviškai vos vos grabalioja; kiti ir gerai mokėdami nenori lietuviškai kalbėti: kam čia, girdi, ta kalba reikalinga? Nepriklausomybės metu dar buvo kiek vilties, kad išeivijos jaunimas glaudžiai susidraugaus su Lietuvos jaunimu — mat, sportas sudarė santykiavimo tiltą. Dabar, kai Lietuva vėl pavergta, visi santykiai savaime nutrūko, ir tas faktas gresia lietuvybės likviduote, bent jaunimo tarpe, nes senesnieji laikysis, kol visi išmirs. Tad prailginti lietuvybei Amerikoj yra būtina išorinė pagalba, kurią gali suteikti atvykstantieji iš Vokietijos lietuviai tremtiniai. Jų skaičius vidutiniškas, ir jų įtaka visuomeniniam gyvenime jau reiškiasi. Tai tarsi netikėta paspirtis, atvykusi sustiprinti saviškius žūtbūtinės kovos metu. Tačiau, iš mūsų pusės, ar mes iš tiesų jau taip žūtbūtingai kovojam?

Savo romane "Potop" (Tvanas) Henrikas Sinkevičius pateikia štai kokį vaizdą. Septynioliktam amžiuje, karo metu su Švedija, Lietuvos raitelių būrys susikovė su švedų raiteliais. Švedai neatlaikė lietuvių antpuolio ir pasileido bėgti. Lietuviai besivydami negailestngai juos kardais kapojo. Kai kurie švedai dar mėgino gintis, bet daugumas lenkė savo sprandus, kad lietu-

viams būtų lengviau kirsti. Ar daugelio mūsų šiaudadūšiškumas nepanašus į švedų poelgį?

Tai buvo fizinės kautynės. Panašiai būna ir dvasinėj kovoj. Tačiau kaip tas pavyzdys pritaikytinas mūsų išeivijai? Juk mes nekovojam prieš Amerikos kultūrą; priešingai, su džiaugsmu ją priimam.Ot, čia kaip tik ir glūdi mūsų nesusipratimas. Medžiaginę Amerikos kultūrą ir demokratinę tvarką mums privalu su džiaugsmu priimti; tačiau nemažiau privalu ir išlaikyti savo tėvų kalbą, ir tam Amerikos visuomenė nė kiek nepriešinga. Ji net pagiria tai, nes visai teisingai mano, kad gerbiąs savo tėvų kalbą žmogus yra pats geriausias ir ištikimiausias pilietis. Gi priešingai, tėvų negerbiąs "džiakis" lengvai laužo šalies įstatymus ir vien policininko lazda tėra suvaldomas. O kiek tokių laisvadariškų "džiakių" yra kalėjimuose ir pamišėlių namuose...

Kurį laiką Amerikos jaunimo tarpe buvo pasklydęs šūkis: lietuvis be lietuvių kalbos bei lietuvis dvasioje. Nepatyrusiems ir menkai teišmokslintiems jaunuoliams toks šūkis buvo labai patrauklus, ypač tiems, kurie tingėjo lietuviškai mokytis. "Nelietuviškas lietuvis" gana ilgai buvo madoj. Ypač džiūgavo tinginiai, "laimingai" nežinodami, kad tauta be kalbos — nebe tauta, tik neatsakingų pakrikėlių grupė, lengva bet kuriam vėjui išblaškyti. Na, jie bent mėgino nuraminti sąžinę, patys save apsigauliodami esą lietuviai. Gi jų pasekėjai bei įpėdiniai ir to skrupulo nebeturi: jie atvirai paneigia lietuvybę ir kur tik gali ją likviduoja, nepaisydami ištikimų lietuvių pasipiktinimo ir pasibiaurėjimo. Deja, viešoji lietuvių opinija jau tiek susnūdusi ir sudemoralizuota, kad persimetėliai su ja nebesiskaito.

Jei išeivijoje dar yra užsilikusių "nelietuviškų lietuvių", ir jie naiviai dar tebetiki, kad tauta be kalbos gali išsilaikyti, tai jiems primintina, kad visi patentuoti nutautintojai, kaip vokiečiai, rusai ir lenkai, pasigrobę kokią silpnesnę tautą, tuojau mėgina išrauti jos kalbą ir jai primesti savo kalbą. Jie žino, kad tik tuo būdu patrauks ją į savo tautybę. Ana, Vilniaus kraštas kodėl didele dalimi buvo nuo Lietuvos atkritęs? Ogi dėl to, kad pamiršo lietuviškai ir — prievarta, ar savo valia — išmoko lenkiškai. Tas pat ir su Prūsų Lietuva. Senovėje ten vieni lietuviai gyveno, dabar daugiausia jie kalba vokiškai, ir kaip tik dėlto vokiečiais yra laikomi. Tokių pavyzdžių daug galima nurodyti.

Lietuva dabar gyvena baisią, kruviną tragediją. Ji didvyriškai kovoja prieš visišką sunaikinimą. Carai nubraukė Lietuvos vardą nuo žemėlapio, tačiau tautos branduolio nesunaikino, — priešingai, persekiojimu dar jį užgrūdino, nes carai nemokėjo taip naikinti kaip bolševikai. Šitie laikinai paliko Lietuvos vardą, kaip klastingą iškabą. Bet ta iškaba sudaro tik nereikšmingą lukštą. Jie atsidėję ėda branduolį — tautos esmę. Kuomet ją sunaikins, vardas savaime atpuls, kaip nukabinama nuo krautuvės durų iškaba, kai prekių ten nėra. Pasibaisėtina Lietuvos tragedija.

Tačiau, gerbiamieji, gal nustebsite, kai jums pasakysiu, kad Amerikos lietuvių išeivija taip pat pergyvena tragediją — ne kruviną, ne didvyrišką kaip Lietuvoje, bet pastovaus merdėjimo tragediją. Ji palengvėle miršta ir, kas skaudžiausia, daugumas miršta savo valia — savažudiškai. Kietas tai žodis ir nemalonu jo klausyti, bet kas nuneigs, kad tai netiesa? —

Čia kalbėtojas staptelėjo, lyg laukdamas, kad kas nuneigtų. Tačiau vietoj neigimo pasigirdo skystas delnų plojimas. Plojantieji, tur būt, nežinojo ką darą, nes nustebusiam kalbėtojui pažvelgus, plojimas tuojau nutrūko. Matyt, negausūs plojikai susiprato išsišokę.

— Niekas neneigia, tad man aišku, kad nuo tiesos nenutolau, — tarė kalbėtojas. — Tačiau, gerbiamieji, turiu apsidrausti, kad nevisi — toli gražu nevisi — savanoriškai miršta. Yra nemaža ryžtuolių, kurie iš visų pajėgų stengiasi užtvenkti nutautimo bangą. Tatai sunku, — oi, kaip sunku! Tačiau jie dirba nesudėdami rankų, nors žino, kad kovoja pralaimėjimo kovą: lietuvybė nesulaikomai slysta jiems iš rankų...

O vis dėlto padėtis, nors ir be galo sunki, nėra be vilties. Kovotojams reikia geros pagalbos, ir viskas greitai pakitės. Gi pagalba jau čia pat. Lietuvos tragedija ne be pasėkų. Jos geriausi sūnūs, priversti bėgti nuo mirties iš bolševikų rankų, būriais pas mus atvyksta. Kai jų skaičius iki keleto tūkstančių pašoks, mūsų išeivijoj pradės reikštis atsigimimo vaizdai. Taip, mes nuoširdžiai trokštame, kad šių laikų ateiviai, apginkluoti karšta Tėvynės meile, tikru mokslu ir tikros lietuviškos laisvės jausmu, įneštų į mūsų tarpą tūkstančius tonų lietuviško susipratimo ir įsąmonytų amerikiečiams Lietuvos gelbėjimo reikalą.

Tais žodžiais Karys baigė savo kalbą. Jam plojo ilgai, nuoširdžiai, triukšmingai.

— Kaip jam ploja! — džiaugėsi Smalsys. — Pasirodo, kad išeivijoj dar tebėr lietuviško susipratimo.

— Dėl to netenka abejoti, — tarė Tyruolis. Susipratimo ir gerų norų yra pakankamai, tik jėgų trūksta. Nebent jūs —

— O! mes savo dalį atliksim. Kad tik patys —

— Amerikos sūkuriuose nesukluptumėt, — pasiskubino pavaduoti Tyruolis.

— Aš to kaip tik prisibijau. Bet — kol geležis karšta, mėginsiu kalti.

— Tai man vyras! — paspaudė jam ranką Tyruolis.

KŪRYBOS PASAULY

LITERATŪRA

MICKEVIČIUS, BUDRYS IR BAKUNINAS

Lenkų emigrantų mėnraštyje "Kultūra" (La Culture, revue mensuelle, Paryžius, 1949 m. lapkričio mėn.) radome įdomų straipsnį apie Mickevičiaus ir Bakunino santykių raidą, kurioje tam tikrą vaidmenį suvaidinęs taip pat V. Budrevičius-Budrys, poeto studijų ir ištrėmimo dienų draugas. Štai trumpa straipsnyje suminėtų faktų santrauka.

"A propos Budrevičiaus, — pasakyk jam, kad pažinau čia Mickevičių, kuris jį gerai prisimena ir su kuriuo apie jį esame daug kalbėję. Ar Budrevičius dar gyvas?..." Taip rašė revoliucinio anarchizmo tėvas Mykolas Bakuninas laiške broliui Povilui 1845 m. kovo 29 d. Tuo metu Bakuninas buvo dar vos tik 30 gyvenimo metų peržengęs, nepaprastai gyvas ir energingas jaunas aristokratas. 1842 m., gyvendamas Šveicarijoje, Jules Elysardo slapyvardžiu jis buvo parašęs veikalą — "Reakcija Vokietijoje", kur metė ilgainiui nepaprastai pagarsėjusį šūkį — "Die Lust der Zerstoerung is zugleich eine schaffende Lust". Už tai jam buvo liepta apleisti Šveicariją. 1844 m. kaip politinis emigrantas jis apsigyveno Paryžiuje.

Paskelbęs karą rusiškajam despotizmui Bakuninas ieškojo kovos sąjungininkų. Tokiais sąjungininkais jis laikė visas juodojo aro pavergtas tautas, jų tarpe Lietuvą ir Lenkiją. Nenuostabu tad, kad Paryžiuje, Briuselyje ir kitose Europos sostinėse jis suėjo į gana artimus santykius su ano meto Centrinės Europos "didžiosios emigracijos" atstovais, jų tarpe ir su Adomu Mickevičium.

Bakunino laiške minimas Vincas Budrevičius, draugų vadinamas Budriu, "energingas ir tylus" Vilniaus universiteto matematikos fakulteto studentas ir Filomatų draugijos narys, 1824 m. drauge su Mickevičium, Ježovskiu ir Malevskiu buvo ištremtas į Maskvą. Maskvoje keturi bičiuliai gyveno drauge. 1826 m. Mickevičius laiške rašytame Tomui Zanui šiais žodžiais charakterizavo Budrevičių: "Budrys tai gyvas Anupro negatyvas, visuomet "impassible". Rūko pypkę, vakarais žiūri į žvaigždes arba žaidžia šachmatais, kartais varto matematikos vadovėlį". 1827 m. Budrys išvyko iš Maskvos į Tverą, kur "aptingo ir apšepo" (Mickevičiaus laiškas Domeikai, 1842 m.). 1850 m. mirė. Jo vardą Mickevičius įamžino "Pono Tado" poemos fragmente apie Budrį, "kuris rungėsi su lokiais" ir "Trijų Budrių" baladėje.

Tvere Budrys mokytojavo gimnazijoje, kurią lankė trys jaunesnieji Bakunino broliai. Ten Budrys pažino Mykolą Bakuniną, ir jų pažintis pavirto į bičiulystę. Jos atgarsį mes kaip tik ir randame Bakunino laiške broliui Povilui.

Apie Mickevičiaus susitikimą su Bakuninu Paryžiuje 1845 m. smulkesnių žinių neturime. Spėjama tačiau, kad Paryžiaus laikotarpio Mickevičiaus "suradikalėjimas" buvo įvykęs didelėje Bakunino įtakoje. Dirva tam buvusi labai palanki. Visa Europa gyveno tuomet audringus laikus, visuose kraštuose brendo revoliucinės nuotaikos. Taip kaip Bakuninas savo skelbiamos visuotinės revoliucijos sąjungininkais laikęs pavergtąsias tautas, lygiai taip pat tautinės laisvės apaštalai despotijų griuvime matė tautų išganymą. Tautinis ir socialinis momentai buvo susilieję. Čia ir reikėtų ieškoti šaltinio, iš kurio plaukė Mickevičiaus simpatijos socialiniam radikalizmui.

Esama faktų, rodančių, kad Bakuninas suėjęs į kontaktą su Mickevičium dar giliau suprato ir įsijautė į pavergtųjų tautų išsilaisvinimo idėją. Kai kurie ano meto Bakunino raštai (pav. "Anruf an die Slaven") buvo parašyti religinėj - mistinėj dvasioj, kuria jį "užkrėsti" galėjęs tik Mickevičius, buvęs tuomet didelėje Tovianskio mesianistinės filosofijos įtakoje. Ateistą Bakuniną Mickevičius mėginęs net atversti į tikėjimą, bet jam tai nepavykę. Nežiūrint to, kad Mickevičiaus ir Bakunino charakteriai buvę labai panašūs (abu jie buvo aistringi entuziastai, nepakenčią kompromisų ir "juste milieu" žmonių, abu juos buvo užvaldžiusi romantinė filosofija, ypač Hegelis) — tikėjimo srity jie skyrėsi, ir Mickevičius Bakunino neatvertė. Tai buvusi jų išsiskyrimo ir vėliau — visiško ryšių nutraukimo priežastis. Mickevičius klydo manydamas, kad kairiojo hegelizmo ir materialistinės filosofijos apaštalas, iš kurio lūpų yra išėję garsūs žodžiai — "L' Eglise et l etat sont mes deux betes noires" — galėtų būti gera medžiaga į atsivertėlius. Taip abipusis entuziazmas pavirtęs į abipusį nusivylimą. Tai atsispindi Mickevičiaus ir Bakunino vėlesnėj veikloj ir raštuose.

Kalboje, pasakytoje emigrantams Paryžiuje Tautų Pavasario (1848 m.

revoliucijos) išvakarėse, Mickevičius kritiškai atsiliepė apie Bakunino ir rusų revoliucijonierių nuoširdumą pavergtųjų tautų atžvilgiu. "Mes ir rusai daug gera norime padaryti žmonių giminei, bet vieni antriems bloga linkime ir visos mūsų kalbos paprastai baigiasi niekais" — rašė Mickevičius Tovianskiui 1849 m. vasario 10 d.

Pas Bakuniną irgi nemažai randame ironijos akcentų Mickevičiaus adresu. 1869 m. Bakuninas savo didžiuliame laiške, rašytame Hercenui iš Irkucko katorgos, minėdamas ten sutiktus Lietuvos - Lenkijos tremtinius, vadina juos fantastais ir megalomanais. "Paminėk Goethę — jie tau tuoj atsako: — "O mes turime tokį genialų poetą Mickevičių"; pasakyk ką nors apie Hegelį — jie užtrauks tau dainą apie didelį filosofą Trentovskį... ir t.t.

Vladas Mickevičius (Adomo sūnus) savo "Atsiminimuose" aprašo savo susitikimą su Bakuninu Stockholme 1863 m. "Tarp kitko, pacitavau jam kelis sakinius iš mano tėvo paskaitų ciklo College de France. Bakuninas pareiškė, kad visuomet, paskaitęs kurį nors Adomo kurso puslapį, susirgdavęs. Atsakiau jam, kad tai yra geriausias mano tėvo mokslo pagyrimas." Adomo Mickevičiaus "Prelekcijas" Bakuninas jau buvo skaitęs 1845 m. Paryžiuje, kai jos pasirodė knygų rinkoje — "L' Eglise officielle et le messianisme" vardu. Šio veikalo įtakoje, kaip jau esame minėję, Bakuninas buvo net paskelbęs savo garsųjį "Anruf an die Slaven". Greit tačiau Bakuninas Mickevičiaus idėjas metė, nes jų "napoleonizmas" ir mistinė-religinė dvasia jam buvusi nepriimtina.

Tokia Adomo Mickevičiaus ir Mykolo Bakunino pažinties istorija, kurioje savotiškai tarpininkavo Vincas Budrys-Budrevičius, poeto jaunystės dienų ir kovų draugas.

Pr. B.

GEORGE ORWELL

Pereitais metais Amerikoj išėjo George Orwell knyga pavadinta "1984", kurios buvo išpirkta ketvirtis milijono egzempliorių. Tai yra fantazija gyvenimo, kuris turėtų būti apie 1984 metus totalitarinėj valstybėj. Šis nedidelis romanas visai nesukelia minties, kad dabarties santvarka būtinai veda į tą 1984 metų padėtį. Jis tikriau yra satyra totalitarinės santvarkos, kuri kai kur jau įsigalėjusi šiandien ir vienokiu ar kitokiu būdu gali išsiplėsti toliau ir dar pasidaryti radikalesnė. Svarbiausias šios knygos veikėjas — Winston, vienos Londono valstybinės įstaigos tarnautojas. (Londonas čia nuskuręs vienos iš trijų pasaulinių supervalstybių — Okeanijos pakraščio miestas; po šios dar yra dvi kitos tokios valstybės — Eurazija ir Rytų Azija; visos jos veda tarp savęs nepaliaudamos šaltą ir karštą karą). Winstonas yra vienas iš saujelės tų, kuriuose dar liko kai kurių atsiminimų iš praeities, kada dar buvę kitaip, ir kurie dar spiriasi prieš visa užliejančią partijos propagandą. Toj žiaurioj nykumoj, kur kiekvienas, išskiriant pačius žemuosius niekingus plebėjus, įkyriausiai kiekvieną sekundę valdžios agentų sekamas (telescreen — aparatai, kurie kiekvieną girdi ir mato, pastatyti visur gyvenamuose butuose ir gatvėse), jis ieško sau bendraminčių. Jo likimą nulemia draugystė su viena mergina. Jų santykiai vaizduojami labai natūralistiškai, tur būt, kad taip tinka tokiems nužmogintiems vergams. Beieškodamas toliau draugų sąjungai prieš Didįjį Brolį (tą didįjį diktatorių), jis pakliūva į tykojančių išdavikų ir sykiu valdžios rankas; čia iš karto jo nenužudo, bet dar stengiasi "atversti" arba sunaikinti jo dvasią kankinimu ir sykiu įtikinimu. Kankinamas jis dar išduoda savo draugę. Valstybė siekia valdyti ligi slapčiausių žmogaus minčių. Kas tiesa ar netiesa, viską nustato propaganda. Tam sukurta nauja, suprastinta ir sumechaninta kalba ("Newspeak").

Apysaka tokia tamsi ir šiurpi, juo labiau, kad nėra negalima jai kada nors realizuotis. Gyvenimas už Geležinės Uždangos šiandien, sakyčiau, tik kokia pora kartų šviesesnis. Atrodo, kad dėl šitokio temos aktualumo ši knyga čia turėjo, palyginti, didelį pasisekimą. Tema, idėjos ir nuotaika primena Arthur Koestler ("Darkness at Noon"), bet sakoma, kad autoriui rašant daugiausia įtakos turėjo šiandien jau pamiršto rusų rašytojo Eugenijaus Žamiatino fantazija apie totalitarinę valstybę, pavadinta "Mes" ir išėjus dar 1923 m. George Orwell čio sudėjo ne tik savo niūrią pesimistišką nuotaiką, kuri vyravo jo gyvenime, ypač paskesniu laiku (mirė džiova š. m. sausio vidury), bet ir aštrią politinę kritiką ir karčius gyvenimo patyrimus.

George Orwell (tikroji pavardė Eric Blair) buvo skotų kilmės, gimė Indijoj 1903 m., mokėsi garsioj Eton kolegijoj, paskui 5 metus tarnavo policijos įstaigoj Burmoj. Pasipiktinęs britų valdžia, sunkiai pakeldamas Indijos klimatą ir norėdamas pradėti rašyti, grįžo į Europą. Iš pradžių nerado savo raštams leidėjų, todėl ėmėsi bet kokio darbo.

Paryžiuje vertėsi pamokomis ir mazgojo indus restoranuose. Ispanijos civiliniam kare jis kovojo respublikos vyriausybės pusėj ir buvo sunkiai sužeistas. "Ką aš mačiau Ispanijoj ir vėliau ką patyriau apie slaptus kairių politinių partijų darbus, man sukėlė pasibaisėjimą politika", rašo jis. Tada jis apsipažino ir su komunistiniu totalitarizmu, kurio, nors būdamas socialistas, taip nekenčia. Propaganda didžiausia dabarties ir ateities pabaisa. Ir būdamas socialistas, jis neturi būdingo savo ideologijos žmonėms pasitikėjimo, savęs iškėlimo ir optimizmo. Jis atviras, tiesus ir aštrus komunistams, fašistams ir saviesiems, jam labai įprastas pesimizmas ir individualizmas. Sako, jis mėgsta anglišką alų, prancūzų vyną, židinio šilumą, žvakės šviesą ir patogias kėdes, neapkentė Londono gyvenimo, konservuoto maisto, modernių baldų, degeneruoto meno ir dvokiančių ortodoksijų, kaip komunizmas ir astrologija. Politika ir technika pasidarė visai nepakeliamos jo individualizmui. Po savo vargo ir klaidžiojimų, išsikovojęs sau pripažinimą literatūroj, jis apsigyveno nuošaliam ūky vienoj Skotijos saloj. Sakoma, jis nebus greitai užmirštas, nors niekas nelaiko jo dideliu romanistu: šių dienų skaitytojus jis veikia ne savo estetinėmis vertybėmis, bet politinės kritikos galia ir laisvumu, minčių originalumu, rūpesčiu apginti individualybę nuo sunaikinimo. Jo visada mėgiami rašytojai buvo Shakespeare, Swift, Dickens, Fielding, Zola, Flaubert, o iš naujausių — James Joyce, T. S. Eliot, D. H. Lawrence; daugiausia įtakos turėjo Somerset Maugham.

Be žinomiausios čia jo knygos, kuri paminėta pradžioj, turi būti pažymėtos dar kitos. Tai "Animal Farm" (1946), aštri sovietinės tvarkos satyra, dar ir šiandien nepralenktas stalinizmo niekšybių vaizdavimas. "Down and Out in Paris and London", kaip jau matyti, aprašo jo vargo dienas Paryžiuj ir Londone, aprašo su dideliu nuoširdumu. "Burmese Days", kai kuriais atžvilgiais geriausias jo romanas, yra spalvingas pasakojimas iš Burmos. Pagaliau "Coming up for Air", pasirodęs čia neseniai. Labiausiai Amerikoj žinomi yra '1984" ir "Animal Farm".

B. S.

— **Dienraštis DRAUGAS** paskelbė konkursą parašyti novelei — vaizdeliui. Sprendėjų komisiją sudaro: J. Augustaitytė-Vaičiūnienė, J. Daudžvardienė, Ben. Babrauskas, St. Pieža ir redaktorius Dr. Kun. J. Prunskis.

KNYGOS ir ŽURNALAI

ŽMOGIŠKOSIOS PSALMĖS

Vladas Šlaitas: Žmogiškosios Psalmės. Eilėraščiai. Išleido "Pradalgės", Detmoldas, 1949 m. 110 p.

Čia yra pirmoji Vl. Šlaito poezijos knyga, išleista dar Vokietijoje. Patsai autorius šiuo metu yra Anglijoj, kur dirba plieno fabrike. Tai tokia pat dalia, kaip ir daugelio mūsų kūrybininkų: jiems reikia ar akmenis tašyti, ar duoną kepti, ar girias kirsti, ar restorane lėkštes plauti, ar fabrikuose dirbti. Taip sunkiai besipelnant kasdieninę plutą, kūrybos žodis mus jau rečiau beaplankys. Tai bus nuostolis ne tik kūrybai, bet ir pačiam lietuvių tautos sąviesėjimui, nes jos poetai, filosofai ar mokslininkai yra nelyginant tie švyturiai, kurie daro ją skaidresnę ir regimą iš didelės tolybės.

Vl. Šlaitas savo rinkinyje pasirodo kaip savitas poetas. Jisai turi nuosavą žodžio spalvą, ir balsas, kurį girdime iš jo knygos, yra jo paties balsas, — jo liūdnos, ilgesingos, kartais susidrumtusios, kartais į aukštumas besiveržiančios sielos išsisakymas. Tiesa, jo eilėraščiuose tarpais jaučiama ir kai kurių atgarsių iš kitur. Jisai pats tai regi ir taip samprotauja:

> tie, kurie sakė man,
> kad aš esu smulkus ir atkartoju svetimas mintis ir svetimus eilėraščius, neklysta,
> nėra pasauly lyriko,
> kurio eilėraščiai būtų tik jo eilėraščiai,
> nes jo eilėraščius prieš jo gimimą
> dainavo Afrikos smiltims ir vėjams beduinas!..
>
> (102 p.)

Taip šioje knygoje galėtume rasti "svetimų minčių", kaip sako autorius, ir tai gal nuvestų ligi kai kurių oriento poetų arba Senojo Testamento. Bent toks įspūdis tarpais kyla, kai skaitai Vl. Šlaito poeziją. — Beje, jeigu kas knygoje ieškotų viršuj duotos citatos, ras ten ją be pradžios: matyti, spaustuvėj ji pražuvo, virtusi korektūros auka. Tad bent į kai kuriuos egzempliorius autorius tas nubirusias eilutes įrašė savo ranka.

Vl. Šlaitas yra nuotaikingas. Perskaičius, jo eilėraščiai tau kažką palieka: ar tą liūdesį, ar tą nepasitenkinimą, ar svajonę, ar ilgesį, ar gal net kažką iš pačių gyvenimo drumzlių. Visa tai jo poeziją atžymi nemeluota lyrine dvasia. Toji dvasia turi ir savo platumą — ne tik dėl to, kad joje atsiliepia tolimos žemės, bet ir dėl to, kad jausmas, mintis ir pati nuotaika liūliuoja į tolybę, drauge ten vesdamos ir skaitytoją. Dažnai tokį platų mostą jisai geba sudėti labai mažame eilėraštyje. Štai jo "Laukinis Medis":

> Palikit vieną mane, kaip laukinį medį,
> ir apsupkite sienomis
> kadugių ir laukinių krūmų,
> nes aš noriu giedoti kaip medis
> apie Dievo dienų gerumą
>
> (p. 23).

Tai ir viskas. Matome, kad autorius pasisako originaliai, su nuotaika ir prasmingai. Tokia pabaiga, kaip "Laukiniame Medyje", gan būdinga jo poezijai: dažnai ten sustojama ūmai, lyg įsibėgėjęs sustotum, ir pasilieka kažkas nedasakyta. Citatoje tasai nedasakymas baigiasi ties nauja perspektyva, atverdamas plačias erdves, kurias toliau patsai skaitytojas gali papildyti savo susimąstyme. Betgi esama ir plokščių pabaigų — ta prasme, kad jos ir minties ir jausmo neišsako, ir savo nutylėjimu arba staigiu užraukimu nieko naujo neatveria. Negalėtume pasakyti, kad ir pati mintis visur būtų sėkminga. Tarpais jo filosofavimas yra išsikvėpęs, kitur girdėtas, arba abstraktus, o tai nedera poezijai. Kartais tie dalykai atrodo ir truputį perdėti, lyg teatrališki ("Molio indai"), arba įmantrūs: "Vištos kiaušinyje Tu kiekvienam iš jų įdėjai laikrodį širdin, kaip dovaną" ("Ankstyvieji gaidžiai", p. 75). Nors, pasikliaujant logika, būtų galima privesti prie tokio atvejo kaip ištraukoj, vienok čia mintis susukiota, einanti ne iš jausmo, bet iš intelektualinės kombinacijos. Toki dalykai jau pavirsta lyg ir savotiška maniera, pav.: "Vėjas pasisemia iš ratų provėžų rudens lietaus ir purvo nuosėdų ir purkščia" (p. 18).

Toliau norėtume atkreipti dėmesį į kai kurių eilėraščių vientisumo stoką. Autorius kartais ima ir sumaišo švelniausias lyrines vietas su realistiniais, rupiais posmais, ir toji švelni melodija pakrinka. Ir pats eilėraštis tada tampa gruoblėtas. Dėl buvimo, žinoma, yra ir be galo švelnių, yra ir rupių poezijų, ir tai gerų. Galimas ir tų dviejų elementų derinys. Svarbu tėra gautas rezultatas: ar vienaip, ar kitaip rašant, kūrinys neturi išeiti nesulydytas vienon gaidon. Tokių įvairių elementų nesulydymo vienan balsan Vl. Šlaito kūriniuose tai šen, tai ten pasitaiko. Skaitome "Nendrėse":

> Vakarėja, ir vėsta oras,
> ir mieguistos pakrantės nendrės
> vandenin ligi kaklo brenda:
> nendrės myli Žemaitkiemio ežero
> šiltą dumblą ir šiltą vandenį.
>
> (p. 16).

Šioj ištraukoj taip ir stabteli ties eilute "nendrės myli"... O stabteli todėl, kad ji išsimuša iš kitų, lyg ne į savo vietą patekusi, lyg kažkuo nepritapdama prie bendro citatos įspūdžio.

"Žmogiškosios psalmės" parašytos laisvu eiliavimu. Nemaža poetų yra jį vartoję, ir kiti aukštai iškilo. Mūsų nuomone, taip rašyti yra sunkiau, negu tradicine eilėdara, nes laisvame eiliavime galima lengviau įslysti į prozą. Tai pačiai minčiai rimai, griežtas ritmas jau teikia šiokią tokią poezijos skraistę. Jeigu tų priemonių neturima, tai kūrinys turi laikytis ne kuriuo išviršiniu ženklu, bet savo vidaus jėga. Kai tos poetinės vidaus jėgos neturėsime, išeis tik proza, net jau ir be išviršinės skraistės.

Prozos sėklumų pasitaiko Vl. Šlaito poezijoj. Kartais norėtum tarti, kad jisai jas tyčia palaiko. Tokį įspūdį reikėtų išsinešti iš tokių dalykų, kaip — "Iš Nugirsto Pasikalbėjimo" (p. 68).

Metėme keletą pastabų apie Vl. Šlaito knygą. Iš jų nedera susidaryti netikro vaizdo. Apie kiekvieną veikalą galima tarti ir šiokių, ir kitokių pastabų. "Žmogiškosiose psalmėse" gal buvo įdėta ir tokių eilėraščių, kurie buvo lyg ir mėginimai. Dėl to esama ir tam tikrų nelygumų. Tačiau, kai perskaitai knygą, ypač paskutinę dalį, tave lydi jausmai: čia dainuoja tikra poeto siela.

Iš tikrųjų, Vl. Šlaitą reikia laikyti gražia jėga tarp naujai prabylančių poetų. Šiame veikale jauti tikrą lyrinę prigimtį, kuri geba tau perduoti ir nuotaiką, ir jausmą, ir mintį, ir kažkokį erdvumą bei šviežumą. Jis kuria stiprius vaizdus, plačius ir galingus, kaip "aš myliu potvynio plieninę, plačią sielą" (p. 81), lygiai kaip ir iš savo žodžio išgauna švelniausius palytėjimus: "Siela ma-

noji glosto tavo sielą" (p. 100). Arba:

Ach, aš mąstau apie lanksčius
ir vėjuj skambančius lazdynų
krūmus! (p. 105).

Tokiose vietose kaip ši praskamba ir nuoširdus gamtos jausmas, ir švelni melodija, ir dar kaškoks pavasarinis gaivumas.

Vl. Šlaitas daugiur įdomus ir stiprus, kur atverčia pačius didžiuosius mūsų būties lapus: ar žvelgia į savo žemę, dainuodamas tokius šaunius posmus, kaip "Žolė", "Relikvijos", ar į besiilgstančią žmogaus širdį ("Keturios sienos"), ar skrieja anapus šios žemės dienų:

Nenorėjau skirtis,
o skiriamės.
Nenorėjau nutolt,
o tolstame.
Ir kiekvienas nuotolio žingsnis
širdy palieka
sunkią nuotolio pėdą.
Ir dūdelė, kurią piemuo su savim nusineša,
moja medžiui gimtam iš tolo ir tolstant plyšta.
Tu žinai, kiek kainuoja jai ašarų vienas žingsnis.
Dieve, duok susitikt, jei ne čia,
tai kitam pasauly,
ir kitoj karalystėj (p. 108).

Nekartą patys poetai keliais žodžiais susako, ką jie mums dainavo. Taip yra padaręs ir Vl. Šlaitas. Štai jo kalba, su nuotaika apibūdinanti savo giesmę ir dainą:

Aš jums dainuosiu apie akmenis
ir žolę
ir apie debesis, kurie sugrįžta žemėn,
ir apie meilę, kuri šilto kraujo
ryšiais
turėtų žmogų su žmogum surišti.
(p. 72).

Aug. Raginis.

MOKSLAS

J. ROBERT OPPENHEIMER, PIRMASIS ATOMINĖS ENERGIJOS IŠLAISVINTOJAS

Tiek plačiai buvo domimasi atomine bomba, tiek betgi mažai plačioji visuomenė žino apie tą, kuris buvo krikštijamas "atominės bombos tėvo" vardu.

Tiesa, pats atominės energijos panaudojimas yra labiau technologinis, negu grynai mokslinis laimėjimas. Pripažįsta tai ir pats J. R. Oppenheimer: nebuvo šio karo metu pasiekta jokių naujų pagrindinių atskleidimų, o tik anksčiau žinomi principai išnaudoti. Jo paties žodžiais: "Greičiau karas turėjo tik tą fizikai įtaką, kad ją šioje šalyje praktiškai sustabdė. Bet dabar ji atsigavo ir jau vėl klesti". Tačiau nėra atsitiktina, kad ir šį praktinį anksčiau žinomų fizikinių principų panaudojimą atliko tasai žmogus, kuris drauge yra ir kūrybiškas mokslininkas teoretikas. O toksai ir yra J. R. Oppenheimer.

Nors savo vaikystėje mūsų fizikas yra svajojęs būti ir architektu, ir poetu, ir tapytoju, tačiau vis dėlto jau iš mažens aistringiausiai jį pagavo mokslinis interesas. Penkerių metų vaikas, gavęs dovanoms mineralų dėžutę, susidomi mineralais, ir 11 metų išrenkamas New Yorko Mineraloginio Klubo nariu, o kitais metais viename šio klubo susirinkimų jau skaito savo pranešimą. Baigęs New Yorke Ethical Culture School, aukštiesiems mokslams vyksta į Harvardo universitetą ir jį baigia per trejus metus, užuot įprastinių ketverių metų. Iš pradžių daugiau domėjosi chemija, bet vėliau suprato, kad jo tikrasai interesas slypi fizikoje. Savo fizikos profesoriaus padėtas, jaunasis mokslininkas gauna progos studijoms tęsti Anglijoje, Cambridge universiteto Cavendish laboratorijoje. O šitie metai (1925—26) buvo iš viso fizikai labai reikšmingi, nes buvo ką tik aptiktas elektronų banginis charakteris. Bet ypačiai jaunajam mokslininkui tai buvo proga susipažinti su pačiais vadovaujančiaisiais fizikais: Rutherford, J. J. Thompson, Niels Bohr, Dirac, Max Born. Pastarojo pakviestas, jaunasis mokslininkas tolesnėms studijoms atvyko į Gottingeno universitetą, aukštosios matematikos židinį. Vėliau dar lankėsi Zuricho ir Leideno universitetuose. Po šio vispusiško asmeninio susipažinimo su europiniais mokslo židiniais, vos grįžęs į Ameriką, buvo pakviestas dėstyti fizikos Kalifornijos universitete. Ir savo moksliniu darbu, nukreiptu į atomo fiziką, jis jau buvo pasiekęs tokio garso, kad karui prasidedant jau reikėjo jį įskaityti į dešimties didžiausių dabarties fizikų tarpą. Užtat ne kitas, o jis ir buvo paskirtas suorganizuoti ir vadovauti atominių tyrinėjimų laboratorijai Los Alamose. Tuo metu (1943 m. pavasarį) jis tebuvo 38 m. amžiaus. Kiek šį darbą jis sėkmingai atliko, visi žinome.

Vos karui pasibaigus, mokslininkas atsisakė pareigų Los Alamose, motyvuodamas esąs mokslininkas, o ne ginklų pramonininkas. Bet nebuvo taip lengva atsikratyti savo kūrinio pasėkų: turėjo jis ir toliau likti visokių atominės energijos komisijų patarėju. O tai vienais tik metais pareikalavo penkiolikos kelionių nuo Pacifiko krantų į Washingtoną. Nebepakeldamas "gyvenimo lėktuve", turėjo nuo savo Kalifornijos universiteto atsisakyti. Ir dabar jau treji metai dirba Princetono universitete (Institute for Advanced Study), sutelkęs apie save ne tik gausius jaunuosius fizikus, bet ir tokias pasaulines įžymybes, kaip Einsteiną. Ir kas labai įdomu: neapsiribodamas tik fizikais specialistais, jis trumpesniam ar ilgesniam laikui pasikviečia ir kitų sričių kūrybinguosius atstovus. Sakysime, paskutiniu laiku jo vadovaujamame Institute for Advanced Study buvo priglausti toki dideli vardai, kaip poetas T. S. Eliot ar kultūros istorikas Arnold Toynbee.

Tačiau tai visa nėra atsitiktina. J. R. Oppenheimer nėra siauras mokslininkas specialistas, o plačios kultūros žmogus. Moka jis gerą pustuzinį kalbų. Dar studento metais pajėgė skaityti Platoną ir Sofoklį originale. O paskutiniaisiais metais išmoko ir sanskrito kalbos, į kurią nuvedė domesys rytietinei indų filosofijai. Atviras jis visoms gyvenimo problemoms. Galima būtų pasakyti, kad atvirumas visai gyvenimo įtampai yra pats pagrindinis jo gyvenimo išminties pagrindas. Jo paties žodžiais: "Mes turime turėti atvirą pasaulį ir turime turėti atviro proto žmones. Laisvi ir atviri protai yra būtina sąlyga išspręsti praktiniame gyvenime tas problemas, kurias mokslas atskleidžia ar sukuria. Tai pati demokratijos sąlyga. Tai pastovios taikos sąlyga".

Šiandien mokslininkas vėl grįžęs į savo laboratoriją tęsti savo pastan-

POLITIKA

KODĖL AMERIKA PRARADO KINIJĄ

Joseph Alsop, vienas iš geriausiai informuotų užsienio politikos klausimais J. V. žurnalistų, nuolatinis "N. Y. Herald Tribune" bendradarbis, savaitrašty **"The Saturday Evening Post"** (1950.I.7-14-21 dienų numeriuose) duoda gana įdomių reveliacijų apie Amerikos pagalbos politiką Kinijoj. Jis, pasirėmęs dar nepilnai paskelbtais šaltiniais, tą politiką gana paprastai, bet rūškanai taip tuoj pat pradžioj reziumuoja: **per visą likiminį Kinijos kovos metą Amerikos atstovai tenai aktyviai favorizavo kinų komunistus. Jie taip pat prisidėjo prie nacionalistų vyriausybės tiek politinio, tiek militarinio susilpninimo. Pagaliau, jie pasiūlė Kiniją komunistams dar ketverius metus prieš jų galutinę pergalę.**

Pirmąjį tos dramos aktą sudarė parinkimas tokių žmonių gelbėti Kinijai, kurie tos rūšies akcijos visai nenorėjo imtis. Japonų invazija į Burmą grėsė atkirsti paskutinį Kinijos susisiekimo kelią, kuriuo ji gaudavo Amerikos pagalbą. Generalisimas Čiangkaišekas, jau kariaująs prieš japonus su viršum ketverius metus, paprašė Amerikos atsiųsti patarėju vieną iš jos vadovaujančių generolų. Tam reikalui gen. G. Marshall, tuometinis J. V. kariuomenės štabo viršininkas, 1942 m. pradžioj parinko maj. gen. Joseph W. Stilwell. Jis buvo paskirtas Čiangkaišeko kariuomenės štabo viršininku ir drauge Kinijos-Burmos-Indijos fronto karo vadu. Praktiškai į jo rankas buvo atiduotas Kinijos likimas pačiu lemiamuoju laikotarpiu — iki 1944 m. rudens.

Gen. Stilwell buvo puikus fronto karys, drąsus kovos vyras, nepabūgstąs jokių sunkenybių. Be to, jis turėjo progos pažinti ir pačią Kiniją, mokėdamas kinų kalbą, būdamas įgulos karininku, o vėliau J. V. karo attache. Tačiau dabar jam buvo duotas darbas, kuriam jis neturėjo asmeninių kvalifikacijų, būtent vykdyti politines, karines bei strategines funkcijas, kaip ištiso fronto vadas. Tam reikalui jo akiratis buvo per siauras. Antra, buvo didžiai linkęs į vaidus bei asmenines intrigas. Todėl nenuostabu, kad jau po šešių mėnesių gen. Stilwell atvirai ėmė nebeapkęsti Čiangkaišeko, pravardžiuodamas jį biauriais epitetais. Čiangkaišeko, vyr. kariuomenės vado, ir jo štabo viršininko bei patarėjo nuomonės tolydžio skyrėsi visais svarbiausiais karinės ir kinų vidaus politikos klausimais.

Stilwell visą savo energiją skyrė Burmos frontui, nekreipdamas dėmesio į pačios Kinijos gynybos bei politines problemas. Pralaimėjęs Burmoj ir ten praradęs dvi geriausias kinų armijas, Stilwell nuo pat 1942 m. antros pusės visą dėmesį nukreipė Burmos atgavimui parengti.

Nusilpusi Kinija buvo reikalinga pirmiausia politinės bei karinės vadovybės reformų. Čiangkaišekas tai geriausiai jautė. Jis norėjo tiek vyriausybėj, tiek kariuomenės viršūnėse esančių senų, reakcinių pažiūrų bei korupcija užsikrėtusių asmenų vietoj pastatyti modernios Kinijos atstovus. Antra vertus, Čiangkaišekas, neneigdamas Burmos atgavimo reikšmės, drauge norėjo reikiamai parengti kinų kariuomenę gresiančiai japonų invazijai į pietryčių Kiniją atremti. Tuo pačiu laiku jis norėjo laikyti dalį savo kariuomenės prieš kinų komunistus, įsitvirtinusius šiaurinėj Kinijoj.

Gen. Stilwell ne tik nepalaikė nė vieno iš šių planų, bet 1943 m. pavasarį Čiangkaišeką įskundė prez. Rooseveltui, kaip kvailį ir ignorantą. Tai giliai palietė Čiangkaišeko, kaip vyriausio kariuomenės vado, asmenį ir sukėlė tarp juodviejų aštrų konfliktą. Po to Čiangkaišekas jau buvo viską parengęs, kad gen. Stilwell būtų atšauktas. Deja, sumanymą sukliudė baimė užsitraukti eventualią Amerikos nemalonę, nes gen. Stilwell naudojosi dideliu gen. Marshallo pasitikėjimu.

---

gų giliau į gamtą įsiskverbti, nes, jo paties įspėjimu, žinojimas, kaip atominę energiją panaudoti bombai pagaminti, dar nereiškia, kad būtume supratę atominės energijos prigimtį bei atomo architektūrą.

J. G.

SENIAUSIA ŠVENTRAŠČIO KOPIJA

1949 m. spalių pabaigoje ir lapkričio pradžioje Washingtone, Kongreso knygyne, buvo išstatyta seniausia šventraščio kopija. Daug ją aplankė, bet dar daugiau asmenų tą parodą yra matę kino apžvalgoje.

Tai pranašo Izaijo pranašysčių kopija, greičiausiai, kaip sprendžia šių laikų didžiausias paleografas, Baltimorės universiteto John Hopkins profesorius M. William-F. Albright, perrašyta pirmame amžiuje prieš Kristų, nes turi tą pačią rašyseną kaip ir Naš papyras. Toks sprendimas kai kam nepatiko, ir buvo tokių, kurie norėjo datą pavėlinti, bet paskutinieji atradimai paliudijo Albright tvirtinimą. Nors katalikai dar netarė savo žodžio ir leidžia kol kas tą dalyką diskutuoti nekatalikams, bet jau iš visa ko matyti, jog tai yra brangiausias radinys, kuris atskleis iki šiam laikui nežinomų paslapčių. Juk reikia prisminti, jog paskutinė žydiško šventraščio teksto laida, išleista R. Kittel ir P. Kahle rūpesčiu 1937 metais, naudojosi Aaron Ben-Ascher rankraščiu iš devinto amžiaus po Kristaus gimimo. Vadinas, kad Izaijo rankraštis yra visu tūkstančiu metų senesnis ir nutolsta vos 550 metų nuo paties Izaijo mirties. Šiuo metu sprendžiant Izaijo teksto tikslumą, buvo laikytasi graikiškojo vertimo iš antrojo šimtmečio prieš Kristų. Jis yra svarbus ir tuo, kad beveik žodis žodin atitinka žydišką tekstą ir tokiu būdu patvirtina šį, o ne graikišką vertimą.

Atrodytų, lyg tai būtų Apvaizdos skirta, kad rankraštį atrado 1947 metų vasarą šiaurinėje Mirties Jūros pakrantėje ne katalikai, bet beduinai. Jie norėjo tai parduoti musulmonams, bet vėliau rankraštis buvo parduotas Jeruzalės šv. Morkaus syrų vienuolyno bibliotekai. Syrai ortodoksai leido jį studijuoti American Schools of Oriental Research profesoriams ir vėliau, saugumo dėliai, išvežti iš Palestinos. Yra žinia, kad ta biblioteka dabar yra subombarduota ir bibliotekarijus Sowny užmuštas. Rankraštis atsidūrė Amerikoje ir yra stropiai saugojamas bei studijuojamas, o jų daviniais vėliau galės pasinaudoti ir katalikai. Racionalistai gi turės atsisakyti savo nuomonės, jog Izaijo pranašystės nėra rašytos paties Izaijo, bet žymiai vėliau.

T. Dr. Klemensas Žalalis, O.F.M.

Po šito supasavimo Čiangkaišekas prarado visą savo tolimesnį atsparumą prieš Stilwellio karinius planus. O šių tarpe, kaip žinom, pats vyriausias — nukreipti beveik visas kinų karines pajėgas Burmos frontui. Stilwell vertė Čiangkaišeką tam tikslui panaudoti net pajėgas, skirtas savo teritorijos apsaugai nuo komunistų veržimosi. Kariuomenei, skirtai pačios Kinijos gynybai prieš tolimesnę japonų invaziją, buvo varžomi bet kurie kiek žymesni tiekimai. Štai kodėl, kai 1944 m. pavasarį prasidėjo japonų ofensyva į pietryčių Kiniją, generalisimas veikiai neteko 2/5 savo teritorijos ir 60% karinių pajėgų. Šie smūgiai privedė Čiangaišeko režimą beveik prie subyrėjimo. Tuo tarpu Stilwell, rašydamas savo žmonai, džiaugėsi, kad ši krizė gal būsianti pakankama nusikratyti Čiangkaišeku. Kitaip padėtį vertino kitas amerikiečių generolas Kinijoj (Chennault):

"Rytų Kinijos praradimo tragedija, būdama pats svarbiausias įvykis Stilwell vadovavimo metu, gali turėti pasekmių Jungtinių Valstybių tolimesnės ateities interesams. Burma 1944 m. buvo laimėta, bet Kinijoj buvo sukurta situacija, kurioj pasiekimas pačio vyriausio Amerikos politikos tikslo Tolimuose Rytuose — stipri, draugiška ir suvienyta Kinija — pasidarė beveik nebegalimas. Generalisimo vyriausybė tiek kariškai, tiek politiškai paraližuota tokiu būdu, kad ji dar neatsigavo. Kiek generalisimo vyriausybė buvo susilpninta, tiek komunistų valdžia Jenane sustiprinta. Iš tikro, tuo laiku sunku susilaikyti nuo įtarimo, kad tai nebuvo sąmoninga politika. Tuo pat metu, kai generalisimo vyriausybė buvo niekinama ir palikta be pagalbos pavojaus valandoj, fronto štabas (gen. Stilwell) rodė viešą simpatiją Jenano valdžiai..."

Iš tikrųjų, Stilwell ir jo svarbiausias politinis patarėjas John Davies, dar būdami Amerikos atstovais prieš II-jį pasaulinį karą Kinijoj, jau buvo pagauti tuomet madingo liberalizmo, kad kinų komunistai tesą demokratiniai agrarinių reformų siekėjai ir faktiškai partizanai prieš japonus. Nuo šio nusistatymo Stilwell ir jo patarėjas nebuvo laisvi nė 1942 m., kai atvyko Čiangkaišekui talkon. Stilwell bei jo štabo simpatiją kinų komunistams tolydžio stiprino generolo nesantaika su generalisimu ir pastarojo režimo gaunami smūgiai.

Štai 1944 m. vasarą, pasinaudodamas Čiangkaišeko karine katastrofa, gen. Stilwell išgavo iš prez. Roosevelto pritarimą tokiam keturių fazių planui:

1) Generalisimas turi būti spaudžiamas sudaryti koalicinę vyriausybę su kinų komunistais;

2) į komunistų sostinę Jenane sunčiama amerikiečių stebėtojų misija, t.,y. praktiškai užmezgami diplomatiniai ryšiai su jais;

3) gen. Stilwellui pavedama tiek nacionalistų, tiek komunistų armijų vyriausia vadovybė;

4) amerikiečių teikiamą karinę pagalbą gen. Stilwell skirsto pagal savo nuožiūrą tiek nacionalistams, tiek komunistams.

Čiangkaišekas, pasidaręs visiškai priklausomas nuo amerikiečių pagalbos ir puoselėdamas savo gilų asmeninį pasitikėjimą prez. Rooseveltu, tokio pobūdžio susitarimą jau buvo bepasirašąs. Stilwell iš anksto ėmė triumfuoti, o savo neapykantai išlieti bei deryboms pagreitinti dar suktai išgavo iš prez. Roosevelto didžiai Čiangkaišeką paženinančio pobūdžio telegramą. Stilwell norėjo, kad ji būtų balsiai perskaityta generalisimo bendradarbių akivaizdoj. Kartumo taurė buvo perpildyta. Čiangkaišekas, negalėdamas tuo laiku susilaikyti nuo ašarų, panaikino savo pažadą gen. Stilwell padaryti vyriausiu Kinijos kariuomenės vadu ir tuojau pareikalavo jį atšaukti. Prez. Rooseveltas, nors ir nenoromis, tai įvykdė, paskirdamas Stilwell vietoj gen Albert C. Wedemeyer.

Būdinga, kad kurį laiką palikti buvę Stilwell patarėjai Kinijoj ir toliau įtikinėjo valstybės bei karo departamentus, jog galiausiai Amerika turi čia atsiremti komunistais, kaip nuosekliausia, pažangiausia ir galingiausia jėga. Komunistai esą ne kas kita, kaip svarbiausias sąjūdis už žemės reformą, už pilietines teises ir demokratines institucijas Kinijoj. Jais atsiremiant, būsią galima komunistus atitraukti nuo Maskvos. Tuo būdu Stilwell ir jo bendradarbių galutinį siekimą sudarė — apleisti Čiangkaišeką ir pereiti į Mao Tse-tung rėmimą. Tai būtų buvusi paralėlė karo meto Jugoslavijai, kur britai apleido gen. Mihailovičių, atsiremdami komunistu Tito. Alsop neabejoja, kad kinų komunistai, vykdant Stilwell planą, būtų pasidarę Kinijos viešpačiais tuojau po Japonijos kapituliacijos.

Čiangkaišekas Stilwell nušalinimu planą suardė, bet nacionalistų bei komunistų koalicijos idėja toliau sudarė pagrindinį Amerikos politikos siekimą Kinijoj. — Generalisimas tuojau pasiūlė naujai paskirtam amerikiečių gen. Wedemeyer perimti vyriausią Kinijos karinių jėgų vadovybę, t. y. tai, ko ieškojo Stilwell. Dabar gen. Marshall šį pasiūlymą atmetė, nes joks Amerikos vadas negalįs imtis atsakomybės už įvykių eigą Kinijoj po Stilwell atšaukimo. Porą metų vėliau (1947) gen. Marshall patsai savo rašte amerikiečių kariniam patarėjui prie Čiangkaišeko geriausiai apibūdino atsakomybės baimę: "Nenoriu, kad mes priimtume atsakomybę už kiniečių strateginius planus ir operacijas. Aš manau, kad sutiksite, jog šitokios atsakomybės prisiėmimo pasekmės būtų labai toli einančios bei rimtos ir logiškai būtų neatskiriamos nuo užsiangažavimo padaryti jas efektyviomis". Bijodama atsakomybės, Amerika apsiribojo šimtais milijonų dolerių davimu Kinijai, pati pasilikdama bejėgiu stebėtoju, kam toji pagalba buvo sunaudojama. Tuo buvo apribotas ir gen. Wedemeyer vaidmuo.

Patsai gen. Wedemeyer, tiek vėliau Amerikos ambasadorius J. Leighton Stuart, laikė, kad Kiniją dar buvo galima išgelbėti konstruktyvios pagalbos priemonėmis net iki pat 1948 m. galo. Wedemeyer buvo pavykę pakreipti gerojon pusėsn visą karinę situaciją. Deja, Stilwell praeities sukurtoji šmėkla dominavo Washingtone. Veltui generalisimas siūlė Wedemeyer laikų amerikiečių ambasadoriui gen. Hurley pravesti administracinę Kinijos reformą. Vietoj to valstybės departamentas davė savo ambasadoriui instrukcijas — spausti nacionalistų komunistų koalicijos sudarymą. Šių iliuzijų išblaškyti nepadėjo nė 1945 m. rudens gen. Wedemeyer didžiai įspėjantis raportas, kad kinų komunistai yra tikri komunistai, o ne demokratiniai žemės reformos siekėjai.

Tai koalicijai įvykdyti buvo mesta net gen. Marshall korta, pasiunčiant jį į Kiniją visiems metams tarpininku (1946 m.). Norėdamas įtikinti komunistus savo arbitro misijos nešališkumu, 1946 m. vasarą Marshall visai buvo sulaikęs jau ir šiaip sumažintą karinę pagalbą Čiangkaišeko vyriausybei. Ir jo bandymas, žinoma, baigėsi fiasco. Vėliau, tapęs valstybės sekretorium, patsai Marshall įsitikino koalicijų su komunistais pavojingumu (Rytų Europos pavyzdžiu). Dabar jis nevengė per savo ambasadorių ta prasme atsargiai įspėti kinų nacionalistus, kurie į kovos pabaigą buvo pradėję sava iniciatyva pasitarimus su komunistais. Alsop baigia: "Įdomu būtų žinoti, ar Stuart (amer. ambasadorius) paklausė tos sugestijos, ir kaip kiniečiai reagavo į staigų amerikiečių atsikvošėjimą dėl koalicijos pavojingumo su komunistais. Bet pačios instrukcijos Stuartui yra tinkama išvada bei šitos liūdnos istorijos galutinė ironija".

AIDŲ BIČIULIAI – PLATINTOJAI

JUNGTYNĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE:

California

Rev. L. Jankauskas, 2704 S. George St., Los Angeles 27, Calif.
Irena Truškaitė, 1044 W. Washington Blvd., Los Angeles, Calif.
V. Prizgintas, 2704 St. George Ave., Lor Angeles 27, Calif.

Connecticut

Pr. Kliorikaitis, 287 Robin St., Bridgeport, Conn.
Dr. J. Kazickas, 1290 Chapel St., New Haven, Conn.
Rev. J. Matutis, 396 Church St., New Britain, Conn.
A. Giedraitis, 1173 Stanley St., New Britain, Conn.
Eug. Pažemeckienė, 58 Trumbull St., New Haven, Conn.
J. Giedraitis, 435 Park St., Hartford 6, Conn.
Dr. V. Šmulkštys, 179 Congress Ave., Waterbury, Conn.

Illinois

P. Abromaitis, 7152 S. Artesian Ave., Chicago 29, Ill.
Dr. Kaz. Bobelis, 2320 E. 93rd St., Chicago 17, Ill.
Vaclovas Dragūnas, 5710 W. 65th St., Chicago 38, Ill.
Dr. P. Kisielius, 2419 W. Potomac Ave., Chicago 22, Ill.
Paulius Baltinis, 6411 S. Maplewood Ave., Chicago 29, Ill.
Mrs. E. Samienė, 3442 S. Union Ave., Chicago, Ill.
K. Kleiva, 7029 So. California Ave., Chicago 29, Ill.
Rev. Dr. J. Prunskis, 3230 S. Lituanica Ave., Chicago 8, Illinois.
Kazys Račiūnas, 6749 S. Oakley Ave., Chicago 36, Ill.
J. Sakevičius, 10838 S. Wabash Ave., Chicago 28, Ill.
J. Savaitis, 2334 S. Oakley Ave., Chicago 8, Ill.
Ona Stikliūtė, 7137 S. Washtenaw Ave., Chicago 29, Ill.
Pr. Urbutis, 3415 S. Leavitt St., Chicago 8, Ill.
A. Baronas, 1345 S. 49th Ave., Cicero 50, Ill.
Rev. Dr. A. Deksnys, 1509 Baugh Ave., E. St. Louis, Ill.
Rev. P. Patlaba, 1515 S. 50th Ave., Cicero, Ill.

Indiana

Dr. Vl. Adomavičius, Memorial Hospital, South Bend, Indiana
K. Monèys, 3811 Ivy St., E. Chicago, Ind.
Edv. Vilutis, 3736 Pulaski St., E. Chicago, Ind.
D. Zakarevičius, 1461 W. 15th Ave., Gary, Indiana

Maryland

K. Bradūnas, S. Marlyn Ave., Box 437, Baltimore 21, Md.

Massachusetts

Edv. Eitavičius, 38 Sawtelle Ave., Brockton 39, Mass.
Rev. A. Klimas, 20 Webster St., Brockton, Mass.
Sim. Sužiedėlis, 46 Huntington St., Brockton, Mass.
Dr. B. Budreikaitė, 109 Inman St., Cambridge, Mass.
D. Giedraitis, 1615 Dorchester Ave., Dorchester, Mass.
Dr. J. Gimbutas, 250 Columbia Road, Dorchester, Mass.
Dr. J. Leimonas, 105 Concord St., Lawrence, Mass.
Dr. A. J. Vasiliauskas, 6 Lea St., Lawrence, Mass.
Vl. Paulauskas, 537 Lawrence St., Lowell, Mass.
Pulk. J. Andrius, 16 Vinton St., So. Boston 27, Mass.
Dr. P. Kaladė, 665 E. 7th St., So. Boston 27, Mass.
St. Jakutis, 701 W. Second St., So. Boston 27, Mass.
Andrius Keturakis, 171 N St., So. Boston 27, Mass.
St. Lušys, 137 H St., So. Boston 27, Mass.
J. Vaitkevičius, 1 Pages Ct., So. Boston 27, Mass.
A. Kauševičius, 52 Fox St., Worcester, Mass.
J. Leonaitė, 48 Aetna St., Worcester, Mass.
Isabelė Savickaitė, 1109 Millbury St., Worcester, Mass.
Valerija Kurmauskaitė, 16 Light St., W. Lynn, Mass.

Michigan

Inž. P. Čečkauskas, 13196 Stoepel, Detroit 21, Mich.
Inž. J. Mikaila, 16870 Stoepel, Detroit 21, Mich.
Kazys Narščius, 17593 Monica Ave., Detroit 21, Mich.
E. Paurazienė, 17403 Quincy, Detroit 21, Mich.
M. šimonis, 2040 Central St., Detroit, Mich.

Nebraska

Rev. J. Jusevičius, 5412 S. 32nd St., Omaha, Nebr.
Bened. Sulskis, c/o Savickienė, 3721 X St., Omaha, Nebr.
Rev. L. Musteikis, 5408 So. 32nd St., Onaha, Nebr.

New Hampshire

N. Antanavičius, 8 Gorman Ave., Nashua, N. H.

New Jersey

Rev. W. Karalevičius, 15 East 23rd St., Bayonne, N. J.
A. Pocius, 48 W. 30th St., Bayonne, N. J.
St. Dzikus, 71 Bond St., Elizabeth, N. J.
Zigmas Kungys, 161 High St., Newark, N. J.
K. Barzdauskas, 270 Bergen Ave., Kearny, N. J.
P. Zalubas, 317 Ames St., Harrison, N. J.
Zenonas Kungys, 189½ New York Ave., Newark, N. J.
Ant. Masionis, 428 E. 18th St., Paterson, N. J.

New York

Rev. Kęstutis Balčys, 260 Main St., Amsterdam, N. Y.
Vyt. Zmuidžinas, 2019 Niagara St., Buffalo, N. Y.
Dr. J. Bajerčius, 59 St. Jacob St., Rochester, N. Y.
Vyt. Maželis, 422 Manahan St., Brooklyn 27, N. Y.
P. Minkūnas, 105 Grand St., Brooklyn 11, N. Y.
Rev. V. Pikturna, 213 S. 4th St., Brooklyn, N. Y.
Ign. Kazlauskas, 25 North St., Great Neck, L. I. N. Y.
B. Krakauskas, 520 Hundson Ave., Rochester 5, N. Y.
M. Sodonis, 510 Elmgrove Road, Rochester, N. Y.
Rev. J. Pakalniškis, 259 W. 5th St., Brooklyn, N. Y.

Ohio

Kazys Gaižutis, 953 Mand Ave., Cleveland, Ohio
Ramutė Nasvytytė, 3302 Woodbridge Ave., Cleveland, Ohio
M. Palubinskas, 1351 Giddings Road, Cleveland 3, Ohio
Kazė Sakalienė, 1146 Dallas Road, Cleveland 8, Ohio
Rev. V. Katarskis, 1922 Leo St., Dayton 4, Ohio

Pennsylvania

Pr. Baltakis, 1235 Page St., Pittsburgh, Pa.
Ant. Vainius, 56 N. Locust St., Easton, Pa.
St. Gabalauskas, 3923 Ellsworth Ave., Munhall, Pa.
L. Eitmanavičiūtė, 219 Wharton St., Philadelphia 47, Pa.
Rev. St. Raila, 324 Wharton St., Philadelphia 47, Pa.
V. Volertas, 1529 S. Second St., Philadelphia 47, Pa.
Rev. V. Gidžiūnas, O.F.M., Box 246, Bridgeville, Pa.
Rev. B. Mikalauskas, O.F.M., Box 246, Bridgeville, Pa.
Dr. A. Kučas, 2087 N. Main St., Scranton 8, Pa.
Leon Dambrauskas, Edgemont P. O. Del. Co., Philadelphia, Pa.

Wisconsin

D. Andriejauskas, 4819 26th Ave., Kenosha, Wis.

KANADOJE:

Hamilton, Ont.

M. Bagdonaitė, 25 Whitton Rd.
Rev. Dr. J. Tadarauskas, 58 Dundurn Nord.
J. Tirkšlevičius, 540 John St. N.
P. Žymantienė, 88 Manchester Ave.
J. Pleinys, 24 Fife St.

London, Ont.

M. Zarembaitė, 26 Chalmes Ave.

Montreal, Que.

Rev. Vilkaitis, 3426 Parthenais St.
Rev. Dr. Kl. Žalalis, O.F.M., 5750 Blvd. Rosemont
L. Barauskas, 10170 St. Denis St.
V. Rimgailaitė, 1449 Letowineux St.
A. Vaičiūnaitė, 2165 Hogan St.

Toronto, Ont.

St. Dargis, 83 Euclid Ave.
V. Aušrotas, 3 Montrose Ave.
Mr. J. Prakapas, 316 Crawford St., Toronto, Ont.

St. Catharines, Ont.

Rev. Juvenalis Liauba, O.F.M., 73 Rolls Ave.

Winnipeg, Manit.
Rev. Placidas Barisa, O.F.M., 233 Garrton St.
St. Bujokas, 359 Notre Dame Ave.

Kitose Kanados vietose
Mr. L. Razgaitis, 33 Bessie St., Sudbury, Ont.
Ona Zenkevičiūtė, 709 Victoria Nanaimo, B.C.
Jonas Žiūraitis, Box 342, Oakville, Ont.

ANGLIJOJE:
V. Gurevičius, Keresley Hostel, Coventry
Rev. J. Kuzmickas, 21 Ann Place, Bradford
A. Laurinaitis, 43 Victoria St., Manningham - L. Bradford
Miss St. Prapuolenis, 8 West Rd., London S. W. 4
Rev. J. Sakevičius, M.I.C., 21 The Oval Hackney Rd., London E 2, England
M. Šilkaitis, 3 Marlborough, Gate Stables, Lancaster Gate, London W. 2
Rev. J. Steponaitis, St. Patrick's, Widnes, Lancs.

PIETŲ AMERIKOJE:
Argentina
Rev. Dr. P. Brazys, Mendoza 2280, Avellaneda, Buenos Aires
J. Kėkštas, Mendoza 2280, Avellaneda, Buenos Aires
Vyt. Namikas, Charlone 1011, Pineyro, Buenos Aires

Brazilija
M. Laupinaitis, Hospital Sanatorio de Mandaqui, Rua Voluntarios da Patria, Sao Paulo
Rev. P. Ragažinskas, Caixa Postal 4118, Sao Paulo

Chilie
J. Kakarieka, Casilla 3997, Santiago de Chilie

Uruguay
K. Čibiras, Juan Maria Perez 2820, Montvideo

Columbia
J. Totoraitis, Calle 66#45 - 131, Medellin
Rev. N. Saldukas, Collegio Salesiano, Bogota

Venecuela
V. Baronas, Calle El Control 96, Maracay
Rev. A. Sabaliauskas ir J. Kukanauskas, Collegio Salesiano, Apartado 369, Caracas

AUSTRALIJOJE:
Rev. Vyt. Balčiunas, O.F.M., St. Anthony's Chapel, Greta, N.S.W. Australia.
V. Cižauskas, 2a Wattle Free Rd., Drumcondra, Geelong, Vic.
A. Giniūnas, c/o P.M.G. Dept. Nelson Bay u., Newcastle, N.S.W.
J. Giušauskas, Weroona, Ave, Ascot Park, Adelaide, S.A.
J. Gylis, Immigration Holding Center, Aranquinty, N.S.W.
V. Gražulis, Railway Camp Huretville, Sydney, N.S.W.
Rev. P. Jatulis, Archbishops House, West Terocra, Adelaide, S. A.
V. Kazokas, 32 Botany St., Bondi Junction, Sydney, N. S. W.
A. Kruzas, Woomera Ave, Ascot Park, Adelaide, S.A.
Rev. J. Tamulis, Lith. C. Center, Cusa Navy Club, 5 Young St., Circular Quay, Sydney
B. Zumeris, 5 Irene Place, East Prahran, Melbourne

Vyriausias Redaktorius — Antanas Valčiulaitis
Redakcinis Kolektyvas: Dr. J. Aistis-Aleksandravičius, T. Dr. L. Andriekus, O.F.M., Bern. Brazdžionis, J. Girnius, Dr. J. Grinius, T. Dr. B. Grausys, O.F.M., Dr. K. Pakštas, Dr. A. Kučas, J. Pažemeckas, Dr. A. Šapoka, Br. Stočkus, T. J. Vaškys, O.F.M.

Meninė Priežiūra — Teleoforas Valius
Leidžia — Tėvai Pranciškonai
Redakcijos Adresas: Ant. Valčiulaitis, 2087 N. Main Ave., Scranton 8, Pa.
Administracijos Adresas: AIDAI, Kennebunk Port, Maine

Neleiskime užgesti
LIETUVIŲ KULTŪROS ŽIBURIAMS
Kultūros žurnalo

AIDŲ

PLATINIMO VAJUS
Sausio, vasario ir kovo mėnesiais
Kas sielojasi
lietuviška kūryba, krikščioniškai-tautine kultūra, tautos išlikimu ir Lietuvos laisve,
Skaito, remia ir platina
VIENINTELĮ PASAULIO LIETUVIŲ MOKSLO, LITERATŪROS BEI MENO IR VISUOMENINIO GYVENIMO MĖNESINĮ ŽURNALĄ

AIDUS

KULTŪROS ŽURNALAS AIDAI

buria aplink save aktyviausius mokslininkus, rašytojus ir menininkus ir savo puslapiuose talpina naujausius jų kūrybos darbus

AIDŲ

PRENUMERATOS KAINA METAMS:

JAV ir Pietų Amerikoje — $5.00;
Kanadoje—$5.50; kituose kraštuose—$6.00.

Atskiras numeris —
JAV — 50c.; kitur — 55c.

Prenumeratas ir aukas siųskite sekančiu adresu:

AIDAI, Kennebunk Port, Maine

TENELIEKA NE VIENO LIETUVIO, KURIS NESKAITYTŲ KULTŪROS ŽURNALO AIDŲ

AIDAI